

2020 оны 07 дугаар сарын 01
№25 /1127/

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсын
Их Хурлын
тогтоол

**“Алсын хараа-2050” Монгол
Улсын урт хугацааны хөгжлийн
бодлого батлах тухай**

Улаанбаатар хот
2020 он

Улсын Их Хурлын Тамгын газар

ГАРЧИГ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

286. | “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай Дугаар 52 1245

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2020 оны 05 дугаар
сарын 13-ны өдөр

Дугаар 52

Улаанбаатар
хот

“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”-ыг 1 дүгээр хавсралтаар, “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа”-г 2 дугаар хавсралтаар, “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшин”-г 3 дугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дүнг үндэслэн дараагийн үе шатны хүрэх үр дүнтэй нийцүүлэн зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшинг боловсруулж, Монгол Улсын Их Хурлаар батлуулахыг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т үүрэг болгосугай.

3. Энэ тогтоолыг баталсантай холбогдуулан Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зохион байгуулалтын дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т үүрэг болгосугай:

1/Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг үндэсний, салбарын, салбар хоорондын болон бүс нутаг, аймаг, нийслэлийн түвшний хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт тусгаж, шаардагдах

хөрөнгийг улс, орон нутгийн төсвийн болон санхүүжилтийн бусад эх үүсвэрээс төлөвлөн үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх;

2/Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах байнгын бүтэц, тогтолцоог бий болгох;

3/Монгол Улсын Их Хурал болон Монгол Улсын Засгийн газраас баталсан дунд, богино хугацааны хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийг “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэх арга хэмжээг авах;

4/“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийн явцад 5 жил тутам хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, Монгол Улсын Их Хуралд танилцуулах.

4.Энэ тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороо /С.Бямбацогт/-нд даалгасугай.

5.“Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-ын үр дүнг илэрхийлэх үзүүлэлтүүд, Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн зорилтууд нь агуулгаараа ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын хавсралтад тусгагдсан тул “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030 батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдрийн 19 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

6.Энэ тогтоолыг 2020 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны
52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

**“АЛСЫН ХАРАА-2050” МОНГОЛ УЛСЫН
УРТ ХУГАЦААНЫ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО**

АЛСЫН ХАРАА: Монгол Улс 2050 онд нийгмийн хөгжил, эдийн засгийн өсөлт, иргэдийн амьдралын чанараар Азид тэргүүлэгч орнуудын нэг болно.

Эрхэм зорилго:

-үндэс язгуур, төрт ёс, өв соёлоо дээдэлж,
-үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлээ эрхэмлэж,
-хүн төрөлхтний дэвшилтэт ололтыг дэмжиж,
-хөрст дэлхий, унаган байгалиа хайрлан хамгаалж,
-амар тайван, хүмүүнлэг нийгмийг цогцлоож,
-ардчилал, шударга ёсны засаглалыг бэхжүүлж,
-өөрийгөө тэтгэсэн эдийн засаг нь өрх, иргэн бүрд тэгш,
хүртээмжтэй хүрсэн,

-эрүүл чийрэг, эрдэм боловсролтой, эх оронч, хөрвөх чадвартай, оюунлаг, бүтээлч иргэнтэй улс болж хөгжинө._

НЭГ.ҮНДЭСНИЙ НЭГДМЭЛ ҮНЭТ ЗҮЙЛ

Зорилго 1.Орчин үеийн шинжлэх ухааны арга зүйгээр нарийвчлан судалж, хөдөлшгүй бодит баримтад үндэслэсэн “эх хэл, эх түүх, өв соёлыг” нийт хүн амд төлөвшүүлж, үндэсний ижилсэл-ондоошлын гүн ухамсар, дархлаатай үндэстэн-улс байгуулахад тулгуур болохуйц нэгдмэл үнэт зүйлсийг цогцлооно.

Үндэсний бахархал, эв нэгдэл

Зорилт 1.1.Төрт ёсны уламжлал, түүх, соёлын дурсгал, утга зохиол, урлагийн бүтээлээр үндэсний бахархал төлөвшүүлж, эх оронч үзэл, эв нэгдлийг нягтруулна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Үндэсний нэгдмэл бахархлыг сэргээж, хамтын үнэт зүйлс, тэмүүлэл, эх оронч үзэл, эв нэгдлийг бэхжүүлэх үе.

1.Монголчуудын уламжлалт төрт ёсоо дээдлэх эх оронч үзэл, үндэсний эв нэгдэл сэргэнэ.

2.Өв тэгш, үндэсний ухамсарт эх оронч монгол хүнийг төлөвшүүлнэ.

3.Төрийн ёслол, хүндэтгэлийн үйл ажиллагаанд үндэсний онцлог, соёлын хүрээг өргөжүүлнэ.

4.Түүх, соёлын дурсгал, урлагийн бүтээл, утга зохиолд тулгуурлан үндэсний бахархлыг сэргээж, биет болон биет бус өвийг хадгалан хамгаалж, өвлүүлж хэвшинэ.

5. Соёл урлагийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой болгож, хүний нөөцийг хөгжүүлэх тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Үндэсний бахархлыг иргэн бүрийн үйл хэрэгт шингээж, түүнд тулгуурласан үндэсний эв нэгдлийг төлөвшүүлэх үе.

1. Археологи, палеонтологийн дурсгалын төрөл зүйлийн эдийн засгийн үнэлгээг тодорхойлно.

2. Дэлхийд өрсөлдөх үндэсний археологич, палеонтологичдыг бэлтгэнэ.

3. Үндэсний болон сонгодог урлагийг түгээгч мэргэжлийн байгууллагуудыг барилга байгууламжийн дэд бүтэц, орчин нөхцөл, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл, хөгжмийн зэмсгээр бүрэн хангаж шинэчилнэ.

4. Үндэсний эв нэгдэл, нийгмийн зөвшилцлийг алдагдуулах эрсдэлийг хянах, түүнээс сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Төрт ёсны уламжлал, түүх, соёлын дурсгал, утга зохиол, урлагийн бүтээлээр үндэсний бахархал төлөвшиж, эв нэгдэл нягтрах үе.

1. Төрт ёсны уламжлал, түүх, соёлын дурсгал, утга зохиол, урлагийн бүтээлээр үндэсний бахархал төлөвшинэ.

2. Улс төр, эдийн засаг, нийгэм, шашин зэрэг бүх хүрээнд эв нэгдлийг нягтруулахад чиглэсэн үндэсний хөтөлбөрүүд хэрэгжинэ.

Нүүдлийн соёл иргэншилт монгол

Зорилт 1.2. Үндэсний оюун санаа, өв соёл, сэтгэлгээнд тулгуурласан бүтээгч монгол хүн төвтэй нүүдлийн соёл иргэншлийг хадгалсан тэргүүлэх улс болно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Нүүдлийн өв соёлоо хадгалж, ёс заншил, уламжлалаа түгээн дэлгэрүүлэх үе.

1. Хүмүүнлэг, оюунлаг, ёс суртахуунтай, үндэсний соёлын мэдлэг, чадвар, дадалтай монгол хүнийг бэлтгэнэ.

2. Нүүдлийн соёл иргэншлийг хамгаалахад чиглэсэн төрөлжсөн байгууллагуудтай болно.

3.Үндэсний сор бүтээл, брэнд, үндэсний шинэлэг бүтээл зэргийг монголын нүүдлийн соёлын онцлогт тохируулан бүтээнэ.

4.Хүүхдийн соёлын өв, хөгжлийн төвийг байгуулна.

II үе шат (2031-2040): Монголчуудын үндэсний ижилсэл бэхжиж, нүүдлийн соёл иргэншлийг хадгалсан тэргүүлэх улс болох үе.

1.Үндэсний үнэт зүйлд суурилсан соёлын дархлааг тогтвортой бэхжүүлж, уламжлал шинэчлэлийн тэнцвэрт харьцааг хэвшүүлнэ.

2.Байгаль дэлхийд ээлтэй нүүдлийн соёл иргэншлийн бэлгэ тэмдэг болсон монгол гэрийг сайжруулан, хэрэглэхэд хялбар болгон түгээн дэлгэрүүлнэ.

3.Соёлын биет бус өвийг хадгалан хамгаалах, бүтээн үргэлжлүүлэх, өвлөн уламжлах үйл ажиллагаанд оролцогч талуудыг дэмжинэ.

III үе шат (2041-2050): Үндэсний оюун санаа, өв соёл, сэтгэлгээнд тулгуурласан бүтээгч монгол хүн төвтэй нүүдлийн соёл иргэншлийг хадгалсан тэргүүлэх улс болох үе.

1.Үндэсний өв соёл, нүүдлийн ахуйг уламжлал, шинэчлэлтэй хослуулсан, нүүдлийн соёл иргэншлийг хадгалсан тэргүүлэх улс болно.

2.Нүүдлийн соёл иргэншлийн үндэсний хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагааг уялдуулж, нүүдлийн соёл иргэншлийн тэргүүлэх улсын түвшинд хүрнэ.

3.Үндэсний ижилсэл, өв соёлын талаарх ард нийтийн хандлага бүрэн төлөвшихөд чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Монгол хэл, бичиг

Зорилт 1.3.Монгол хэл, бичгээ үндэсний үнэт зүйлийн бүрдэл болгон иргэн бүр чанартай эзэмшиж, хэрэглэж хэвшинэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Үндэсний монгол хэл, бичгээ чанартай эзэмшиж, хэрэглэж хэвших үе.

1.Хүн бүрийн эх хэлний боловсролыг дээшлүүлж, бүх шатны сургалтын байгууллагад монгол хэл, бичгийн боловсролыг суралцагчдад чанартай эзэмшүүлнэ.

2.Монгол хэл, бичгийг нийтээр төдийгүй гадаадын иргэд эзэмших таатай нөхцөлийг бүрдүүлж, нийтийн болон албан хэргийн түвшинд зөв хэрэглэж хэвшинэ.

3.Үндэсний хэл, бичгийн хэрэглээний уламжлалыг хадгалж, шинэчлэлийг хийхэд шинжлэх ухааны байгууллагуудыг дэмжинэ.

4.Монгол хэлийг суралцагч гадаадын иргэдийг дэмжих тэтгэлэгт хөтөлбөрүүд болон олон улсад зориулсан монгол хэлний шалгалтын үндэсний хөтөлбөртэй болно.

II үе шат (2031-2040): Мэдлэг шингэсэн монгол хэл бий болгох үе.

1.Мэдлэг шингэсэн монгол хэлний орчин бүрдэж, монгол хэлний үгсийн баялаг санг хамгаалах сан хөмрөг бий болно.

2.Монгол хэлийг хамгаалж, мэдлэг шингэсэн монгол хэлийг бүтээнэ.

3.Хилийн чанад дахь монгол хэл, соёлын төвүүдийн тоо нэмэгдэж, үйл ажиллагааны хүрээ өргөжсөн байна.

III үе шат (2041-2050): Монгол хэл, бичиг үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлийн бүрдэл болж төлөвших үе.

1.Иргэдийн монгол хэл, бичгийн боловсролыг төгөлдөржүүлж, нэгдмэл үнэт зүйл болгон төлөвшүүлэх үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.Монгол хэлтэй гадаадын иргэд, тэднээр дамжуулан монгол хэлийг гадаадад сурталчлах, сургах үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, монгол хэлний орчин бий болгоно.

Эрдэм судлал-нийгмийн соён гэгээрэл

Зорилт 1.4. Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэл болсон монголын түүх, хэл, соёл, ёс заншил, нүүдлийн соёл иргэншил, шашин, гүн ухааны судалгааг хийж нийтийн хүртээл болгон хэвшүүлж, нийгмийн соён гэгээрлийг өндөр түвшинд хүргэнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэлүүдийн судалгааг салбар тус бүрээр гүнзгийрүүлэн хийж, нийтийн хүртээл болгох үе.

1. Үнэт зүйлийн суурь, хавсарга болон гүнзгийрүүлсэн судалгаа тогтворжсон байна.

2. Судалгааны шинэ эх хэрэглэгдэхүүнийг эрэн сурвалжилж бүртгэн, судалгааны эргэлтэд оруулсан байна.

II үе шат (2031-2040): Гүнзгийрүүлсэн судалгааны бүх үр дүнг төр, нийгмийн амьдралд хэрэгжүүлэх үе.

1. Техник, технологийн шинэчлэлд тулгуурласан судалгаа шинжилгээний аргуудыг үндэсний үнэт зүйлийн судлалд нэвтрүүлсэн байна.

2. Үнэт зүйлийн болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэлийн гүнзгийрүүлсэн судалгааны үр дүнг төр, нийгмийн амьдралд хэрэгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэлээр судалгааны бүх үр дүнгийн хэрэгжилт хэвшил болж, нийгмийн соён гэгээрэл өндөр түвшинд хүрэх үе.

1. Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэл болсон монголын түүх, хэл, соёл, ёс заншил, нүүдлийн соёл иргэншил, шашин, гүн ухааны судалгааны бүх үр дүнг олон нийтийн хүртээл болгож, нийгмийн соён гэгээрэл өндөр түвшинд хүрсэн байна.

Дэлхийн монгол

Зорилт 1.5. Дэлхий дахинд монгол үндэсний үнэт зүйлсийн дархлаа тогтож, монгол соёлыг түгээн дэлгэрүүлж, гадаад нэр хүнд, үнэлэмжийг дээшлүүлж, хилийн чанад дахь монголчууд, монгол угсаатны хамтын ажиллагаа төлөвшинө.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Олон улс дахь монгол үндэсний үнэт зүйлсийн дархлааг бэхжүүлж, монгол соёлын хүрээг тэлэх үе.

1. Монгол хүн бүр үнэт зүйлээ эрхэмлэж, бусдаас ялгарах онцлог, давуу талаа дэлхий нийтэд таниулна.

2. Монголын түүх, соёлыг олон улсад сурталчлан таниулах Монголын Олон Улсын Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэгтэй болсон байна.

3. Хилийн чанад дахь Монгол Улсын соёлын өвийг хамгаалах тогтолцоо бүрдсэн байна.

4.Үндэсний соёл, спорт, хоол хүнс судлал хөгжиж, дэлхий нийтэд танигдсан байна.

II үе шат (2031-2040): Монгол Улсын нэр хүнд, үнэлэмжийг дээшлүүлж, монгол соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх үе.

1.Дэлхийд өрсөлдөхүйц оюунлаг иргэд бэлтгэгдэнэ.

2.Монголын түүх, соёлыг олон улсад сурталчлан таниулах хөтөлбөрүүд өргөжнө.

3.Хилийн чанад дахь монголчууд, монгол угсаатнуудын оролцоо, хамтын ажиллагаа өргөжиж, хэл, соёл, уламжлалаа хадгалан хөгжүүлэхэд хамтарч ажиллаж хэвшинэ.

4.Үндэсний соёл, спорт, хүнс хоолны үйлчилгээг түгээн дэлгэрүүлсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Олон улс дахь монгол үндэсний үнэт зүйлсийн дархлаа тогтож, нүүдэлчин монгол соёлын түрэлт бий болох үе.

1.Монгол соёлыг олон улсын хэмжээнд сурталчлан таниулах үндэсний онцлог бүхий соёлын хөтөлбөрүүд өргөжин тэлнэ.

2.Дипломат харилцаатай дэлхийн улс орнуудад нүүдлийн соёл иргэншлийн төвтэй болж, тус төвөөр дамжуулан монголын соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоо бэхэжсэн байна.

3.Үндэсний агуулга бүхий олон ангит кино, тайз, дэлгэцийн бүтээлүүдийг нэмэгдүүлнэ.

4.Нүүдэлчдийн давуу талд суурилсан менежментийн ур чадварыг хөгжүүлж, улмаар монгол соёлын түрэлт бий болно.

ХОЁР. ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ

Зорилго 2.Чанартай амьдралын баталгаа бүхий нийгмийн хамгаалалтай, аз жаргалтай амьдралын ээлтэй орчинд, гэр бүлийн амьдралын баталгаа, улс орны хөгжлийн суурь болсон чанартай боловсролыг хүн бүр эзэмших боломжийг бүрдүүлэн нийгмийн идэвхтэй, эрүүл монгол хүнийг хөгжүүлнэ.

Боловсрол

Зорилт 2.1.Хүн бүрд чанартай боловсрол эзэмших тэгш боломж бүрдүүлж, боловсролыг хувь хүний хөгжил, гэр бүлийн амьдралын

баталгаа, улс орны хөгжлийн суурь болгон насан туршдаа суралцахуйн тогтолцоог бэхжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хүн бүрд чанартай боловсрол эзэмших эрх тэгш боломж бүрдүүлж, тэгш хамруулах тогтолцооны шинэчлэлийн үе.

1.Салбарын хүрээнд судалгаа, нотолгоонд суурилсан бодлого, хөгжлийн төлөвлөлт, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх удирдлагын тогтолцоо болон олон талт түншлэл бэхэжсэн байна.

2.Иргэн бүрд чанартай боловсрол эзэмших эрх тэгш боломж бүрдүүлэн, тэгш хамруулж, бүх шатны боловсролын залгамж холбоог хангаж, сургалт, үйл ажиллагааны чанарыг дээшлүүлсэн байна.

3.Суралцагчийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагыг хангасан, бүтээлч, чадварлаг багш, хүний нөөцөөр хангана.

4.Боловсролын салбарын удирдлагын мэдээллийн системийг бүрэн хөгжүүлж, хэрэглэж хэвшсэн байна.

5.Нээлттэй боловсролын тогтолцоог хөгжүүлж, цахим сургалтын нэгдсэн платформ бий болгон хүн бүр орон зай, цаг хугацаанаас үл хамааран өөрийн хүссэн чиглэлээр насан туршдаа суралцах боломжийг бүрдүүлсэн байна.

6.Олон улсын хөдөлмөрийн зах зээлд хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц мэдлэг, ур чадвартай төгсөгчдийг бэлтгэн гаргадаг дээд боловсролын тогтолцоотой болсон байна.

II үе шат (2031-2040): Чанартай боловсрол олгох, насан туршдаа суралцахуйн тогтолцоог бэхжүүлэх үе.

1.Бүсийн төв, аймаг, орон нутаг дахь ерөнхий боловсролын сургууль, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, политехник коллеж, технологийн коллеж, их, дээд сургуулиудын үүрэг, оролцоо нэмэгдсэн байна.

2.Бүх насны иргэд, нийгмийн салбар бүрийг хамарсан насан туршийн боловсролын нээлттэй, уян хатан тогтолцоо бэхэжсэн байна.

3.Олон улсын шаардлага хангасан дээд боловсролын сургалтын байгууллагын тоог нэмэгдүүлж, чанарыг дээшлүүлэн олон улсад эрэмбэлэгдсэн, хүлээн зөвшөөрөгдсөн хөтөлбөр бүхий үндэсний судалгааны их сургуультай болсон байна.

4.Боловсролын засаглал, удирдлагын тогтолцоог тодорхой болгож, тасралтгүй сайжрах хариуцлагын тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Насан туршдаа суралцахуйг дэмжсэн нээлттэй боловсролын тогтолцоог бэхжүүлэх үе.

1.Сургалтын уян хатан арга замуудтай, харилцан уялдаа бүхий бусадтай хамтран амьдрах, ажиллах чадавх (үнэт зүйлс, зан үйл, амьдралын хэв маяг) бүхий иргэнийг бэлтгэнэ.

2.Нээлттэй сургалтын хөтөлбөр, агуулгыг баяжуулж, боловсролын бүх шатанд хиймэл оюун ухаанд суурилсан технологийг нэвтрүүлсэн байна.

Эрүүл мэнд

Зорилт 2.2.Эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэнийг төлөвшүүлэн эрүүл мэндийн чанар, хүртээмж, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эрүүл мэндийн чанар, хүртээмжтэй тогтолцооны шинэчлэлийн үе.

1.Иргэн, гэр бүл, ажил олгогчийн оролцоонд тулгуурласан нийгмийн эрүүл мэндийн тогтолцоо бэхэжсэн байна.

2.Нотолгоонд суурилсан орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээний техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар, гүйцэтгэлд тулгуурласан санхүүжилт, даатгалын тогтолцоотой болсон байна.

3.Эрүүл мэндийн салбарт цахим үйлчилгээг өргөжүүлэн үндэсний эрүүл мэндийн мэдээллийн сан бүрдсэн байна.

4.Эрүүл мэндийн хүний нөөцийн хангалт, ур чадвар, нийгмийн хамгааллыг сайжруулсан байна.

5.Эрүүл мэндийн даатгалд хамрагддаг эмчилгээ, үйлчилгээний хамрах хүрээг нэмэгдүүлж, зонхилон тохиолдох өвчнийг эрт илрүүлж, өвчлөл, нас баралтын эрсдэлт хүчин зүйл буурсан байна.

6.Эрүүл мэндийн үйлчилгээнд даатгалын, улсын төсвийн болон хувь хүний санхүүжилтийн зохистой харьцааг бий болгож, хүн амын эрүүл

амьдралын хэвшлийг төлөвшүүлж, иргэн бүрийг эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээнд бүрэн хамруулж, нийт сумыг хамарсан алсын зайн үндэсний сүлжээг бий болгож, хүн амын дундаж наслалт уртассан байна.

7.Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулж, зүрх, судасны өвчлөлөөс болон хорт хавдраас шалтгаалсан нас баралт буурсан байна.

8.Товлолт дархлаажуулалтын хамралтыг нэмэгдүүлж, вируст гепатитын өвчлөл, сүрьеэгийн тохиолдлыг бууруулсан байна.

9.Сэргийлж болох эх, хүүхдийн эндэгдэлд нөлөөлөх хүчин зүйлийг багасгаж, эх, нялхсын болон 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшин буурсан байна.

II үе шат (2031-2040): Амьдралын зөв дадал, хэвшилтэй иргэнийг төлөвшүүлэх үе.

1.Амьдралын зөв дадал, хэвшлийг дэмжих тогтолцоо бүрдсэн байна.

2.Урт хугацааны даатгалын тогтолцоог бүрдүүлж, технологийн шинэчлэл, хиймэл оюун ухаанд суурилсан эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг өргөжүүлэн, нэг цэгээс тусламж, үйлчилгээг авах тогтолцоо бүрдсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Эрүүл амьдралын хэв маягийг дэмжих үе.

1.Эрүүл насжилтаар бүсийн хэмжээнд тэргүүлэх 10 орны нэг болж, хувь хүний ген, хоол тэжээлийн болон эрүүл мэндийн онцлогт чиглэсэн хиймэл оюун ухаанд тулгуурласан үйлчилгээ нэвтэрнэ.

Гэр бүл

Зорилт 2.3.Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Гэр бүлд ээлтэй бодлого хэрэгжүүлж, хүн амын тогтвортой өсөлт, хүний хөгжлийг дэмжих үе.

1.Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжсэн, судалгаа, нотолгоонд суурилсан, гэр бүлд ээлтэй хөгжил, хамгааллын үр ашигтай тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.Хүүхдийн хөгжил, авьяас, ур чадвар, техник сэтгэлгээ, нийгмийн төлөвшлийг дэмжихэд эцэг, эхчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

3.Залуу гэр бүлийг дэмжсэн орчин, нөхцөл бүрдэж, цогц үйл ажиллагааны чанарыг дээшлүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлд ээлтэй орчныг бүрдүүлэх үе.

1.Зорилтот бүлгийн иргэдийг дэмжсэн, бүтээмжтэй ажил, хөдөлмөр эрхлүүлж, олон талт хөгжил, хамгааллын цогц тогтолцоо бүрдсэн байна.

2.Гэр бүл, хувь хүний хөгжлийн хэрэгцээг дэмжсэн орчин, нөхцөл бүрдүүлж, цогц үйл ажиллагааны чанарыг дээшлүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Нийгмийн идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг тогтвортой дэмжих үе.

1.Хүн амын амьдралын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн цогц үйл ажиллагаа хэрэгжиж, дэлхийд үнэлэгдэхүйц монгол иргэнийг төлөвшүүлнэ.

Шинжлэх ухаан, инновац

Зорилт 2.4.Олон улсад өрсөлдөх чадвар бүхий үндэсний шинжлэх ухаан, технологи, инновацын тогтолцоог хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Шинжлэх ухаан, технологийг улс орны тогтвортой хөгжлийн үндсэн хүчин зүйлсийн нэг болгон хөгжүүлж, үр ашигтай үндэсний инновацын тогтолцоог бүрдүүлэх үе.

1.Мэдлэгийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зорилгоор судалгаа хөгжүүлэлт, инновацын санхүүжилтийн олон эх үүсвэрт тогтолцоо бүхий төр-шинжлэх ухаан-үйлдвэрлэл, бизнесийн түншлэлийн таатай орчин бүрдсэн байна.

2. Шинжлэх ухаан, технологи, инновацын тэргүүлэх чиглэлийг хөгжүүлэх дэд бүтцийг өргөжүүлж, мэдлэгийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах тогтолцоотой болсон байна.

3.Эрдэм шинжилгээний ажилтны цалин хөлс, урамшууллын тогтолцоог шинэчилж, чадварлаг эрдэмтдийг бэлтгэх үндэсний тогтолцоог бий болгож, олон улсын томоохон судалгаанд оролцох боломжийг нэмэгдүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Үндэсний шинжлэх ухаан, инновацыг дэлхийн зах зээлд гаргах тогтолцоог бүрдүүлэх үе.

1.Нано, био, мэдээллийн технологи, хиймэл оюун ухаан зэрэг шинжлэх ухаан, инновацийн тэргүүлэх чиглэлд оруулах хөрөнгө, нөөц болон бусад дэмжлэгийг нэмэгдүүлж, ногоон, цахим эдийн засаг, оюуны үйлдвэрлэлийн бүс нутгийн жишигт хүргэнэ.

2.Дэлхийд танигдсан чадварлаг эрдэмтдийг бэлтгэх, тэдгээрийг олон улсын судалгаанд оролцох боломжийг нэмэгдүүлэн, урамшуулах арга замыг бүрдүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Олон улсад өрсөлдөх чадвартай шинжлэх ухаан, технологийн салбарыг хөгжүүлэх үе.

1.Нано, био, мэдээллийн технологи, хиймэл оюун ухаан зэрэг тэргүүлэх чиглэл, ногоон, цахим эдийн засаг, оюуны үйлдвэрлэлийн салбарын хөгжлийг дэлхийн жишигт хүргэнэ.

2.Өндөр технологийн судалгаа хөгжүүлэлтийг дэмжин, экспортын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлд шинжлэх ухаан технологийн хувийн жинг нэмэгдүүлсэн байна.

Хүнд ээлтэй амьдрах орчин

Зорилт 2.5.Амьдралын хэрэгцээг хангасан эрүүл, ая тухтай, таатай орчныг бүрдүүлж баталгаат хүнсээр хангана.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эрүүл баталгаат орчин бий болгох үе.

1.Орон сууц, ногоон байгууламжийн стандартыг мөрдөж, эрүүл баталгаат амьдрах орчныг бий болгоно.

2.Агаар, ус, хөрс, дуу чимээний бохирдлыг багасгаж, цэвэр, ногоон байгууламж бүхий орчинтой болно.

3.Эрүүл мэндийн болон орчны тандалт, нөлөөллийн үнэлгээ хийх тогтолцоог бий болгож бэхжүүлнэ.

4.Хүнсний сүлжээний бүх үе шатанд бүртгэл, чанарын удирдлага, хяналт, баталгаажуулалтын тогтолцоог бэхжүүлнэ.

5.Инновац нэвтрүүлсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжиж аюулгүй, тэжээллэг хэрэгцээт хүнсээр хангадаг болно.

II үе шат (2031-2040): Амьдралын таатай орчин бүрдүүлэх үе.

1.Тохилог амьдралын таатай орчин бүрдүүлж, орон сууцны хотхон, хорооллын төлөвлөлтийг олон улсын стандарт, шаардлагад нийцүүлэн хог хаягдлын зохистой менежментийг хэвшүүлнэ.

2.Ногоон бүс, бичил цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулж, нэг хүнд ногдох цэцэрлэгжсэн талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх замаар хот, суурин газрын ногоон байгууламжийг хот төлөвлөлтийн стандартад нийцүүлнэ.

3.Хүнсний хангамж, нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаанд тавих эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын стандарт, шаардлагыг боловсронгуй болгож, баталгаат хүнсний үйлдвэрлэлийн тогтвортой систем бий болгон органик, баяжуулсан, зохицуулах үйлчилгээтэй болон эрүүл хүнсний хэрэглээтэй болно.

III үе шат (2041-2050): Амьдралын хэрэгцээ хангагдсан орчин бүрдүүлэх үе.

1.Орчны бохирдлоос шалтгаалсан хүний эрүүл мэнд, эдийн засагт учрах сөрөг нөлөөлөл бүрэн арилж, хот, сум, суурингуудад авто зогсоол, оршин суугчид амрах, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэхэд зориулсан ногоон байгууламж, усан сан, биеийн тамирын талбай бүхий тохилог эко орчныг бүрдүүлнэ.

2.Монгол брэндийн эко хүнс экспортлох нөхцөлийг сайжруулж, хүнсний боловсруулах салбарын хөгжлөөр тэргүүлнэ.

Хөдөлмөрийн зах зээл

Зорилт 2.6.Хөдөлмөрийн эдийн засгийн тэнцвэрийг хангаж, мэдлэгийн эдийн засгийг бүрдүүлж, иргэн бүрийг ажилтай, орлоготой болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хөдөлмөрийн зах зээлийн тэнцвэрт байдлыг хангах, хэрэгцээнд суурилсан хөдөлмөрийн хөлс, урамшууллын оновчтой тогтолцоог бэхжүүлэх үе.

1.Мөнгө, санхүүгийн бодлогоор ажлын байрыг нэмэгдүүлж, ажлын байрны статистик мэдээллийг аймаг, сум, дүүргээр гаргадаг болно.

2.Хөдөлмөрийн зах зээл дээр эрэлттэй, ирээдүйн хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлж, нээлттэй боловсролын зарчимд тулгуурласан хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн тэгш, хүртээмжтэй орчныг бүрдүүлнэ.

3.Хүн амын бүлэг бүрийн онцлогт нийцсэн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

4.Оюуны хөдөлмөрийг дэмжсэн цахим, зайн ажлын байрыг нэмэгдүүлэн тогтолцоог нь дэмжиж хөгжүүлнэ.

5.Албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн бүртгэл, мэдээлэл сайжирсан байна.

6.Хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэр, дэд бүтцийн томоохон төслүүдийн хөдөлмөрийн хэрэгцээ, зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэн мэргэжлийн ажилчдыг бэлтгэж, төгсөгчид ажлын байрыг өөрөө бий болгоход чиглэсэн мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үйл ажиллагааг хөгжүүлнэ.

7.Зохистой хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, хөдөлмөрийн насны хүн амын эдийн засгийн идэвхтэй байдал нэмэгдэж, ажилгүйдлийн түвшин буурч, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих сангийн хөрөнгийн хэмжээ нэмэгдсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Бүтээмжид суурилсан, хөдөлмөрийн хөлс, урамшууллын оновчтой тогтолцоог бэхжүүлэх үе.

1.Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэл, ажлын байрны шингээлт ихтэй аж үйлдвэр, хөнгөн үйлдвэрлэл, бүтээмжтэй үйлчилгээний салбарууд, орчин үеийн цахим салбар, эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлээр хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, хөдөлмөрийн үнэлгээ, цалин хөлсний оновчтой хэлбэрийг бүрдүүлнэ.

2.Олон улсад оюуны бүтээл, мэдээллийн технологийн болон зөвлөх үйлчилгээг дэмжих зуучлагч компани, төвүүдийн үйл ажиллагааг өргөжүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Мэдлэгийн эдийн засгийг бүрдүүлж, хүн бүр ажилтай, орлоготой болох орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэх үе.

1.Цахим эринд шаардагдах ур чадварыг эзэмшүүлэх, хөгжүүлэхэд чиглэсэн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, мэдлэгийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байр бий болгох төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн оновчтой тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Монгол хүний удмын сан

Зорилт 2.7. Монгол хүний удмын санг хамгаалж, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, монгол хүний хөгжлийг дэмжинэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Угийн бичиг хөтлөх уламжлалыг сэргээх, дэмжих үе.

1. Угийн бичиг хөтлөх, цус ойртолтоос сэргийлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2. Хүн бүр удмаа мэдэж, угийн бичгээ хөтлөх үндэсний уламжлалыг сэргээн хөгжүүлнэ.

3. Цус ойртолтоос сэргийлж, удамшлын өвчин болон төрөлхийн согогтой хүүхдийн эрт оношилгооны чадавхыг дээшлүүлнэ.

4. Гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, цагаачдын тооны зохист түвшнийг хадгалах, хяналт тавих тогтолцоо бүрдэнэ.

II үе шат (2031-2040): Удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангах үе.

1. Цус ойртолтоос хамгаалдаг болсон байна.

2. Иргэдийн удмын хэлхээг тодорхойлох мэдээллийн систем хөгжүүлж, хэрэгжүүлнэ.

3. Удамшлын өвчин эмгэг, оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд төрөхөөс урьдчилан сэргийлэх, эмнэлэг, удамшил зүйн хяналтын тогтолцоог хөгжүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Монгол хүний генийг хамгаалах судалгаанд суурилсан бодлого хэрэгжүүлэх үе.

1. Хувь хүний генетикийн чадварт суурилсан судалгааг хөгжүүлнэ.

2. Хүн амын генетикийн тооцооллын аргаар аймаг бүрийн хүн амд шууд цус ойртолтын (FIS) болон нийт цус ойртолтын (FIT) коэффициентыг тооцоолж, дүн шинжилгээнд үндэслэсэн хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

3. Хүн бүр удмын мэдээлэл агуулсан цахим үнэмлэхтэй болно.

ГУРАВ.АМЬДРАЛЫН ЧАНАР БА ДУНДАЖ ДАВХАРГА

Зорилго 3.Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжин өрхийн орлогыг тогтвортой нэмэгдүүлж, идэвхтэй бүтээлч гэр бүлийг төлөвшүүлэн, хэрэгцээндээ нийцсэн байр сууц бүхий, хөрөнгө оруулалтын таатай орчин, нөхцөлд өрсөлдөхүйц бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэн өрх, гэр бүл, өөрийгөө тэтгэн амьдрах боломжтой, сэтгэл хангалуун амьдрах нөхцөлөөр тэтгэгдсэн дундаж давхаргыг бүрдүүлнэ.

Нийгмийн хамгаалал ба даатгалын тогтолцооны шинэчлэл

Зорилт 3.1.Амьдралын баталгааг хангах нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Нийгмийн хамгааллын тогтолцоог шинэчлэх үе.

1.Нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлнэ.

2.Тэтгэврийн даатгалыг олон давхаргат тогтолцоонд шилжүүлсэн байна.

3.Хүн амын бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээ, нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн нийгмийн хамгаалал, халамжийн үйлчилгээг үзүүлнэ.

4.Нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд хүн амын эмзэг бүлгүүдийг бүрэн хамруулна.

5.Зорилтот, эмзэг бүлгийн өрх, иргэний амьжиргаанд хүрэлцэхүйц хэмжээний нийгмийн халамжийн тусламж, дэмжлэгийг үзүүлдэг болно.

6.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлагыг төлөвшүүлж, санг алдагдалгүй түвшинд хүргэх, нийгмийн даатгалын бүрэн бие даасан тогтолцоог бий болгоно.

II үе шат (2031-2040): Эрсдэлээс сэргийлсэн нийгмийн хамгааллын тогтолцоог сайжруулах үе.

1.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын бодлогыг тодорхойлсон байна.

2.Тэтгэврийн нөөц санг ашигт малтмалын орд газрын орлогын өгөөж болон ипотекийн санхүүжилтийн эх үүсвэрээс бүрдүүлдэг болно.

3.Тэтгэврийн даатгалын хагас хуримтлалын тогтолцоонд хэсэгчлэн шилжиж, 1979 оноос хойш төрсөн даатгуулагчийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг бодит хуримтлал болгоно.

4.Зорилтот, эмзэг бүлгийн хэрэгцээ, орон нутгийн онцлогт нийцсэн халамжийн шинэ төрлийн үйлчилгээг нэвтрүүлсэн байна.

5.Ахмад настанд урт хугацааны тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх хөгжлийн төвүүдийг байгуулсан байна.

III үе шат (2041-2050): Амьдралын чанарыг сайжруулахуйц нийгмийн хамгааллын цогц үйлчилгээ үзүүлэх үе.

1.Тэтгэврийн даатгалын тогтолцоог бүрэн хуримтлалын тогтолцоонд шилжүүлэх үе шат эхэлсэн байна.

2.Нийгмийн халамжийн тусламж, үйлчилгээг өрх, иргэдийн эрэлт, хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлнэ.

Орлогод нийцсэн орон байр

Зорилт 3.2.Өрх, гэр бүлийн худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй, эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн байр сууцаар хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Өрх, гэр бүлийн худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй сууцаар хангах тогтолцоог бүрдүүлэх үе.

1.Өрх, гэр бүлийн худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй сууцаар хангах тогтолцоотой болсон байна.

2.Төлбөрийн чадварт нийцсэн орон сууцны санхүүжилтийн тогтолцоо бэхэжсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй, ногоон хөгжлийн загварт нийцсэн орон сууцны чанар, стандартыг сайжруулах үе.

1.Гэр хорооллын нөхцөлийг сайжруулж, хүн амын худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй, ногоон шийдэл бүхий чанартай орон сууцны хүрэлцээ, хангамжийг сайжруулна.

III үе шат (2041-2050): Хэрэгцээнд нийцсэн чанартай, тохилог орон сууцны хангамж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх үе.

1.Өрх, гэр бүлийг эрэлтэд нийцсэн, худалдан авах чадварт тохирсон, чанартай, тохилог орон сууцаар хангадаг болсон байна.

Хөдөлмөр эрхлэлт ба гарааны бизнес

Зорилт 3.3.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, бизнес эрхлэх арга, ур чадварыг хөгжүүлж, жижиг, дунд бизнес эрхлэлтийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хөдөлмөр эрхлэлт, бүтээлч санаачилга, хандлага болон ур чадварыг хөгжүүлэх, аж ахуй эрхлэлтийг дэмжсэн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх үе.

1.Залуучуудад бизнес эрхлэх зорилгодоо хүрэхэд шаардлагатай бүх төрлийн дэмжлэг, туслалцааг үзүүлэх, орчин, нөхцөл бүрдсэн байна.

2.Бичил, жижиг, дунд бизнесийг дэмжих орчин бэхжиж, төлөвшсөн байна.

3.Бүтээмжтэй, зохистой ажлын байр бий болгох, аж ахуй эрхлэх, бүтээлч байдлыг хөхиүлэн дэмжиж, ядуурлын түвшин буурч, нийгмийн дундаж давхарга өргөжсөн байна.

4.Нийгмийн бүх салбарт тэгш бус байдлыг багасгаж, дундаж орлоготой иргэдийн тоог нэмэгдүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.

5.Малчин, тариаланчдын 75 хүртэл хувийг өрхийн аж ахуй эрхлэхэд нь хүрэлцэхүйц чадалтай цахилгааны эх үүсвэр, техник, технологиор хангах, хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл болон бусад төрлийн санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, малчин өрх, тариаланчдын бэлтгэсэн бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нийлүүлэх оновчтой тогтолцоог бий болгосон байна.

6.Малчид, тариаланчид бизнесийн тогтвортой орлогын эх үүсвэртэй болсон байна.

II үе шат (2031-2040): Жижиг, дунд бизнес эрхлэлтийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх үе.

1.Инновац, технологи нэвтрүүлэх, мэдлэг хуваалцах чиглэлээр төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн нөхцөл бүрдэж, экспортын чиг баримжаатай

бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бий болгох, экспортын зах зээлд нэвтрэхэд дэмжлэг үзүүлж, бичил, жижиг, дунд бизнес олон улсад өрсөлдөх боломжтой болсон байна.

III үе шат (2041-2050): Бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэлтийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх үе.

1.Олон улсад өрсөлдөхүйц бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэлтийн соёл бүрэн төлөвшиж, инновац, шинэ технологи, мэдлэг шингэсэн бичил, жижиг, дунд бизнесийн хөгжил дэлхийн жишигт хүрсэн байна.

Дундаж давхаргыг дэмжсэн санхүүжилт

Зорилт 3.4.Дундаж давхаргыг тэлэхэд чиглэсэн санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлж, эрсдэлээс хамгаална.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Дундаж давхаргыг тэлэхэд чиглэсэн санхүүгийн үйлчилгээг бэхжүүлэх үе.

1.Зорилтот санхүүжилт, хөнгөлөлт, хүртээмжтэй үйлчилгээний бодлогыг хэрэгжүүлэх тогтолцоо бүрдсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Дундаж давхаргыг бэхжүүлэх үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулалт хийх үе.

1.Эрэлтэд нийцүүлсэн зорилтот санхүүжилт, хөнгөлөлтийг тасралтгүй хөгжүүлж, дундаж давхаргыг тэлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд зориулсан төсвийн хуваарилалт, зарцуулалт нэмэгдсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Дундаж давхаргыг тэлж, санхүүгийн эрсдэлээс бүрэн хамгаалах үе.

1.Дундаж давхаргыг тэлэхэд чиглэсэн өрх, гэр бүлд ээлтэй банк, санхүүгийн үйл ажиллагаа тогтворжиж, олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжих, эрсдэлээс хамгаалах бодлого хэрэгжиж, өрх, гэр бүл өөрийгөө тэтгэн амьдрах боломжтой болсон байна.

Эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маяг

Зорилт 3.5.Идэвхтэй амьдралын хэвшилтэй иргэн, гэр бүлийг дэмжиж, биеийн тамир, спортын ээлтэй орчныг бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Биеийн тамир, спортын чанар, хүртээмжтэй, үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх үе.

1.Хүн амд биеийн тамир, спортын үйлчилгээ үзүүлэх төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд суурилсан нээлттэй, уян хатан тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.Биеийн тамир, спортын үйлчилгээний чанар, гүйцэтгэлд тулгуурласан санхүүжилт, даатгалын тогтолцоо боловсронгуй болсон байна.

3.Биеийн тамир, спортын салбарт цахим үйлчилгээ нэвтэрч, үндэсний нэгдсэн мэдээллийн сан бүрдсэн байна.

4.Биеийн тамир, спортын салбарын хүний нөөцийн хөгжил, чадавхжуулалт, дэмжлэгийг нэмэгдүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Идэвхтэй амьдралын хэвшилтэй иргэнийг төлөвшүүлэх биеийн тамир, спортын чанар, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлэх үе.

1.Идэвхтэй амьдралын дадал хэвшлийг дэмжих тогтолцоо бүрдэж, хот, суурин газрын орон сууцны хотхон, хорооллын төлөвлөлтөд биеийн тамир, спортоор хичээллэх, амьдралын зөв дадал хэвшилтэй болгох олон улсын стандарт, шаардлагад нийцсэн, тохилог, таатай орчныг бий болгоно.

2.Амьдрал, ажил, мэргэжлийн хэв маяг, агуулгын өөрчлөлттэй холбоотойгоор биеийн тамир, спортын тэргүүлэх чиглэлийг хөгжүүлж, авьяасыг дэмжих тогтолцоог бүрдүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Биеийн тамир, спортын идэвхтэй амьдралын хэвшилтэй иргэн, гэр бүл төлөвших үе.

1.Биеийн тамир, спортоор хичээллэх өдөр тутмын амьдралын идэвхтэй дадал хэвшилтэй иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлэхэд хиймэл оюун ухаанд тулгуурласан технологи, үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

Газрын харилцаа

Зорилт 3.6.Ухаалаг, иргэн төвтэй газрын нэгдмэл удирдлага, менежментийн тогтолцоог хэрэгжүүлэх замаар тэгш байдал, шударга ёс, үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжлийг хангана.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Монгол Улсын газрын харилцаа, геодези, зураг зүйн салбарын бодлого, төлөвлөлт, хэрэгжилтийн үр нөлөө, хүртээмжийг дээшлүүлж, хүн амын эрүүл, аюулгүй, ая тухтай орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх үе.

1.Газар, түүний нөөцийг зохистой, үр дүнтэй ашиглах, иргэд, олон нийтэд нээлттэй, ил тод газрын харилцааны орчин бүрдсэн байна.

2.Газрын бирж, олон зориулалттай кадастрын нэгдсэн системийг нэвтрүүлж, газрын нэгдмэл сан, түүний ашиглалтад тавих төрийн хяналтын тогтолцоо боловсронгуй болсон байна.

3.Газар ашиглалт, газрын мониторингийн байнгын ажиллагаатай хяналтын систем бий болж, газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх тогтолцоо бүрдэнэ.

4.Монгол Улсын геодезийн сүлжээг шинэчлэн сайжруулж, нийт нутаг дэвсгэрийг бүх төрлийн масштабын байр зүйн зургаар бүрэн хангана.

II үе шат (2031-2040): Байрлалд суурилсан орон зайн мэдээлэл бүхий ухаалаг, иргэн төвтэй газрын нэгдмэл удирдлага, менежментийн тогтолцоог нэвтрүүлэх үе.

1.Газрын хяналт, удирдлагын нэгдсэн тогтолцоог бий болгож бэхжүүлнэ.

2.Үндэсний орон зайн мэдээллийн нэгдсэн платформыг бий болгон хөгжүүлж, хэрэглэж хэвшсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Ухаалаг, иргэн төвтэй газрын нэгдмэл удирдлага, менежментийн тогтолцоог хэрэгжүүлэх замаар тэгш байдал, шударга ёс, үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжлийг хангах үе.

1.Хүртээмжтэй, ухаалаг газрын удирдлага, менежментийн тогтолцоо бий болж, бэхэжсэн байна.

ДӨРӨВ.ЭДИЙН ЗАСАГ

Зорилго 4.Эдийн засгийн тогтвортой өсөлт иргэн бүрдээ хүрсэн, дундаж давхарга зонхилсон, ядуурал эрс буурсан, эдийн засгийн хөгжлийн бодлогын суурийг бүрдүүлж, дотоод хэрэгцээгээ өөрсдөө хангадаг, экспорт

эрчимжсэн, хөрөнгө оруулалт, хуримтлалын чадавхаа бүрдүүлсэн, олон тулгуурт эдийн засагтай улс болно.

Чинээлэг монгол

Зорилт 4.1.Макро эдийн засгийн тогтвортой орчныг бүрдүүлж, дундаж давхаргыг нийгмийн зонхилох бүлэг болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Засгийн газрын хугацаа тулсан гадаад өр төлбөрийг макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг алдагдуулахгүйгээр шийдвэрлэж, үр ашгийг дээшлүүлэх, макро эдийн засгийн тэнцвэрт байдлыг хангаж, эрсдэл даах чадварыг нэмэгдүүлэх үе.

1.Засгийн газрын өрийн удирдлагын тогтолцоог сайжруулж, өрийн дарамтыг бууруулж, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих нөхцөл бүрдсэн байна.

2.Төсвийн хөрөнгийг эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд чиглүүлсэн, үр ашигтай, хариуцлагатай төсөв, санхүүгийн тогтолцоотой болсон байна.

3.Гадаад валютын албан нөөц эрсдэл даахуйц хэмжээнд хүрч өссөн байна.

4.Эдийн засаг жил бүр тогтвортой өсөж, ажил эрхлэлт тасралтгүй нэмэгдсэн байна.

5.Бизнесийн таатай орчныг бүрдүүлж, иргэдийн худалдан авах чадвар дээшилсэн байна.

6.Хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлж, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг хөгжүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Үндэсний хуримтлал бүхий макро эдийн засгийн орчныг бүрдүүлэх үе.

1.Үндэсний хуримтлалын хэмжээг нэмэгдүүлж, зээлжих зэрэглэл сайжирсан байна.

III үе шат (2041-2050): Макро эдийн засгийн гадаад, дотоод тэнцвэрийг хангаж, бүрэн ажил эрхлэлттэй, инфляцын нам түвшин бүхий макро эдийн засгийн орчныг бүрдүүлж, дундаж давхаргыг нийгмийн зонхилох бүлэг болгох үе.

1.Дундаж давхарга нийгмийн зонхилох бүлэг болсон байна.

Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүд

Зорилт 4.2. Эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудыг хөгжүүлж, экспортын баримжаатай эдийн засгийг бий болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эдийн засгийн бүтцийн шинэчлэлтийг эхлүүлж, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэн, импортыг орлох болон экспортод чиглэсэн хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх үе.

1. Хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлж, боловсруулалтын түвшин нэмэгдсэн байна.

2. Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшнийг нэмэгдүүлж, малын гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт нэмэгдсэн байна.

3. Үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, олон улсын аялал жуулчлалын зах зээлд өрсөлдөх чадвар дээшилсэн байна.

4. Бүтээлч үйлдвэрлэл (соёл урлаг, кино урлаг, дуу хөгжим, дизайн, архитектур)-ийн хөгжлийн бодлогын суурь тавигдсан байна.

5. Мэдээллийн технологийн салбарыг дэмжиж, эдийн засагт оруулах хувь нэмрийг нэмэгдүүлсэн байна.

6. Боловсруулсан бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ нэмэгдсэн байна.

7. Эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих эрчим хүч, инженерийн дэд бүтцийг хөгжүүлсэн байна.

8. Цахилгаан станцуудыг өргөтгөж, цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станц, шинэ эх үүсвэрийг барьж, цахилгаан эрчим хүчээр дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангасан байна.

9. Үндэсний тээвэр, логистикийн тогтолцоог хөгжүүлсэн байна.

10. Иргэний нисэхийн дэд бүтэц, ерөнхий зориулалтын нисэхийг хөгжүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Хүнд, хөнгөн болон эрчим хүч, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн хэрэгцээг дотоодоос бүрэн хангаж, экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлэх шатанд шилжих үе.

1.Боловсруулах салбар давамгайлсан эдийн засгийн бүтцийг бүрдүүлж, хүнсний аюулгүй байдал хангагдсан байна.

2.Бүтээлч үйлдвэрлэлийг эдийн засгийн бие даасан салбар болгон хөгжүүлсэн байна.

3.Эрчим хүчний хөндлөн гол тэнхлэгийн болон бүсийн босоо тэнхлэгийн цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станц, шинэ эх үүсвэрийг барьж байгуулан, зарим дулааны цахилгаан станцыг өргөтгөж нэгдсэн системийг бүрдүүлнэ.

4.Экспортын зориулалттай эх үүсвэрүүдийг нэмэгдүүлж, эрчим хүч экспортлогч орон болсон байна.

5.Олон улсын стандартад нийцсэн холимог тээврийн сүлжээ бүрдсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудыг хөгжүүлж, олон тулгуурт тогтвортой эдийн засагтай улс болох үе.

1.Эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудын дэлхийн зах зээл дэх байр суурийг бэхжүүлсэн байна.

Ухаалаг санхүүгийн зах зээл

Зорилт 4.3.Олон улсын санхүүгийн зах зээлтэй холбогдсон олон тулгуурт, хүртээмжтэй санхүүгийн системийг хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эдийн засгийг тэтгэсэн, уян хатан, цахим технологид суурилсан олон талт санхүүгийн үйлчилгээг хөгжүүлэх үе.

1.Хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээ өсөж, биржийн бус болон үүсмэл санхүүгийн зах зээл дээр хийгдэж байгаа арилжааны дүн өссөн байна.

2.Даатгалын салбарын тогтвортой байдлыг хангах хууль, эрх зүйн орчин бүрдэж, салбарын хамрах хүрээг нэмэгдүүлсэн байна.

3.Бичил санхүүгийн байгууллагуудыг чадавхжуулан эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог сайжруулж, үйл ажиллагааны хүрээг тэлсэн байна.

4.Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоо боловсронгуй болсон байна.

5.Банк санхүүгийн зах зээлийн эрсдэл даах, найдвартай байдал хангагдсан байна.

II үе шат (2031-2040): Томоохон хөрөнгийн биржүүдтэй хамтран дотоодын санхүүгийн хэрэгслийг чөлөөтэй арилжаалах, мэргэжлийн тоглогчдын оролцоо, хөрөнгө оруулалт татах боломжийг бүрдүүлэх, дэлхийн хөрөнгийн зах зээлд оролцох түвшний цахим санхүүгийн тогтолцоог хөгжүүлэх үе.

1.Томоохон хөрөнгийн зах зээл дээр дотоодын бүтээгдэхүүнийг чөлөөтэй арилжаалдаг болсон байна.

2.Даатгалын салбарын гүнзгийрэлтийн түвшин олон улсын жишигт хөгжсөн байна.

3.Бичил санхүүгийн зах зээлийн үйл ажиллагааг олон улсын жишигт нийцүүлэн санхүүгийн салбарт эзлэх хэмжээг нэмэгдүүлсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Санхүүгийн бүх төрлийн үйлчилгээг технологийн дэвшил, хиймэл оюун ухаанд суурилан дэлхийн түвшинд хөгжүүлэх үе.

1.Олон улсад өрсөлдөхүйц хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлж, зах зээлийн үнэлгээг нэмэгдүүлсэн байна.

2.Технологийн дэвшлийн тусламжтайгаар хэрэглэгч бүр өөрийн хэрэгцээнд тохирсон даатгалын бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх боломжтой зах зээлийг бүрдүүлсэн байна.

3.Технологийн дэвшилд суурилсан бичил санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлнэ.

Бүс нутгийн хамтын ажиллагаа

Зорилт 4.4.Бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцад нэгдэж, худалдааг хөнгөвчилнө.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хөрш орнуудыг дамжсан эдийн засгийн коридорыг хөгжүүлэх, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс, Оросын Холбооны Улстай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулж, бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцад нэгдэх замаар эдийн засгийн гадаад харилцааг эрс нэмэгдүүлэх үе.

1.Монгол Улс, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс, Оросын Холбооны Улсын эдийн засгийн коридор бий болж, гадаад харилцааны тэнцвэртэй байдал хангагдсан байна.

2.Гуравдагч хөршид хүрсэн эдийн засаг бий болсон байна.

3.Монгол Улс бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцад нэгдэж, худалдааг хөнгөвчилнө.

II үе шат (2031-2040): Хөрш орнууд болон гуравдагч хөрш улсуудтай гадаад харилцааны тэнцвэртэй хөгжлийн түвшнийг хангах үе.

1.Дэлхийн түвшинд нэр хүнд бүхий өрсөлдөх чадвартай Зүүн хойд Азийн хөрөнгө оруулалтын гол төв болсон байна.

III үе шат (2041-2050): Ази-Номхон далайн бүс нутаг дахь эдийн засаг, худалдааны интеграцад идэвхтэй оролцож, эдийн засгийн хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх замаар, худалдааг нэмэгдүүлэх үе.

1.Бүс нутгийн эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд идэвхтэй оролцогч болсон байна.

Өрсөлдөх чадвартай брэнд бүтээгдэхүүн

Зорилт 4.5.Олон улсад өрсөлдөх чадвартай бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдийг хөгжүүлж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг инновацад тулгуурлан хөгжүүлж, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх үе.

1.Судалгаа, шинжилгээ, шинэ санаа, оюуны бүтээл, брэндэд тулгуурласан гадаад зах зээлд чиглэсэн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлсэн байна.

2.Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн бэлтгэн нийлүүлэлт, борлуулалтын тогтолцоог кластерын зарчмаар хөгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Бүс нутгийн болон олон улсын чанар, стандартын тогтолцоог нэвтрүүлэх, цахим худалдааг хөгжүүлэх замаар бүс нутгийн нэмүү өртгийн сүлжээнд холбогдож ажиллах үе.

1.Бүс нутгийн эдийн засгийг дэмжих экспортын төрөлжилт бий болсон байна.

III үе шат (2041-2050): Технологийн дэвшил, ур чадвартай хүний нөөц, цахим худалдаанд тулгуурлан дэлхийд өрсөлдөх чадвартай, инновацад суурилсан брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, нийлүүлэх үе.

1.Инновацад суурилсан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспорт нэмэгдсэн байна.

Үндэсний баялгийн сан

Зорилт 4.6.Эдийн засгийн төрөлжилт, инновац, шинэ технологи, хүний хөгжил, ногоон хөгжлийн зорилтуудыг дэмжих чадавхтай олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн баялгийн санг бий болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Баялгийн сан байгуулж, санхүүгийн үр ашигтай төсөл хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх үе.

1.Хөрөнгийн удирдлагыг нэгдсэн бодлогоор хэрэгжүүлэх, санхүүгийн үр ашигтай төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэн дэмжих, хөрөнгийн хуримтлалыг бий болгох тогтолцоог бүрдүүлж, хөгжүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Мега, нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих төсөл, хөтөлбөр болон гадаадын санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах замаар эдийн засгийг дэмжих, баялгийн сангийн хөрөнгийг арвижуулах үе.

1.Мега төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх болсноор нийгмийн ач холбогдол бүхий төсөл, хөтөлбөрүүдийг дэмжиж, улмаар иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх чадавхыг бүрдүүлсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Эдийн засгийн төрөлжилт, инновац, шинэ технологи, ногоон хөгжлийн зорилтуудыг дэмжих чадавхтай олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн баялгийн санг төлөвшүүлэх үе.

1.Макро эдийн засгийн тогтворжилтыг хангах, олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн баялгийн сантай болсон байна.

ТАВ.ЗАСАГЛАЛ

Зорилго 5.Монгол хүний хөгжлийг хангасан ухаалаг-тогтвортой засаглал тогтож, захиргааны оновчтой бүтэц зохион байгуулалт бүхий төрийн алба төлөвшин, цахим технологид тулгуурласан иргэн төвтэй төрийн үйлчилгээнд бүрэн шилжиж, төр-хувийн хэвшил-иргэний нийгмийн хамтын ажиллагаа бүх хүрээнд өргөжин, хүний эрхийг бүрэн хангасан, шударга ёсны тогтолцоо төлөвшсөн, авлигагүй улс болно.

Ухаалаг засаглал

Зорилт 5.1. Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эрх мэдлийн хуваарилалт, тэнцвэртэй байдал, түүнд тавих хяналтыг оновчтой болгох хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, тогтвортой, хяналттай засаглалыг төлөвшүүлэх үе.

1. Улсын Их Хурлын хууль тогтоох, бодлого тодорхойлох, төлөөлөх, хяналт тавих чадавх сайжирч парламентын засаглал бэхэжсэн байна.

2. Засгийн газрын бодлого, үйл ажиллагаа тогтвортой, залгамж чанартай, үр дүнтэй хэрэгжих нөхцөл бүрдэнэ.

3. Шүүхийн хараат бус байдал хангагдаж, хариуцлагатай, иргэн төвтэй шүүх тогтолцоо төлөвшинө.

4. Улс төрийн намуудыг улс орныхоо төлөө бодлогын нам болгох нийгэм, улс төрийн соёлыг төлөвшүүлнэ.

5. Төрийн бодлого, үйл ажиллагааны тогтвортой байдалд эерэг нөлөөтэй сонгуулийн тогтолцоо бүрдэж, иргэдийн улс төрийн боловсрол дээшлэн, иргэд, сонгогчдын хариуцлага сайжирна.

II үе шат (2031-2040): Хариуцлагатай, үр нөлөөтэй засаглалыг бэхжүүлэх үе.

1. Хариуцлагатай, мэргэшсэн, ёс зүйтэй гишүүдээр Улсын Их Хурлыг бүрдүүлнэ.

2. Урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх Засгийн газрын чадавхыг бэхжүүлнэ.

3. Иргэдийн итгэлийг бүрэн хүлээсэн шүүхтэй болно.

4. Улс төрийн намууд бодлогын нам болон төлөвшсөн байна.

5. Ардчилсан сонгуулийн зарчмуудыг бүрэн хангасан сонгуулийн соёл хэвшсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Урт хугацааны, тогтвортой бодлогыг дэмжсэн туншлэгч засаглалыг бий болгох үе.

1.Ард түмний засаглах эрхийг хангасан, итгэл хүлээсэн Улсын Их Хурал төлөвшинэ.

2.Иргэн төвтэй, мэргэжлийн Засгийн газар төлөвшсөн байна.

3.Хариуцлагатай, иргэн төвтэй шүүх төлөвшсөн байна.

4.Улс төрийн намуудын үйл ажиллагаа бүрэн төгөлдөржих нөхцөл бүрдэнэ.

5.Сонгуулийн үйл ажиллагаа цахим хэлбэрт бүрэн шилжинэ.

Ухаалаг бүтэц

Зорилт 5.2.Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлох замаар чиг үүрэг, эрх мэдлийн хуваарилалтыг нарийвчилна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалт, чиг үүрэг, эрх мэдлийн зааг, ялгааг оновчтой тодорхойлж, оролцоог зохистой хангасан, иргэдээ сонсдог, хувийн хэвшилтэйгээ хамтарч ажилладаг тогтолцоог төлөвшүүлэх үе.

1.Хөгжлийн бодлого, чиг үүргийн шинжилгээнд тулгуурласан захиргааны оновчтой, уян хатан, үр дүнтэй, үр ашигтай бүтэц тогтсон байна.

2.Хөгжлийн бодлогод нийцсэн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн оновчтой хуваарилалт бий болж, орон нутгийн бие даасан байдал хангагдана.

3.Урт хугацааны хөгжлийг нэгдсэн бодлого, удирдлагаар хангах чиг үүрэг бүхий хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага байгуулна.

4.Бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих үйл явцад хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн оролцоо хангагдаж, хамтын ажиллагаа бэхжих нөхцөл бүрдэнэ.

5.Хувийн хэвшлийн хөгжлийг дэмжих, хувийн өмчийг хамгаалах эрх зүй, бодлогын орчин бүрдэнэ.

II үе шат (2031-2040): Иргэдийн эрх ашгийг дээдэлсэн, хувийн хэвшлийн хөгжлийг дэмжсэн цомхон бөгөөд үр ашигтай, үр нөлөөтэй бүтэц, зохион байгуулалтыг төрийн байгууллагуудын бүх түвшинд нэвтрүүлэх үе.

1.Төрийн захиргааны байгууллагын бүтэц цомхон, уян хатан, үр дүнтэй болж, төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны хүнд суртал арилсан байна.

2.Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж бие даан хөгжих нөхцөл бүрдэнэ.

3.Үндэсний хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн нэгдсэн удирдлага, зохион байгуулалт бэхэжсэн байна.

4.Төр нь бодлого, үйл ажиллагаагаа иргэн, хувийн хэвшилтэй хамтарч тодорхойлох тогтолцоо бэхэжнэ.

5.Хөрөнгө оруулалтыг бүрэн дэмжсэн, бизнес эрхлэх таатай орчин бүрдэнэ.

III үе шат (2041-2050): Төрийн бодлого, үйл ажиллагааг иргэн төвтэй болгож, ухаалаг засаглалыг дэмжсэн бүтэц, зохион байгуулалтыг бэхжүүлэх үе.

1.Төрийн бодлого, үйл ажиллагаа иргэн төвтэй болж, иргэн төвтэй захиргааны бүтэц төлөвшинэ.

2.Төрийн үйлчилгээ иргэн бүрд шуурхай, чирэгдэлгүй хүрдэг тогтолцоо бүрдэж хэвшинэ.

3.Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж бие даан хөгжих нөхцөлийг бэхжүүлсэн байна.

4.Төр нь хувийн хэвшлийн хөгжлийг бүх талаар дэмжиж, дэлхийд өрсөлдөх үндэсний компаниудтай болно.

Цахим монгол (иргэн, төр, хувийн хэвшлийн нэгдсэн систем)

Зорилт 5.3.Хүний хөгжлийг дэмжсэн, үр дүн, үр нөлөөтэй цахим засаглалыг төлөвшүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангасан, үр дүнтэй цахим засаглалын бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, төлөвшүүлэх үе.

1.Цахим засаглалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчин бүрдэж, хүн амыг өндөр хурдны интернэтийн сүлжээнд холбоно.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн сан, дэд бүтэц бий болж хөгжинө.

3.Цахим хэлбэрт шилжсэнээр цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран төрийн үйлчилгээ шат дамжлагагүй, шуурхай болно.

4.Төрийн байгууллага хоорондын болон төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын мэдээллийн солилцоо сайжирч, захиргааны зардал бууран, үйлчилгээний үр дүн сайжирна.

5.Төрийн байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явцад иргэд, олон нийтийн саналыг цахимаар авах нөхцөл бүрдэж, мэдээллийн ил тод байдал нэмэгдэнэ.

II үе шат (2031-2040): Эдийн засаг, нийгмийн бүх салбарт мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн дэвшил, инновацыг нэвтрүүлэх замаар бүтээмж, үр ашгийг дээшлүүлэх үе.

1.Цахим засаглалыг хөгжүүлэх бодлого, хууль, эрх зүйн орчин олон улсын жишигт хүрнэ.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн санг эдийн засгийн харилцаанд бүрэн шилжүүлнэ.

3.Иргэдийн төрийн үйлчилгээнд зарцуулах хугацааг багасгана.

4.Иргэн, төр, бизнесийн байгууллагууд мэдээлэл солилцооны үүлэн технологид бүрэн шилжиж, ил тод төрийн албаны тогтолцоо бэхэжнэ.

III үе шат (2041-2050): Хүний хөгжлийг дэмжсэн цахим засаглалыг хөгжүүлэх үе.

1.Хүний хөгжлийг дэмжсэн цахим засаглалын бодлого, хууль, эрх зүйн таатай орчин бүрэн бүрдэнэ.

2.Цахим мэдээллийн нэгдсэн сангийн дэд бүтэц олон улсын жишигт нийцсэн байна.

3.Иргэн төвтэй, ухаалаг засаглал төлөвшинө.

4.Иргэн, төр, бизнесийн байгууллагуудын мэдээлэл солилцооны чанар сайжирч, өрсөлдөх чадвар дээшилнэ.

5.Цахим засаглалын технологи олон улсын жишигт хүрч, авлига, хүнд сурталгүй нийгмийн харилцаа төлөвшинө.

Чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн алба

Зорилт 5.4. Иргэндээ үйлчилдэг, мэргэшсэн, чадварлаг, ил тод, үр нөлөөтэй, ухаалаг төрийн албыг төлөвшүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Чадахуйн зарчимд суурилсан мэргэшсэн, тогтвортой төрийн албыг бэхжүүлж, төрийн үйлчилгээний үр дүн, үр нөлөөг дээшлүүлэх үе.

1. Чадахуйн зарчимд суурилсан, мэргэшсэн төрийн алба төлөвшсөн байна.

2. Сонгуулийн үр дүнгээс үл хамааран төрийн албан хаагч тогтвортой ажиллах нөхцөл бүрдэж, төрийн албаны шатлан дэвшүүлэх тогтолцоо боловсронгуй болсон байна.

3. Төрийн албанд ёс зүй, сахилга хариуцлагын оновчтой тогтолцоо бүрдэж, ёс зүйтэй төрийн алба төлөвшинө.

4. Төрийн албан хаагч цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран тасралтгүй сурч хөгжих таатай орчин бүрдсэн байна.

5. Төрийн үйлчилгээний чанарын стандарт бий болж, төрийн үйлчилгээнд иргэд, олон нийт хяналт тавих нөхцөл бүрдэн, иргэдийн итгэлийг хүлээсэн үйлчилгээний соёл төлөвшсөн байна.

II үе шат (2031-2040): Нийгмийн хөгжлийг дэмжсэн, үр нөлөөтэй, цомхон төрийн албыг төлөвшүүлж, төрийн үйлчилгээний менежментийг олон улсын түвшинд хүргэж хөгжүүлэх үе.

1. Үр дүнд суурилсан цомхон төрийн алба төлөвшсөн байна.

2. Төрийн албанд шатлан дэвшүүлэх тогтолцоо бүрэн нэвтэрч, төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгаа хангагдсан байна.

3. Төрийн албан хаагчид нийгэмд ёс зүй, сахилга хариуцлагаар үлгэрлэх тогтолцоо бэхэжсэн байна.

4. Төрийн албанд суралцагч байгууллагын соёл бүрэн нэвтэрсэн байна.

5. Төрийн үйлчилгээг түргэн шуурхай, уян хатан, хүртээмжтэй, чанартай хүргэх хүний нөөцийн болон зохион байгуулалтын оновчтой арга

хэрэгсэл нэвтэрч, иргэнд чиглэсэн төрийн үйлчилгээний чанар сайжирсан байна.

6.Төрийн үйлчилгээний төлөвлөлт, хэрэгжүүлэлт, үр дүнгийн хяналт сайжирсан байна.

III үе шат (2041-2050): Нийгмийн хөгжлийг дэмжсэн, үр нөлөөтэй, цомхон төрийн албыг төлөвшүүлж, төрийн үйлчилгээний менежментийг олон улсын түвшинд хүргэж хөгжүүлэх үе.

1.Иргэн төвтэй төрийн алба, төрийн үйлчилгээний бүтэц, зохион байгуулалт бий болсон байна.

2.Төрийн албаны нэр хүнд өсөж, иргэдийн хэрэгцээнд суурилсан, итгэл хүлээсэн төрийн үйлчилгээний соёл хэвшсэн байна.

3.Төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгаа сайжирч, амьдралын баталгаа бүрэн хангагдсан байна.

4.Төрийн албан хаагчийн мэдлэг, чадварын түвшин нийгмийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн байна.

Хүний эрхийг дээдэлсэн нийгэм

Зорилт 5.5.Иргэний нийгэм-хувийн хэвшил-төрийн түншлэлийг бэхжүүлэх замаар үндэсний хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хэрэгжилтэд хамаарал бүхий талуудын оролцоог хангасан зохистой тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хүний эрхийг хангах үндэсний тогтолцоог бэхжүүлэх, хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, хүний эрхийг хангахад чиглэсэн олон талт түншлэлийг хөгжүүлэх үе.

1.Хүний эрхийг хангасан бодлого, хууль тогтоомж боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих үндэсний тогтолцоо бэхжиж, үр нөлөө дээшилнэ.

2.Төр, иргэний нийгэм, хувийн хэвшил хүний эрхийг хамгаалахад хамтарч ажиллах тогтолцоо төлөвшинэ.

II үе шат (2031-2040): Хүний эрхийг хангах бодлого, хууль, эрх зүйн орчныг олон улсын жишигт хүргэх үе.

1.Хүний эрхийг хангах олон улсын сайн туршлага нэвтэрч, энэ чиглэлээр бусад улс оронтой хамтын ажиллагааг өргөжүүлнэ.

2.Хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр гадаад, дотоодын байгууллагын олон талт хамтын ажиллагаа бэхэжнэ.

III үе шат (2041-2050): Нийгмийн бүх харилцаанд хүний эрхийг бүрэн хангасан тогтолцоог төлөвшүүлэх үе.

1.Хүн бүрийн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдлүүлэх хүний эрхийн түгээмэл соёл төлөвшинэ.

2.Хүний эрхийн тухай олон нийтийн ойлголт, мэдлэг дээшилж, бусдын эрхийг хүндэтгэх хандлага төлөвшинэ.

Авлигагүй засаглал

Зорилт 5.6.Үндэсний шударга ёсны тогтолцоог бэхжүүлэх замаар авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг бууруулна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс сэргийлэх хууль, эрх зүйн болон бодлогын орчин, шударга ёсыг эрхэмлэсэн бүх нийтийн хандлагыг төлөвшүүлэх үе.

1.Нийгмийн бүх түвшинд шударга ёсыг бэхжүүлэх бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчин бүрдэнэ.

2.Авлигаас урьдчилан сэргийлэх, авлигатай тэмцэх үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтыг сайжруулж, авлига албан тушаалын гэмт хэрэг буурсан байна.

II үе шат (2031-2040): Авлигатай бүх нийтээр тэмцэх үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх үе.

1.Нийгмийн бүх түвшинд авлигыг үл тэвчих хандлага төлөвшсөн байна.

2.Авлигатай тэмцэх үр дүнтэй үндэсний тогтолцоог төлөвшүүлж, авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг бууруулж таслан зогсооно.

III үе шат (2041-2050): Авлигагүй нийгмийг цогцлоох үе.

1.Нийгмийн бүх түвшинд шударга ёсыг тогтооно.

2.Авлигагүй нийгмийг цогцлоон төлөвшүүлнэ.

ЗУРГАА. НОГООН ХӨГЖИЛ

Зорилго 6. Байгаль орчинд ээлтэй ногоон хөгжлийг эрхэмлэн экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалж, байгаль орчны тогтвортой байдлыг ханган үр өгөөжийг нь өнөө болон ирээдүй хойч үе хүртэх нөхцөлийг бүрдүүлж, хүний амьдралын чанарыг сайжруулна.

Эх байгаль анхдагч экосистем

Зорилт 6.1. Байгалийн үнэ цэн, өгөөжийг үнэлэн хамгаалж, анхдагч экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгална.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Монгол орны унаган байгаль, экосистемийн үйлчилгээний үнэ цэн, даацыг тогтоож, үнэлэмжийг нэмэгдүүлж эдийн засгийн үр өгөөжийг үнэлэх үе.

1. Байгалийн баялгийн нөөц, экосистемийн үйлчилгээний үнэ цэн, даацыг тогтоож, үнэлгээг шинэчилнэ.

2. Цэнгэг усны нөөц, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх зэрэг онцлог экосистемийг тусгай хамгаалалтад авч, унаган байгалийг хамгаална.

II үе шат (2031-2040): Экосистемийн үйлчилгээг тэтгэж үр өгөөж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх үе.

1. Монгол орны унаган байгаль, экосистемийн үйлчилгээний үнэ цэн, нөөц, даацыг шинэчлэн тогтоож, үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

2. Онцлог, үнэ цэн бүхий экосистемүүдийг тусгай хамгаалалтад авч, анхдагч байгалийн унаган төрх, экосистемийн үйлчилгээний тогтвортой байдлыг хадгална.

III үе шат (2041-2050): Үнэлэмж, нөөц, нөхөн сэргэх чадавх, даацад суурилсан байгалийн нөөцийн ашиглалт, хамгааллын бодлого баримталж экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах үе.

1. Хүрээлэн байгаа орчин, экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгална.

2. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөжүүлэн эх дэлхийн экосистемийн үйлчилгээг тэтгэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулна.

Байгалийн баялгийн үр өгөөж

Зорилт 6.2. Байгалийн нөөц баялгийг нөхөн сэргээж хомсдолыг бууруулан, ашиглалтын нөөц бий болгож, байгалийн үр өгөөжийг ирээдүй хойч үедээ өвлүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Байгаль орчныг хамгаалах, нөөцийг зохистой ашиглах, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй бодлого хэрэгжүүлж, доройтсон орчныг нөхөн сэргээж нөөцийн хомсдолыг бууруулах, ашиглалтын нөөц бий болгох үе.

1.Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, тархац нутаг, амьдрах орчныг нь тэтгэж хомсдолоос сэргийлэх, ашигт зүйлийг үржүүлэх, тарималжуулах, ойн агропарк байгуулах замаар ашиглалтын нөөц бүрдүүлнэ.

2.Хөрсний үржил шим, чийгийг хамгаалж, газрын доройтол, цөлжилтөөс сэргийлэн, эвдрэлд орсон, доройтсон газрыг нөхөн сэргээж, аж ахуйн эргэлтэд оруулна.

3.Байгаль орчны хууль тогтоомжийг олон нийтэд сурталчлан таниулж, стандарт, хэм хэмжээг мөрдүүлэн, байгаль хамгаалалд иргэдийн оролцоог хангана.

4.Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний сүлжээ, кадастр, мэдээллийн санг өргөжүүлж, шинэ үеийн техник, технологийн шинэчлэл хийнэ.

II үе шат (2031-2040): Техник, технологийн ололт, инновацыг байгаль хамгаалалд ашиглаж, нөөцийн хомсдол, орчны доройтлоос сэргийлэх үе.

1.Технологийн хөгжлийг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, тарималжуулах, тархац нутаг, амьдрах орчныг нь тэтгэхэд ашиглан нөөцийн хомсдолоос сэргийлнэ.

2.Эвдрэлд орсон, бохирдсон газрыг нөхөн сэргээх, газрын доройтол, цөлжилтөөс сэргийлж, хөрсний үржил шимийг нэмэгдүүлэхэд шинэ дэвшилтэт арга замыг тодорхойлж хэрэгжүүлнэ.

3.Байгаль орчны хяналт-шинжилгээний сүлжээ, мэдээллийн нэгдсэн цахим санг өргөжүүлж, технологийн хөгжлийг нэвтрүүлэн, мэдээллийн ухаалаг цогц тогтолцоог бүрдүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Байгалийн нөөц баялгийг нөхөн сэргээж зохистой ашиглах, шавхагддаг нөөцийг хязгаартай ашиглах үе.

1.Байгалийн нөөцийн хомсдол, орчны доройтлыг зогсоон, нөхөн сэргээх, арвижуулах арга хэмжээг төгөлдөржүүлэн зохистой ашиглалтыг хэвшүүлнэ.

2.Байгаль орчны хяналт-шинжилгээ, мэдээллийн ухаалаг тогтолцоог хөгжүүлж хүртээмжтэй болгоно.

Үнэт баялаг ус

Зорилт 6.3.Усны нөөцийн хомсдолоос сэргийлж, гадаргын усыг хуримтлуулан, эрэлт хэрэгцээг хүртээмжтэй хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Усны нөөцийн шаталсан үнэ тарифын тогтолцоог бүрдүүлэн, цэвэр усны үнэлэмжийг нэмэгдүүлж хамгаалах, усны нөөцийг хуримтлуулах үе.

1.Усны нөөцийн үнэ тарифт шатлан өсгөх зарчим тогтоож, усны хэрэглээг төлбөртэй болгон хэмнэлт, дахин ашиглалтыг нэмэгдүүлнэ.

2.Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийн хэрэгжилтийг сайжруулж, усны бохирдол, хомсдолыг бууруулна.

3.Газрын байгалийн тогтоц, голын татамд хур тунадас, хайлсан цас, мөсний усыг хуримтлуулах хөв цөөрөм, далд усан сангууд байгуулж, томоохон голууд дээр урсцын тохируулгатай, олон зориулалтаар ашиглах усан сан барьж эхэлнэ.

4.Хүн амыг баталгаат ундны усаар хангах, усны нөөцийн эрэл, хайгуул, зураглалын ажлыг эрчимжүүлж нөөц баялгийн мэдээллийн бааз суурийг өргөжүүлэх, төлөвлөлт, менежмент хийх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Усны нөөцийн нэгдсэн менежментийг бэхжүүлэх, усны хуримтлалыг нэмэгдүүлж, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах үе.

1.Усны нөөцийн болон ус бохирдуулсны төлбөр, зөвшөөрөл олгох үйл явц, эдийн засгийн хөшүүргийг оновчтой болгох, хэмнэлттэй хэрэглээ, дахин ашиглалтыг хэвшүүлнэ.

2.Стратегийн үнэт баялаг усны талаарх олон нийтийн мэдлэг, хандлага, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг сайжруулж усны нөөц бохирдож, хомсдохоос сэргийлнэ.

3.Хөв цөөрөм, урсцын тохируулгатай усан сан, ус нөөцлөх, дамжуулах далд систем байгуулах ажлыг эрчимжүүлж усны хуримтлалыг нэмэгдүүлнэ.

4.Газрын доорх усны судалгааг өргөжүүлж, олборлолт, ашиглалт, нөхөн сэргээлтэд тэргүүний дэвшилтэт технологи нэвтрүүлнэ.

5.Ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийг шинэчилж өргөтгөн хүн амын 90-ээс доошгүй хувийг шаардлага хангасан ундны усны эх үүсвэрээр хангана.

III үе шат (2041-2050): Байгалийн болон зориудаар арвижуулсан нөөцийг хяналттай, зохистой ашиглаж хэвших үе.

1.Усны хэмнэлт, усгүй технологи, зохистой хэрэглээг хэвшүүлэн усны нөөц бохирдох, хомсдохоос сэргийлж, хяналтыг сайжруулна.

2.Усыг хуримтлуулах, нөөцийг арвижуулахад чиглэсэн олон төрлийн дэвшилтэт арга технологийг нэвтрүүлнэ.

3.Усны нөөц баялаг, ус ашиглалтын цогц мэдээллийг бүрдүүлж, ус хангамжийн асуудлыг бүрэн шийднэ.

Нүүрстөрөгч багатай, бүтээмжтэй, хүртээмжтэй ногоон хөгжил

Зорилт 6.4.Нүүрстөрөгч багатай, бүтээмжтэй, хүртээмжтэй ногоон эдийн засгийг хөгжүүлж, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах олон улсын хүчин чармайлтад хувь нэмэр оруулна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Ногоон санхүүгийн үндэсний тогтолцоог бий болгон хөгжүүлж, байгальд ээлтэй, үр ашигтай цэвэр технологи, хэмнэлттэй хэрэглээг дэмжих үе.

1.Байгальд ээлтэй, үр ашигтай дэвшилтэт технологи нэвтрүүлж хэрэглээ, үйлдвэрлэлийн бүтээмжийг дээшлүүлэх, байгалийн нөөцийг хэмнэх хаягдалгүй эдийн засгийг хөгжүүлнэ.

2.Эрчим хүч, хөдөө аж ахуй, барилга, тээвэр, аж үйлдвэр, хог хаягдлын салбарын хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулж, нүүрстөрөгчийн шингээлтийг нэмэгдүүлнэ.

3.Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, тэсвэрлэх чадавхыг бэхжүүлж, үүсэж болзошгүй эрсдэлийг бууруулна.

4.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурласан ногоон санхүүгийн үндэсний тогтолцоог дэмжин хөгжүүлж, олон улсын санхүүгийн арга

хэлбэрийг ашиглан байгальд ээлтэй ногоон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлнэ.

5.Хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь бууруулах, дахин ашиглах, боловсруулах 3R цогц менежментийг хэрэгжүүлж эдийн засгийн эргэлтэд оруулан хог хаягдлын дахин боловсруулах хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Ухаалаг хэрэглээ, бүтээмжтэй үйлдвэрлэлийг төлөвшүүлж, уур амьсгалын ногоон санхүүжилтийн дотоод, гадаад эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх үе.

1.Байгальд ээлтэй, хаягдал багатай ухаалаг хэрэглээ, бүтээмжтэй үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж нөөцийн хэмнэлт, өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

2.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн шинэ хэлэлцээрийн хүрээнд хүлэмжийн хийн үндэсний ялгарлыг бууруулж, нүүрстөрөгчийн шингээлтийг нэмэгдүүлнэ.

3.Уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй сөрөг үр дагаврыг багасгах, гамшгийн эрсдэлийг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийг шинэчилж хэрэгжүүлнэ.

4.Үндэсний ногоон санхүүгийн тогтолцоо, олон улсын санхүүжилтийг нэмэгдүүлж үр өгөөжтэй ашиглана.

5.Хог хаягдлын цогц менежментийг хэрэгжүүлэх, барилга, зам, тээврийн салбарт хаягдалгүй технологи нэвтрүүлж, хаягдлыг бүрэн дахин боловсруулж, сэргээн ашиглана.

III үе шат (2041-2050): Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадавхыг тасралтгүй бэхжүүлж, тогтвортой үйлдвэрлэл, хэрэглээг төгөлдөржүүлэх үе.

1.Байгальд ээлтэй тогтвортой үйлдвэрлэл, ухаалаг хэрэглээг хэвшүүлж, ногоон хөгжлийн үзэл санааг дэлгэрүүлнэ.

2.Уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж, хүлэмжийн хийн ялгарал ба шингээлтийн зөрүүг тэглэнэ.

3.Хог хаягдлын цогц менежментийг хэрэгжүүлж эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэн, хот, суурин газрууд хог хаягдлын зориулалтын байгууламжтай болно.

4.Ариун цэврийн байгууламжийн чанар, хүртээмжийг сайжруулж, нийт хүн амыг шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжаар хангана.

ДОЛОО.АМАР ТАЙВАН, АЮУЛГҮЙ НИЙГЭМ

Зорилго 7. Улсын батлан хамгаалах чадавхыг бэхжүүлж, хүний эрх, эрх чөлөө, нийгмийн дэг журам, иргэдийн амьдрах орчны аюулгүй байдлыг хангах, гамшгийн эрсдэлийг бууруулах замаар хүн, нийгмийн аюулгүй байдлыг хангана.

Зэвсэгт хүчин

Зорилт 7.1. Улс орны батлан хамгаалах тогтолцоог боловсронгуй болгож, чадавхыг бэхжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Батлан хамгаалах тогтолцоог төгөлдөржүүлэн, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, батлан хамгаалах аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх үе.

1. Орон нутгийн хамгаалалтын тогтолцоо бэхжиж, батлан хамгаалах чадавх дээшилсэн байна.

2. Зэвсэгт хүчний зэвсэглэл, цэргийн болон тусгай техник, тоног төхөөрөмжийг шинэчилж, зэвсэгт хүчний үүрэг гүйцэтгэх чадавх дээшилнэ.

3. Дайчилгааны хууль, эрх зүйн орчин, төлөвлөлт боловсронгуй болж, дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүний тоо нэмэгдэж, чанар нь сайжирсан байна.

4. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын энхийг дэмжих ажиллагаа болон улс орны бүтээн байгуулалтын үйл ажиллагаанд оролцох зэвсэгт хүчний оролцоо, чадавхыг нэмэгдүүлнэ.

5. Батлан хамгаалах төсвийн тогтвортой өсөлтийг хангаж, зарим төрлийн зэвсэглэл, техникийн эд ангийн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, дотоодын хэрэгцээг хангадаг болно.

II үе шат (2031-2040): Мэргэжлийн цэрэгт суурилсан, чадварлаг зэвсэгт хүчнийг бэхжүүлэх үе.

1. Орон нутгийн хамгаалалтын томилгоот нэгжийн үүрэг гүйцэтгэх чадавх нэмэгдсэн байна.

2. Мэргэжлийн цэрэгт суурилсан, хөдөлгөөнт, маневрын өндөр чадавх бүхий зэвсэгт хүчинтэй болно.

3.Дайчилгааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нөөцийг дотооддоо үйлдвэрлэж, зарим бүтээгдэхүүн нийлүүлэлтийн хараат бус байдлыг хангасан байна.

4.Зэвсэгт хүчний энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох оролцоо, чадавх бэхэжсэн байна.

5.Батлан хамгаалах төсвийг хэрэглээний төсвөөс хөгжлийн төсөвт хүргэж, батлан хамгаалах аж үйлдвэрийн цогц үйлчилгээ, бүтээгдэхүүнээр захиалагч, хэрэглэгчийг бүрэн хангана.

III үе шат (2041-2050): Батлан хамгаалах нэгдмэл тогтолцоо бэхжих үе.

1.Орон нутгийн хамгаалалтын тайван болон дайны байдлын үед хэрэгжүүлэх үндсэн арга хэмжээний бэлтгэлийг хангасан байна.

2.Зэвсэгт хүчний нэгтгэл, анги, байгууллагын зэвсэглэл, техникийн байлдааны болон бусад үүрэг гүйцэтгэх боломжийг бүрэн бүрдүүлнэ.

3.Дайчилгааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нөөц бүрдүүлж, бэлэн байдлын чадавхыг нэмэгдүүлсэн байна.

4.Зэвсэгт хүчнийг энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох мэргэжлийн, олон талт үүрэг гүйцэтгэх өндөр чадвартай хүний нөөцөөр хангаж, улс орны болоод бүс нутгийн хаана ч үүрэг гүйцэтгэх чадавхтай болсон байна.

Дархан хил

Зорилт 7.2.Улсын хилийн халдашгүй дархан байдал, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг ханган хилийн цэргийн байгуулалтыг хөгжүүлж, хил хамгаалалтын чадавхыг дээшлүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хилийн аюулгүй байдлыг хангах нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлж, бүсчилсэн хил хамгаалалтыг хөгжүүлэн цэргийн холбоо, зэвсэглэл, техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлэх, дэд бүтцийг хөгжүүлэх үе.

1.Хилийн асуудлаар байгуулсан олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийг боловсронгуй болгоно.

2.Хилийн цэргийн байгуулалтыг хөгжүүлж, бүс нутгийн онцлогт тохирсон хил хамгаалалтын арга тактик шинэчлэгдсэн байна.

3.Улсын хил хамгаалалт, хилийн боомтын аюулгүй байдал, шалган нэвтрүүлэх үйл ажиллагаанд орчин үеийн цэргийн холбоо, зэвсэглэл, техник, дохиолол, хяналт, хамгаалалтын нэгдсэн систем, арга туршлагыг нэвтрүүлж, албаны бэлэн байдал дээшилсэн байна.

4.Улсын хил хамгаалалтын зориулалттай инженер, техникийн байгууламж, барилга, дэд бүтцийн 50-аас доошгүй хувийг шинэчилсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Мэргэшсэн хилчин, технологид суурилсан хил хамгаалах албыг бэхжүүлэх үе.

1.Бүсчилсэн хил хамгаалалттай уялдсан удирдлага, хяналтын тогтолцоо-бэхэжсэн байна.

2.Мэргэшсэн хилчний алба бэхэжсэн байна.

3.Улсын хил хамгаалалтад хиймэл оюун ухаан, хяналт шалгалтын технологийн шинэчлэлийг нэвтрүүлж, хилийн боомтын аюулгүй байдал, шалган нэвтрүүлэх чадавх дээшилсэн байна.

4.Улсын хил хамгаалалтын зориулалттай инженер, техникийн байгууламж, барилга, дэд бүтцийн 70-аас доошгүй хувийг шинэчилнэ.

5.Бүс нутгийн онцлогт тохируулан хилчдийн нийгмийн хамгааллыг сайжруулсан байна.

III үе шат (2041-2050): Хил хамгаалалтын чадавхыг бэхжүүлж, гадаадын ижил төстэй байгууллага, хөрш орнуудын түвшинд хүргэх үе.

1.Цахим технологид суурилсан хил хамгаалалтыг бэхжүүлж, найдвартай, шуурхай байдлыг хангасан байна.

2.Хил хамгаалах албаны байнгын бэлэн байдал, чадавх сайжирсан байна.

3.Улсын хил хамгаалалтын зориулалттай инженер, техникийн байгууламж, барилга, дэд бүтэц бүрэн шинэчлэгдсэн байна.

4.Хил хамгаалалтын чадавхыг гадаадын ижил төстэй байгууллага, хөрш орнуудын түвшинд хүргэнэ.

Хүн, нийгмийн амар тайван байдал

Зорилт 7.3.Уламжлалт бус аюулын эрсдэлийг бууруулах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чадавхыг бэхжүүлж, хүн-нийгмийн амар тайван орчныг бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Уламжлалт бус аюулын хүчин зүйлсийн болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чадавхыг бэхжүүлж, төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллага, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх үе.

1.Хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын зохион байгуулалт, үүрэг гүйцэтгэх чадавхыг хүн амын бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээ, нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлнэ.

2.Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, иргэдийг гэмт хэрэгт өртөх, хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, түүнтэй тэмцэх тогтолцоонд инновацад суурилсан техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, нөлөөллийн арга хэмжээг цогцоор хэрэгжүүлж, урьдчилан сэргийлэх чадавхыг дээшлүүлж, гэмт хэргийн илрүүлэлтийг нэмэгдүүлнэ.

3.Орон нутгийн гамшгаас хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлэн, тогтолцоог бэхжүүлж, улсын хэмжээний гамшгийн эрсдэлийн түвшнийг бүрэн тодорхойлно.

II үе шат (2031-2040): Эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн бодлого, техникийн шийдэл, нөлөөллийн цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлж, олон улсын хамтын ажиллагааг тогтмолжуулах үе.

1.Шинжлэх ухааны ололтод суурилсан судалгаа, шинжилгээний төвийг өргөжүүлж, шинжилгээ хийх нөхцөлийг сайжруулан, хууль хяналтын байгууллагуудын харилцан ойлголцол, хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ.

2.Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлнэ.

3.Хот төлөвлөлтөд гамшгийн эрсдэлийг тооцох, гамшгаас сэргийлэх үндэсний болон орон нутгийн чадавхыг бэхжүүлж, гамшигт тэсвэртэй дэд бүтцийг бий болгосон байна.

III үе шат (2041-2050): Эрсдэлийг даван туулах, чадавхыг бэхжүүлж, хүн-нийгмийн аюулгүй байдлыг хангаж, бэхжүүлэх үе.

1.Хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын үүрэг гүйцэтгэх чадавхыг олон улсын түвшинд өрсөлдөх хэмжээнд хүргэсэн байна.

Хууль сахиулах салбарын хөгжил

Зорилт 7.4.Хууль сахиулах салбарын хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулан, бүтээн байгуулалтыг дэмжиж, ажиллах нөхцөлийг дээшлүүлж, мэргэшсэн чадварлаг хүний нөөцийг бэлтгэн өрсөлдөх чадварыг хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хууль сахиулах салбарын хууль, эрх зүйн орчин, материаллаг баазыг бэхжүүлж, хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх үе.

1.Эрх зүйн шинэтгэлийг гүнзгийрүүлэх, салбарын алба хаагчдыг бэлтгэх, мэргэшүүлэх тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, мэргэшсэн чадварлаг хүний нөөцийг бүрдүүлсэн байна.

2.Салбарын хөгжил, удирдлагын тогтолцоог бэхжүүлж, байгууллагуудын барилга, байгууламж, дэд бүтцийг системтэйгээр шинэчилнэ.

3.Салбарын үйл ажиллагаанд шинжлэх ухааны өндөр түвшний технологийг нэвтрүүлэх бүтэц зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгож, судалгаа, шинжилгээний баазыг бэхжүүлсэн байна.

4.Шүүхийн шинжилгээний байгууллагын техник, тоног төхөөрөмж болон хүний нөөцийн чадамж дээшилсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Хууль сахиулах салбарын бүтээн байгуулалтыг дэмжиж иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээний найдвартай, шуурхай байдлыг бэхжүүлэх үе.

1.Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем болон оюуны өмчийн эрхийн хамгаалалтын системд хиймэл оюун ухаанд суурилсан технологи нэвтэрсэн байна.

2.Салбарын инновацын үйл ажиллагааг дэмжих хууль, эрх зүйн орчин бүрдсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Өндөр технологид суурилсан үндэсний чадавхыг хөгжүүлж, аюулгүй байдлыг хөгжингүй улсын түвшинд ойртуулах үе.

1.Салбарын үйл ажиллагаанд технологийн дэвшилд суурилсан, хүний оролцоог багасгасан, ухаалаг системүүд нэвтэрсэн байна.

Мэдээллийн аюулгүй байдал

Зорилт 7.5.Төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулж, өрсөлдөх чадварыг бий болгоно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Кибер аюулгүй байдлыг хангах хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, технологид суурилсан инновац, интеграцыг хөгжүүлж, эрсдэлийн менежментийн үндэсний чадавхыг бэхжүүлэх үе.

1.Кибер аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.Сансрын технологийг судлан шинжлэх, эзэмших, ашиглах чадамж, дэд бүтцийг бэхжүүлж, сансрын технологид суурилсан үндэсний бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бий болгоно.

3.Мэдээлэл, технологи, харилцаа холбооны систем, техник хэрэгсэл, программ хангамжийн үндэсний үйлдвэрлэлийг дэмжсэн тогтолцоо бүрдэж, технологийн хараат байдал буурч, кибер гэмт хэрэг, кибер халдлагатай тэмцэх чадавх бэхжсэн байна.

4.Төрийн байгууллагуудын цахим мэдээллийн сан бүрдүүлж, төрийн болон албаны нууц задарч үрэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, төрийн нууц задруулах, үрэгдүүлэх гэмт хэрэг, зөрчил үүсэх эрсдэл багассан байна.

II үе шат (2031-2040): Цахим мэдээллийн болон мэдээллийн технологийн инновацыг хөгжүүлж, үндэсний чадавхыг нэмэгдүүлэх үе.

1.Мэдээллийн технологийн судалгаа шинжилгээг хөгжүүлэн, инновац нэвтрүүлж, аюулгүй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл хөгжсөн байна.

2.Сансрын холбооны үндэсний хиймэл дагуулын шинэ сүлжээ байгуулж, үндэсний харилцаа холбооны сүлжээний ашиглалт, хяналтын менежментийг хөгжүүлж, мэдээллийн аюулгүй байдал хангагдсан байна.

3.Төрийн байгууллагуудын цахим мэдээллийн сан, түүний дэд бүтцийн аюулгүй байдлыг хангах, чадавхыг нэмэгдүүлж, мэдээллийн аюулгүй байдлын шийдэл боловсруулах тогтолцоог бэхжүүлсэн байна.

4.Төрийн болон албаны нууц задарч үрэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн зөрчлийг илрүүлэх, таслан зогсоох чадавх нэмэгдсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Цахим мэдээллийн болон мэдээллийн технологийн инновацыг хөгжүүлж, үндэсний чадавхыг нэмэгдүүлэх үе.

1.Үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, байгууллагын мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бүс нутгийн болон олон улсын түвшинд өрсөлдөхүйц хэмжээнд хүргэнэ.

2.Сансрын технологийн тусламжтайгаар байгалийн гамшгаас сэрэмжлүүлэх систем, хилийн болон газар нутгийн хяналт, боловсрол, эрүүл мэндийн зайны үйлчилгээг хөгжүүлж, улс орны эдийн засаг, аюулгүй байдал, бизнесийн өрсөлдөх чадварт үр ашиг бий болсон байна.

3.Мэдээлэл, технологийн салбар дахь ололтыг дэмжиж, шинэ мэдлэг бий болгох замаар инновацыг хөгжүүлж, аюулгүй байдлын менежментийн чадавхыг хөгжингүй улсын түвшинд ойртуулна.

4.Төрийн байгууллагуудын өгөгдлийн сан, төрийн болон албаны нууцыг бүрэн хамгаалдаг болсон байна.

НАЙМ.БҮС, ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

Зорилго 8.Үндэсний соёлоо дээдэлсэн, хүн амын нутагшилт, суурьшлын тогтвортой тогтолцоотой, байгалийн унаган төрх, экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалан хойч үедээ өвлүүлсэн, эдийн засгийн төрөлжилт, дагналт, хоршилт бүхий ногоон үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцад нэгдсэн, өрсөлдөх чадвартай, харьцангуй тэнцвэртэйгээр бүс, орон нутгийг хөгжүүлнэ.

Дэд бүтэц

Зорилт 8.1.Бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцад дэд бүтцийн нэгдсэн сүлжээгээр бүрэн холбогдож, эдийн засгийн эрчимтэй өсөлтийг хангах суурь нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Эдийн засгийн тэргүүлэх бүс нутаг, салбаруудыг дэд бүтцээр холбох үе.

1.Өрнө-Дорнын бүсийн орнуудыг холбох дэд бүтцийн хөндлөн гол тэнхлэгийн авто зам болон хойд, урд хөршийг холбох зарим бүсийн босоо тэнхлэгийн авто замыг барьж худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд оролцох суурь нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

2.Хөгжлийн ирээдүйтэй сууринг тодорхойлж, босоо, хөндлөн гол тэнхлэгийн авто замын сүлжээтэй үе шаттайгаар холбосон байна.

3.Стратегийн орд газруудыг хилийн боомттой холбосон төмөр замуудыг барьж, уул уурхайн бүтээгдэхүүн экспортлох нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

4.Олон улсын болон бүсийн тээвэр логистикийн нэгдсэн сүлжээг үе шаттайгаар байгуулж, хөрш орнуудын сүлжээтэй холбогдсон байна.

5.Орон нутгийн мэдээлэл болон цаг агаарын урьтаж анхааруулах мэдээг малчдад дамжуулж бэлэн байдалд орох боломж бүрдүүлэх мэдээлэл холбооны эргэх холбоо бүхий цогцолборыг аймгууд, аюулын эрсдэл өндөртэй зарим сумдад үе шаттайгаар байгуулсан байна.

6.Зарим аймгуудын нисэх буудлыг 4С зэрэглэл бүхий агаарын хөлөг хүлээн авах хүчин чадалтай аэродром, зорчигч үйлчилгээний цогцолбор олон улсын нисэх буудалтай болгож, аялал жуулчлал, гадаад худалдааг дэмжинэ.

7.Олон улсын нисэх онгоцны буудлыг түшиглэн худалдаа, эдийн засгийн чөлөөт бүс, карго логистикийн төв байгуулсан байна.

8.Чөлөөт бүс, хилийн боомтуудын барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжид шинэчлэлт хийж, олон улсын стандартад нийцүүлэн, нэвтрэх чадварыг нэмэгдүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Дэд бүтцийн нэгдсэн сүлжээгээр хөрш орнууд болон олон улсын эдийн засгийн интеграцад бүрэн холбогдох үе.

1.Хойд, урд хөршийг холбосон босоо тэнхлэгийн авто замуудыг гүйцээж, хөрш орнууд, Төв болон Зүүн хойд Азийн худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд оролцох суурь нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

2.Хөгжлийн ирээдүйтэй сууринг тодорхойлж, хойд, урд хөршийг холбосон босоо тэнхлэгийн авто замтай үе шаттайгаар холбосон байна.

3.Улаанбаатар-Шинэ нийслэлийн чиглэлийн хурдны төмөр зам, баруун босоо чиглэлийн төмөр замыг барьж, нэгдсэн сүлжээг бүрдүүлсэн байна.

4.Орон нутгийн тээвэр логистикийн нэгдсэн сүлжээг үе шаттайгаар байгуулж, олон улсын болон бүсийн тээвэр логистикийн сүлжээнд холбосон байна.

5.Аймгууд агаарын хөлөг хүлээн авах аэродром, зорчигч үйлчилгээний цогцолбор нисэх буудалтай болсон байна.

6.Хилийн боомтуудын барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжид шинэчлэлт хийж, олон улсын стандартад нийцүүлэн, нэвтрэх чадварыг нэмэгдүүлсэн байна.

7.Орчин үеийн өндөр хурдны мэдээллийн сүлжээгээр бүх сум, суурин газрыг холбосон байна.

III үе шат (2041-2050): Орчин үеийн ухаалаг дэд бүтцийн сүлжээгээр эдийн засгийн хөгжлийг тэтгэх үе.

1.Орчин үеийн технологид суурилсан тээврийн хэрэгсэлд нийцсэн замын сүлжээг байгуулсан байна.

2.Бүх сууринг улсын болон бүсийн чанартай авто замтай холбосон байна.

3.Хүн ам төвлөрсөн эдийн засгийн таталцлын төвүүдийг төмөр замын сүлжээнд холбосон байна.

4.Хэрэглэгч бүрд хүрсэн орчин үеийн ухаалаг тээвэр логистикийн сүлжээг нэвтрүүлсэн байна.

5.Зарим хөгжлийн ирээдүйтэй суурин агаарын хөлөг хүлээн авах аэродром, зорчигч үйлчилгээний цогцолбор нисэх буудалтай болсон байна.

6.Эрчим хүчний бие даасан нэгдсэн системтэй болж, сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг хоршин ашиглах ухаалаг тогтолцоонд шилжүүлж, эрчим хүч экспортлогч болсон байна.

Аялал жуулчлал

Зорилт 8.2.Эдийн засгийн тэргүүлэх салбарууд болон байршлын давуу талд тулгуурлан бүс, орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Бүтээн байгуулалтын үе.

1.Байгаль экологи, археологи, палеонтологи, нүүдлийн өв, түүх, соёл, рекреацийн нөөц, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг бүсчлэн хөгжүүлнэ.

2.Хөгжлийн ирээдүйтэй суурин газарт бүс нутгийн онцлог, нүүдлийн мал аж ахуйд тохирсон хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл, технологийн паркийг нийлүүлэлтийн сүлжээний хамт үе шаттайгаар байгуулна.

3.Орхоны хөндийд шинэ нийслэлийн байршлыг сонгож, техник эдийн засгийн үндэслэл, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, бүтээн байгуулалтын ажлыг эхлүүлнэ.

4.Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулж, бүс, орон нутгийн хүн амын тоонд үндэслэн төрөөс үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээний стандарт, нормативын шаардлагыг үе шаттайгаар хангаж, иргэдийн эрүүл, аюулгүй, таатай ажиллаж, амьдрах орчныг бүрдүүлсэн байна.

II үе шат (2031-2040): Эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх үе.

1.Аялал жуулчлалын салбарт орчин үеийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх замаар хүртээмж, орлогыг нэмэгдүүлсэн байна.

2.Орон нутгийн хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл технологийн парк, түүний нийлүүлэлтийн сүлжээг олон улсын өртгийн сүлжээнд нэгтгэсэн байна.

3.Шинэ нийслэлд төрийн захиргааны болон зарим нийгмийн үйлчилгээний байгууллагуудыг үе шаттайгаар нүүлгэх ажлуудыг эхлүүлсэн байна.

III үе шат (2041-2050): Бүс, орон нутаг эдийн засгийн хувьд бие даан хөгжих үе.

1.Монголын брэнд бүтээгдэхүүнийг дэлхийн зах зээлд гаргасан байна.

2.Шинэ нийслэлийг ЮНЕСКО-д бүртгэлтэй соёлын бүтээлч хот болгоно.

Тогтвортой хөдөө аж ахуй

Зорилт 8.3.Хөдөө аж ахуйг байгальд ээлтэй, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон, эрсдэл даах чадвартай, нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн, хариуцлагатай, бүтээмж өндөр, тогтвортой үйлдвэрлэлтэй эдийн засгийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн нөөц ашиглалт, эдийн засгийн эргэлтийг эрчимжүүлж, тооноос чанар, бүтээмжид шилжих үе.

1.Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд ногоон эдийн засгийн зарчмыг баримтлан уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, эрсдэл даах чадавхыг бэхжүүлж, даатгал, бүртгэл, мэдээлэлд суурилсан ухаалаг системийг хөгжүүлнэ.

2.Нүүдлийн уламжлалт өв соёлыг хадгалсан, экологид ээлтэй, органик мал аж ахуйг тогтвортой эрхлэх, хөдөө аж ахуйн эрчимжсэн үйлдвэрлэлийг төрөлжүүлж, кластер, логистик, санхүүгийн түрээсийн үйлчилгээг хөгжүүлж, төлөвшүүлнэ.

3.Хөдөө аж ахуйн салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, чадавхжуулах, хөдөлмөрийн үнэлэмжийг нэмэгдүүлэх, тэдгээрийн тогтвор суурьшилтай ажиллаж, ая тухтай амьдрах нөхцөл, нийгмийн баталгааг сайжруулна.

4.Малын генетик нөөцийн төлөв байдлыг үнэлж, бүртгэн, тогтвортой ашиглаж, хамгаалах, малын нөхөн үйлдвэрлэл, үржил, селекцийг сайжруулж, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг тооноос чанар, бүтээмжид шилжүүлнэ.

5.Мал, амьтны эрүүл мэндийг хамгаалах, мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангах, нийтийн эрүүл мэндийг хамгаалах, худалдааны чөлөөт байдлыг дэмжинэ.

6.Тариалангийн нийт эргэлтийн талбайн ашиглалтыг сайжруулж, голлох нэр төрлийн таримлаар дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангаж, бусад ашигт таримлын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

7.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний зорилтот зах зээл, бэлтгэн нийлүүлэлтийн тогтолцоо, үнэ цэнийн сүлжээг хөгжүүлж, эдийн засгийн чадамж, үр өгөөжийг сайжруулна.

8.Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлээс хүн амын хүнсний хангамж, хүртээмжийг тогтворжуулж, боловсруулах үйлдвэрийг чанартай түүхий эдээр хангана.

II үе шат (2031-2040): Хөдөө аж ахуйн нөөцийг бүрэн ашиглах, тогтвортой үйлдвэрлэл, үр ашиг, бүтээмжээр өрсөлдөх үе.

1.Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, мэдлэгт суурилсан тогтвортой хөгжлийн чиг баримжаатай хөгжүүлж, мэдлэгийг хэрэглээ болгох чадамжийг бүрдүүлж, дэвшилтэт технологи, инновацыг нэвтрүүлэн, хамтын ажиллагааг бэхжүүлнэ.

2.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнд чанарын үнэлэмж бий болгож, биржийн арилжааны системийг бэхжүүлэх, нөөцөд түшиглэсэн боловсруулах үйлдвэрийн хүчин чадлын ашиглалтыг сайжруулж, өргөтгөнө.

3.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний гадаад зах зээлийг тэлж, зарим нэр төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний импортыг халж, экспортыг нэмэгдүүлнэ.

4.Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд үнэ цэний сүлжээний санхүүжилтийн шинэчлэлийг хийж, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэн, нүүдлийн мал аж ахуйн өв соёлыг дэлхий нийтэд таниулсан органик мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): “Ухаалаг” хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх үе.

1.Шинжлэх ухаанд суурилсан ногоон үйлдвэрлэл, бизнес, хөдөө аж ахуйн аялал жуулчлалыг дэмжин хөгжүүлнэ.

2.Хөдөө аж ахуйн салбарын судалгаа ба хөгжлийн тогтолцоог шинэчилж, биологийн нөөцийг бүрэн ашиглахад чиглэгдсэн биотехнологийн үйлдвэрлэлийг өргөжүүлнэ.

3.Оюуны багтаамж өндөртэй, органик, брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлээр экспортыг нэмэгдүүлж, эдийн засагт орлогын шинэ эх үүсвэрийг бүрдүүлнэ.

ЕС.УЛААНБААТАР БА ДАГУУЛ ХОТ

Зорилго 9.Амьдрахад таатай, байгаль орчинд ээлтэй, хүн төвтэй ухаалаг хот болгон хөгжүүлнэ.

Хүн төвтэй хот

Зорилт 9.1.Иргэдийнхээ хөгжих боломжийг хангасан хөдөлмөрийн үнэлэмж өндөртэй эрүүл чийрэг, бүтээгч, оюунлаг иргэдтэй хот болно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Нийгмийн дэд бүтцийн чанар, хүртээмжийг сайжруулж, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх үе.

1.Нийгмийн үйлчилгээний байгууллагуудын (сургууль, цэцэрлэг, эрүүл мэнд, биеийн тамир, спортын байгууллага, залуучууд хөгжлийн төв, хүүхэд хамгаалах төв, асрамжийн газар гэх мэт) хүчин чадал, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, бүтээн байгуулалт хийж, шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмжөөр хангана.

2.Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний нэгдсэн зохицуулалттай, бүсчилсэн сүлжээг байгуулж, тогтвортой үйл ажиллагааг хангана.

3.Хотын соёлт иргэнийг төлөвшүүлэхэд бүх шатны боловсролын байгууллагуудыг хамарсан төсөл хэрэгжүүлж, нийгэмд чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагааг төрийн байгууллага, олон нийтийн хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдийн үйл ажиллагаанд тусган хэрэгжүүлж хэвшинэ.

II үе шат (2031-2040): Иргэн төвтэй нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж, тэгш байдлыг хангасан, үр ашигтай тогтолцоог бэхжүүлэх үе.

1.Тодорхой нөхцөлийг хангасан бага, дунд, ахлах сургуулийг бие даасан хэлбэрээр төрөлжүүлэн хөгжүүлнэ.

2.Шинэ дагуул хот, шинэ дэд төвүүдэд Хот тосгоны төлөвлөлт, барилгажилтын норм ба дүрмийн дагуу биеийн тамир, спортын барилга байгууламжууд баригдсан байна.

3.Олон улсын стандартад нийцсэн соёлын ордон, зарим бүсэд мэргэжлийн урлагийн байгууллагатай болно.

III үе шат (2041-2050): Дэлхийд өрсөлдөх чадвартай, бүтээлч, нийгмийн идэвхтэй иргэд бүхий хотын хөгжлийг дэмжих үе.

1.Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийг суралцагчийн хэрэгцээ, шаардлагыг хангасан цогц хөгжлийн төв болгон хөгжүүлнэ.

2.Техник, технологийн дэвшлийг биеийн тамир, спортын ажил, үйлчилгээнд нэвтрүүлснээр бүх насны иргэд хиймэл оюун ухаанд суурилсан спортын зөвлөн туслах үйлчилгээ авах боломж бүрдсэн байна.

3.Хотын хүн амын хөдөлмөрийн үнэлэмж нэмэгдэж, ядууралгүй хот болно.

Орчин төвтэй шийдэл

Зорилт 9.2.Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлж, экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангасан, хүлэмжийн хийн ялгарал багатай ногоон технологи бүхий амьдралын таатай орчинтой хот болно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг хангаж, нөхөн сэргээх, хариуцлагатай, хэмнэлттэй хэрэглээг бий болгох үе.

1.Экосистемийн үнэ цэн экологийн даацыг тогтоож, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон байгалийн нөөцийн тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлнэ.

2.Байгальд ээлтэй, дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлэн бохирдол үүсгэгчийг багасгаж, агаар, хөрс болон орчны бохирдлыг бууруулсан байна.

3.Усны нөөц, ундны усны баталгаат эх үүсвэрээр хангаж, гадаргын усыг хуримтлуулан, дахин ашиглаж, усны үнэ цэнийг нэмэгдүүлнэ.

4.Хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээнд технологийн шинэчлэл хийж бохирдол бага ялгаруулах, хог хаягдалгүй хэрэглээг дэмжих тогтолцоотой болсон байна.

5.Хотын ногоон байгууламж, цэцэрлэгт хүрээлэнгийн талбайг боломжит бүх байршилд нэмэгдүүлж, хот доторх оршуулгын газрыг дахин зохион байгуулна.

6.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг нөлөөллийг даван туулах, гамшгийг эрт илрүүлэх, тэсвэрлэн гарах чадавхыг бэхжүүлнэ.

7.Хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, хөдөө орон нутгаас нийлүүлдэг органик хүнсний сүлжээ бий болгоно.

8.Агаар, орчны чанарын хяналт-шинжилгээний чадавхыг олон улсын түвшинд хүргэнэ.

9.Ногоон барилгын стандартыг нэвтрүүлж, хэрэгжүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Хотын экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангасан ногоон, ухаалаг технологийн үе.

1.Хот, суурин газрын экосистем, биологийн олон янз байдлыг хамгаалж, голуудын урсцыг сайжруулан, усны нөөцийг хуримтлуулах хөв цөөрөм, усан сан байгуулж, эх үүсвэрийн гүний тэжээгдлийг экологийн түвшинд хүргэнэ.

2.Ус дахин ашиглах хэмнэлттэй хэрэглэх тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

3.Ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгаж, автоматаар татан авах (хог хаягдлыг татан авах шугам) технологийг нэвтрүүлсэн байна.

4.Хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах зорилгоор нийтийн тээвэрт эко, цахилгаан тээврийг нэвтрүүлсэн байна.

5.Гэр хорооллын болон ногоон бүсийн айл өрхүүдийн эрчим хүчний хэрэглээг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрт шилжүүлж, өрхийн үйлдвэрлэсэн цахилгааныг төвийн сүлжээнд нийлүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

6.Ой хамгаалал, нөхөн сэргээлтийн тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлж, ойн экосистемийг бий болгосон байна.

III үе шат (2041-2050): Хүлэмжийн хийн ялгарал багатай, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хангах үе.

1.Хүлэмжийн хийн ялгарлыг хамгийн доод түвшинд хүргэнэ.

2.Уур амьсгалын өөрчлөлтийг даван туулах чадавх бүхий тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

3.Хотын хэмжээнд үүсэх байгалийн гамшиг, цаг агаарын өөрчлөлт, болзошгүй аюулт үзэгдэл, ослын үеийн мэдээлэл, харилцаа холбооны тогтолцоо, нөөцийн удирдлагын бэлтгэл арга хэмжээг бүрэн хангасан эрсдэлгүй хот болно.

4.Амьдрахад ая тухтай, эрүүл орчин бүрдүүлэхэд ухаалаг ногоон технологийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

Төлөвлөлт төвтэй хөгжил

Зорилт 9.3.Орон зайн оновчтой төлөвлөлт бүхий суурьшлын зөв тогтолцоотой, эрчимтэй хөгжиж байгаа дагуул хотуудтай олон улсад өрсөлдөгч метрополитан болж хөгжинө.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хотын төвлөрлийг задалж дэд бүтцийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, ухаалаг технологийн шинэчлэлийн үе.

1.Улаанбаатар хотын төвлөрөл, суурьшсан нутаг дэвсгэрийн тэлэлт, хязгаарлалт, газар зохион байгуулалт, авто замын сүлжээ, нийтийн тээвэр, газар доорх орон зайн шаардлагатай төлөвлөлтийг тооцон хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулж, мэдээллийн нэгдсэн системд холбон хот байгуулалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

2.Хот дахин хөгжүүлэх төслийн хүрээнд орон сууцны хангамж нэмэгдсэн байна.

3.Инженерийн дэд бүтцийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, шинэ технологийг нэвтрүүлсэн байна.

4. Хотын орон зайн түвшинд аюулгүй байдлыг хангасан автоматжуулалтыг бий болгоно.

5. Олон төрөлт, ухаалаг нийтийн тээвэр хэрэглээнд нэвтэрсэн байна.

6. Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг хотоос шилжүүлсэн байна.

7. Ачаа тээврийн Богдхан төмөр замыг барьж байгуулна.

8. Улаанбаатар хотын авто замын бүсчлэлийг тогтоож тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зохицуулна.

II үе шат (2031-2040): Дэд бүтцийн бүрэн хангамжтай, ухаалаг систем бүхий хотын хөгжлийг эрчимжүүлэх үе.

1. Улаанбаатар хот доторх төвлөрлийг задлах зорилгоор соёл, боловсрол, худалдаа үйлчилгээ, орон сууц, нийгмийн дэд бүтцийн хангамж бүхий хотын шинэ төв, дэд төв, төрөлжсөн төв, олон нийтийн төвүүдийг шинээр байгуулж, тэдгээрийг холбосон хөгжлийн коридорыг бий болгоно.

2. Цахим суурьтай санхүүгийн технологи, цахим банк, цахим мөнгө, хиймэл оюун ухаан, блокчэйн технологи, автоматжуулалт, үүлэн технологи, хатуу болон зөөлөн дэд бүтцийг хүчирхэгжүүлнэ.

3. Нийт эрчим хүчний баланст эрчим хүчний шинэ эх үүсвэрүүдийн хувийн жинг нэмэгдүүлж, бүс нутгийг цахилгаан эрчим хүчээр хангана.

4. Богдхан уулыг тойрсон зорчигч тээврийн сүлжээг барьж байгуулна.

5. Дагуул хот, тосгоныг холбосон хурдны замтай болно.

6. Хотын гудамж замын иж бүрэн сүлжээг бий болгоно.

III үе шат (2041-2050) Амьдралын таатай орчин бүрдсэн метрополитан хөгжлийн үе.

1. Амьдралын таатай орчин бүрдсэн метрополитан хот болж хөгжинө.

2. Хиймэл оюун ухаанд суурилсан ухаалаг системийн шинэ үе шатны технологийг хот байгуулалтын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлсэн байна.

3. Бүс нутгийг Улаанбаатар хоттой холбосон орчин үеийн өндөр хурдтай тээврийн сүлжээтэй болно.

4.Ногоон эрчим хүчний үйлдвэрлэлтийг нэмэгдүүлж бүс нутагтаа эрчим хүчийг тогтвортой нийлүүлнэ.

5.Олон улс, тив, дэлхийн томоохон наадмуудыг хүлээн авч зохион байгуулдаг болсон байна.

6.Газар доорх тээврийн сүлжээг бий болгон хөгжүүлсэн байна.

Хотын сайн засаглал

Зорилт 9.4.Хууль, эрх зүйн тогтвортой орчинтой, хотын дүрэм, стандартыг хангуулсан сайн засаглалтай хот болно.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хууль, эрх зүйн шинэчлэл хийж хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэн хотын засаглал, эдийн засаг, нийгмийн таатай орчин бүрдүүлэх үе.

1.Хотын засаглалын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэн бүх шатны төлөвлөлт, төлөвлөгөөг боловсруулах, батлах, шийдвэр гаргахад иргэд, олон нийтийн оролцоог хангаж, иргэдийн мэдээлэл олж авах сувгийг нээлттэй, хүртээмжтэй, ил тод болгосон байна.

2.Хотын засаглалд төр, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшил болон олон нийтийн оролцоо, түншлэлийг бэхжүүлэх, хувийн хэвшлээс нийгмийн хариуцлагын хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа төсөл, хөтөлбөрүүдийг дэмжинэ.

3.Мэдээллийг цахимжуулж, иргэдэд төрийн үйлчилгээг цахимаар хүргэх тогтолцоог бий болгоно.

4.Хотын татварыг төрөлжүүлэн онцгой татвар бий болгоно.

5.Хотын бие даан хөгжих хууль, эрх зүйн орчныг шинэчлэн, хотын багц дүрэмтэй болж, бүс нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдсан салбаруудын мастер төлөвлөгөөтэй болно.

6.Төрийн байгууллагуудын менежментийг сайжруулан хүний нөөцийг чадавхжуулсан байна.

II үе шат (2031-2040): Хотын тогтвортой засаглалыг бэхжүүлэх, олон улсын найрсаг харилцааны эрх зүйн орчин бүрдүүлэх үе.

1.Иргэд төрийн байгууллагад биеэр очилгүй цахимаар төрийн үйлчилгээг авах боломжийг бүрэн бүрдүүлж, иргэнээ дээдэлсэн төрийн үйлчилгээний тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.Хотын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээг эдийн засаг, нийгмийн үр ашгаар эрэмбэлэн, санхүүжүүлэх, хөрөнгө оруулалтын сан байгуулж, нэгдсэн менежментийн тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

3.Орон нутгийн өмчит газруудыг олон нийтийн компани болгох замаар үр ашгийг нэмэгдүүлж, менежментийг сайжруулна.

4.Ашиглаагүй үл хөдлөх хөрөнгийг үр ашигтай эзэмших, удирдах, хөгжүүлэх, эдийн засгийн чөлөөт эргэлтэд оруулах тогтолцоог бүрдүүлж олон нийтэд ил тод, нээлттэй болгоно.

III үе шат (2041-2050): Хотын сайн засаглал, олон улсын тогтвортой харилцааг бэхжүүлэх үе.

1.Иргэдийн ажиллаж, амьдрах таатай орчин бүрдүүлсэн олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц төрийн “ухаалаг” үйлчилгээтэй хотын засаглалыг төлөвшүүлнэ.

2.Иргэн төвтэй хотын сайн засаглалыг бэхжүүлсэн байна.

3.Олон улсын жишигт нийцсэн хотын цахим засаглалыг бэхжүүлнэ.

4.Цахим засаглалын технологийг бүх түвшинд бүрэн хэрэгжүүлж авлига хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ.

Дагуул хот

Зорилт 9.5.Үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлал, соёлын үйлчилгээ, үйлдвэрлэлийг бий болгосон, Зүүн хойд Азийн тээвэр, логистикийн болон олон улсын харилцааны зангилаа төв болсон дагуул хотуудыг хөгжүүлнэ.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх үе шат, хүрэх үр дүн

I үе шат (2021-2030): Хөрөнгө оруулалтын шинэ боломж бүрдүүлж, үйлдвэрлэлийн бүс нутгийг тэлэх үе.

1.Олон төвт хотын тогтолцоог хэрэгжүүлж, “Шинэ Зуунмод”, “Майдар” шинэ дагуул хотын бүтээн байгуулалтыг эхлүүлж, инженерийн шугам сүлжээ, орон сууцжуулах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

2.Зүүн хойд Азийн зорчигч, ачаа тээврийн нэгдсэн зангилаа төв болгох ажлыг эрчимжүүлж, Улаанбаатар хотын олон улсын шинэ нисэх онгоцны буудлыг ашиглалтад бүрэн оруулна.

3.Хот, тосгоныг холбосон хурдны тойрог зам дагуу аялал жуулчлалын цогцолборуудыг байгуулж, монгол брэндийн худалдааны төв нээгдэнэ.

4.Аж үйлдвэрийн бүсүүдийг салбар чиглэл бүрд төлөвлөн, кластер байдлаар дагуул хотуудыг хөгжүүлнэ.

5.Өндөр технологи, мэдлэгт суурилсан үйлдвэрлэлийг хөгжүүлнэ.

II үе шат (2031-2040): Нутагшилт суурьшлын зөв тогтолцоотой, эдийн засгийн төрөлжилтийг эрчимжүүлэх үе.

1.Улаанбаатар бүсийн хэмжээнд өндөр технологийн үйлдвэрүүдийг нутагшуулж, дэлхийн зах зээлд өрсөлдөх боломжтой эдийн засгийн чөлөөт бүсийг байгуулна.

2.Үндэстэн дамнасан корпорацууд болон олон улсын байгууллагуудын салбарууд нээгдсэн байна.

3.Шинэ техник технологи, инновац шингэсэн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дагуул хаяа хот, тосгонд нэмэгдүүлсэн байна.

4.Зарим их, дээд сургуулиудыг мэргэжлийн чиглэл, салбараар нь төрөлжүүлж, дагуул хотуудад хотхон байгуулан шилжүүлнэ.

5.Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг нэгдсэн бодлого төлөвлөлттэйгөөр дагуул хотуудад шилжүүлнэ.

III үе шат (2041-2050): Олон улсад өрсөлдөхүйц эрчимтэй хөгжлийн үе.

1.Дагуул, хаяа хот, тосгон тус бүрд нь худалдаа, үйлчилгээ, соёл боловсрол, хөдөө аж ахуй, хүнс, хөнгөн үйлдвэрлэл, тээвэр логистик, аялал жуулчлалын чиглэлээр төрөлжүүлэн хөгжүүлж ажлын байрыг нэмэгдүүлэх замаар Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулсан байна.

2.Дэлхийн хэмжээний соёл, урлагийн фестиваль наадмыг зохион байгуулдаг болсон байна.

3.Зүүн хойд Азид хүлээн зөвшөөрөгдсөн соёл, шинжлэх ухааны төв болсон байна.

4.Газар зүйн байршлын давуу талаа ашиглаж олон улсын Мэдээллийн дата төвийг байгуулсан байна.

5.Найрамдалт хотуудтай эдийн засгийн интеграцад нэгдэх замаар гадаад худалдааны шинэ боломжуудыг нээж, худалдааны шинэ сүлжээ бий болгосон байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны
52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралт

**“АЛСЫН ХАРАА-2050” МОНГОЛ УЛСЫН УРТ ХУГАЦААНЫ
ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГЫН ХҮРЭЭНД 2021-2030 ОНД
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА**

НЭГ.ҮНДЭСНИЙ НЭГДМЭЛ ҮНЭТ ЗҮЙЛ

Үндэсний бахархал, эв нэгдэл

Зорилт 1.1.Төрт ёсны уламжлал, түүх, соёлын дурсгал, утга зохиол, урлагийн бүтээлээр үндэсний бахархал төлөвшүүлж, эх оронч үзэл, эв нэгдлийг нягтруулна.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

1.1.1.Улс, үндэстний эх орон, газар нутаг, тусгаар тогтнолоороо бахархах үзлийг сэргээж, монголчуудын уламжлалт төрт ёсны үзэл, сургаалыг орчин үед нийцүүлэн хөгжүүлж эх оронч үзэл, үндэсний эв нэгдлийг төлөвшүүлнэ.

1.1.2.Монголын түүхэн их удирдагчдын намтар, төрт ёсны уламжлал судлалыг нийтэд түгээх замаар үндэсний бахархлыг бэхжүүлж, Чингис хааны тахилгыг сэргээнэ.

1.1.3.Газар усны нэрийг эх байдлаар нь хэрэглэж, өөрөөр нэрлэгдэх болсон нэрүүдийг эх сурвалжид тулгуурлан хуучнаар нь сэргээж, тахилгат уул, ус, газар нутгийн уламжлалт зан үйлийг эх байдлаар нь сэргээнэ.

1.1.4.Үндэсний уламжлалт баяр наадам, цагаан сарыг тэмдэглэхдээ үндэсний ижилслийг баталгаажуулах бэлгэдлийн өдрүүд болгон хэвшүүлнэ.

1.1.5.Төрийн ёслол, хүндэтгэлийн үйл ажиллагааны дүрэм, журмыг үндэсний онцлогт нийцүүлэн шинэчилнэ.

1.1.6. Үндэсний археологийн хөгжлийг дэмжиж, үнэт зүйлсийг хадгалан, эртний Хархорум хотын туурь тэргүүтэй дурсгалуудыг сэргээн бэхжүүлж, археологи, палеонтологи, угсаатны зүйн чиглэлээр төрөлжсөн музей, сан, судалгааны төвүүд байгуулна.

1.1.7. Үндэсний бахархал болсон ном судар, баримтат өвүүдийг нийтэд таниулан сурталчилна.

1.1.8. Үндэсний сонгодог урлагийн дэг сургууль буюу заах арга зүйг магадлан итгэмжлүүлж баталгаажуулан монголын үндэсний сонгодог урлаг хэмээн дэлхийд танигдах бүтээлийг дэмжинэ.

1.1.9. Монгол Улсад түүх, соёлын өвийг сүйтгэгчидтэй хийх тэмцлийг орон даяар өрнүүлж, хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ.

1.1.10. Үнэ цэн бүхий археологийн дурсгалт газрыг аюул эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх үнэлгээ хийж, дурсгалт газруудыг хамгаалж, газрын харилцааны мэдээллийн кадастрын санд бүртгэнэ.

1.1.11. Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйл, урлагийн бүтээлийг бүртгэлжүүлж, даатгалын үнэлгээгээр үнэлнэ.

1.1.12. Археологийн үнэ цэнтэй дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өв харгалзагч эзэнтэй болгоно.

1.1.13. Археологийн дурсгалт газар, шашны үйл явдалд үндэслэсэн үйл ажиллагаа, фестивалийг бий болгож, палеонтологийн үнэт зүйлсийг тусгай сонирхлын үнэ цэнтэй аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгоно.

1.1.14. Дэлхийн болон монгол сонгодог зохиолууд, үндэсний онцлогтой утга зохиолын бүтээлүүдээс бүрдсэн бичил номын сан, гэрийн номын сантай болгох аян өрнүүлж хүүхэд залууст заавал унших ном, сонсох подкаст, үзэх кино, цахим хуудас бий болгоно.

1.1.15. Хүн амын нягтаршил, бүс нутгийн онцлогтой уялдуулан соёл урлагийн байгууллагын бүтэц зохион байгуулалтыг оновчтой болгон, барилга байгууламжийг барьж, үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

1.1.16. Үндэсний бахархал болсон ном судар, баримтат өвүүдийг нийтэд таниулах цуврал бүтээлч үйл ажиллагааг улсын болон хувийн номын сангуудад түшиглэн зохион байгуулна.

1.1.17. Үндэсний сонгодог урлагийн дэг сургуулийг баталгаажуулах чиглэлээр уртын дуу, морин хуур, хөөмий, бий биелгээ, цуур зэрэг хөтөлбөрийг үндэсний хэмжээнд магадлан итгэмжлүүлнэ.

1.1.18. Сонгодог урлагийн нэн шаардлагатай мэргэжлээр олон улсын нэр хүндтэй сургуульд мэргэжилтэн бэлтгэж, суралцуулна.

1.1.19. Соёл урлагийг хүүхэд, залуучууд, бүх нийтэд түгээн дэлгэрүүлэхэд шаардлагатай театр, чуулга, соёлын ордны барилгыг шинээр барьж, тоног төхөөрөмжийг шинэчилнэ.

1.1.20. Үндэсний агуулга бүхий урлагийн шинэ урсгал бүтээгч залуу уран бүтээлчдийн санал, санаачилгыг дэмжиж, үндэстний орчин цагийн бүтээлийн өнгө төрхийг тодорхойлно.

Нүүдлийн соёл иргэншилт монгол

Зорилт 1.2. Үндэсний оюун санаа, өв соёл, сэтгэлгээнд тулгуурласан бүтээгч монгол хүн төвтэй нүүдлийн соёл иргэншлийг хадгалсан тэргүүлэх улс болно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

1.2.1. “Гэр бүл-монгол соёлын анхдагч орчин” үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлж, “Монгол хүүхэд”, “Монгол гэр бүл”, “Монгол төрийн гэр бүлийн талаарх бодлого” гэсэн гуравласан холбоог үүсгэж, гэр бүлийн гишүүдийн харилцан хүндлэл, ажил үүрэг, түүний дотор эцэг эхийн үүргийн тэгш хуваарь, эх хүүхдийн халамж, хамгааллын үнэт зүйлсэд суурилсан уламжлалт ёсыг хадгална.

1.2.2. “Өөрсдийн язгуур соёл, түүний өвөрмөц илрэлийг аяллын бүтээгдэхүүн болгохдоо ойлгомжтой, хүртээмжтэй, өөриймсөг, жинхэнэ мөн чанараар нь хүргэхийг урьтал болгож, түүндээ санхүү, эд материал, хүн хүчний нөөцийг хангалттай зориулж, үндэсний соёлыг гайхан биширч, хүндлэх хандлагыг бий болгох” гэсэн гол өгөөжийг бүтээх, ялангуяа дотоодын жуулчдад үндэсний өв соёл, нүүдлийн ахуйдаа суралцах, түүгээрээ бахархах үзэл төлөвшүүлж, соёлын дархлааг нь дэмжинэ.

1.2.3. Боловсролын сургалтын хөтөлбөрт нүүдэлчин ахуй, зан заншил, өв соёлын агуулгыг тусгаж, бүх шатны боловсролын байгууллагын суралцагчдад үндэсний өв соёл, уламжлалт наадгайн төрлийн мэдлэг, чадвар эзэмшүүлнэ.

1.2.4. Хүүхэд, залуучуудын театр, Хүүхэлдэйн театр, номын сан, кино театр, дугуйлан, цэцэрлэгт хүрээлэн гэх мэт соёлын өвийг түгээн дэлгэрүүлэх хүүхдийн хөгжлийн төвүүдийг дэмжиж, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, номын хөмрөг, хувцас хэрэглэлээр хангана. Номын сангийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлж, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлнэ.

1.2.5. Үндэсний ижилсэл, соёлын дархлаатай монгол хүнийг бэлтгэхэд чиглэсэн өв соёлын өргөө, соёлын төвүүд, үндэсний спортын дугуйлангуудын үйл ажиллагааг дэмжиж, соёлын биет бус өв, язгуур урлагийн шавь сургалтыг бий болгосон бүлэг, хамт олон, өвлөн уламжлагчдыг дэмжиж урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.

1.2.6. Улс орон даяар үнэт зүйлс, үндэсний өв соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх чиглэлээр гарсан судалгааны үр дүнгээр зорилтот нэвтрүүлгийн эзлэх хувийг нэмэгдүүлж, үндэсний хэмжээний цуврал лекц, ярилцлага зохион байгуулагчдыг төрөөс дэмжинэ.

1.2.7. “Дэлхийн нүүдлийн соёл, иргэншлийн голомт” байгууллагыг байгуулж, дэлхийн нүүдэлчдийн төв болох цогц хөтөлбөрийг төр хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.

1.2.8. “Нүүдлийн соёл иргэншлийн үндэсний хүрээлэн”-г бүс нутгийн онцлогт тохируулан байгуулах буюу Говийн бүсэд палеонтологийн задгай музей, Хангайн бүсэд археологийн хотууд (Хүннүгийн язгууртны, буган хөшөөний цогцолбор, Өглөгчийн хэрэм, Аваргын балгас гэх мэт), Хөвсгөл, Тайгын бүсэд цаатны отог, дархад бөөгийн отог, Даян дээрхийн агуйн цогцолбор, Монголын эзэнт гүрний түүх, нүүдэлчдийн өв соёлын онцлогтой “Нүүдэлчин” олон улсын түвшний кино үйлдвэрлэлийн төвийг тус тус байгуулах ба тэдгээрийг дагасан аялал, жуулчлалын хөтөлбөрүүд бий болгож хөгжүүлнэ.

1.2.9. Улаанбаатар хотын хурдны тойрог замын дагуу “Соёл, урлагийн цогцолбор”, Монгол багт бүжгэн жүжгийн театр байгуулах, энэ төрлийн бүжгэн жүжгийн цомнол, бүтээлүүд бий болгох, урлагийн сургалт, уран бүтээлийг үндэсний өв, соёлд түшиглэн орчин цагийн бүтээл хөгжүүлэх, судалгааны инкубатор төвийг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан байгуулж, үйл ажиллагааг нь дэмжинэ.

1.2.10. Соёлын үйлдвэрлэл, бүтээлч аялал жуулчлалыг монголын нүүдлийн соёлын онцлогт тохируулан нутагшуулж, үндэсний загвартай болох, үндэсний үнэт зүйлийг бүтээх, хадгалах, хамгаалах, аялал жуулчлалын эргэлтэд оруулахад зориулсан мэдээллийн систем, цахим технологи нэвтрүүлнэ.

Монгол хэл, бичиг

Зорилт 1.3. Монгол хэл, бичгээ үндэсний үнэт зүйлийн бүрдэл болгон иргэн бүр чанартай эзэмшиж хэрэглэж хэвшинэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

1.3.1. Дэлхийн шинжлэх ухаан, техник, технологийн нэршил, нэр томъёог монгол хэлэнд нутагшуулан баяжуулах, мэдлэг шингэсэн монгол хэлний үгсийн санг бий болгох ажлыг тогтмолжуулж, хялбаршуулсан болон шинжлэх ухааны салбар бүрийн мэргэжлийн нэр томъёоны толь боловсруулан, цахим хэлбэрээр түгээж, нийтийн хэрэглээнд нэвтрүүлнэ.

1.3.2. Монгол хэл, бичгийн хэрэглээнд учирч байгаа бүх төрлийн алдаа, гажуудлыг арилгах, хүн бүр эх хэл, соёлоо дээдэлж зөв бичиж хэрэглэж хэвших, байгууллага, хамт олон нийгмийн хариуцлагын хүрээнд монгол хэл, бичгээр зөв бичсэн мэдээ, мэдээлэл нийтэлдэг болгон хэвшүүлнэ.

1.3.3. Төрийн болон албан хэрэг хөтлөлтийн монгол хэл, бичигт тавигдах шалгуур үзүүлэлтийг өндөрсгөж, төрийн албан хаагчаас монгол хэлний шалгалт авч, шалгуур хангасан байх шаардлага тавина.

1.3.4. Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа бүх байгууллагын нэр хаягийг монгол бичиг, кирилл бичгээр бичих асуудлыг журамлаж, стандарт мөрдүүлэн нийгмийн соёлыг дээшлүүлнэ.

1.3.5. Нутгийн хэл, соёл, аман аялгууг хадгалах, хамгаалах чиглэлд бүтээлч хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлж монгол хэл, бичгийг гадаад, дотоодод түгээн дэлгэрүүлж байгаа байгууллага, багш, суралцагчдыг урамшуулж дэмжинэ.

1.3.6. Гадаадын иргэдэд монгол хэл заах сургууль, тэнхимийг нэмэгдүүлж, зуны сургалтыг дэмжинэ.

1.3.7. Гадаадад сурч, ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэд, ялангуяа хүүхэд багачуудад монгол хэл, бичиг сурах эх, хэрэглэгдэхүүн бүтээж түгээн, монгол хэлээ олон улсад сурталчилж, монгол хэлээр ярилцагч гадаадын иргэдийг алдаршуулна.

1.3.8. Үндэсний монгол бичгийн хэрэглээг өргөжүүлж, “Монгол бичиг”-ээр хэвлэгддэг ном, сонин, сэтгүүл, цахим орчин дахь хэрэглээг дэмжинэ.

1.3.9.Монгол хэлний тухай хуульд заасны дагуу 2025 онд төрийн албан хэргийг хос бичгээр хөтлөн явуулахын тулд төрийн захиргааны байгууллагуудад эх зохиогчийн орон тоо бий болгож, кирилл, монгол үсгийн хөрвөх программыг ажиллуулах бэлтгэл хангана.

1.3.10.“Монгол бичгийн үндэсний хөтөлбөр III”-ыг хэрэгжүүлнэ.

Эрдэм судлал-нийгмийн соён гэгээрэл

Зорилт 1.4.Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэл болсон нүүдлийн соёл иргэншил, Монголын түүх, хэл соёл, ёс заншил, шашин, гүн ухааны судалгаа хийж, нийтийн хүртээл болгон хэвшиж, нийгмийн соён гэгээрлийг өндөр түвшинд хүргэнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

1.4.1.Соёл судлал, соёлын ажилтны хөгжлийг дэмжиж мэргэжлийг нь дээшлүүлнэ.

1.4.2.Монгол хэл шинжлэлийн түүхэн судалгаа хийж, монгол хэлний эрдмийн хэл зүй бичнэ.

1.4.3.Үндэсний утга зохиол, ном судар, баримтат өвүүдийг бүртгэн, цуглуулагчдыг алдаршуулж урамшуулна.

1.4.4.Алтайн төрөл хэлнүүд ба монгол хэл, аялгуунуудын харьцуулсан иж бүрэн судалгаа хийж олон нийтийн хүртээл болгоно.

1.4.5.Археологи, палеонтологийн судалгааг үнэт зүйлийн судалгааны тэргүүлэх чиглэл болгож, үндэсний хэмжээний судалгааны төслийг хэрэгжүүлнэ.

1.4.6.Монгол хүний ёс суртахууны хэм хэмжээний талаарх судалгааг өргөжүүлэн хүүхэд залуус, төрийн албан хаагч, хууль, хүчний байгууллагын ажилтны ёс суртахууны нарийвчилсан судалгааг хийнэ.

1.4.7.Монгол Улсын түүхийн судалгааг гүнзгийрүүлэн, өмнө судлагдсан түүхийн бүтээлүүдийг нийтэд таниулан, Монгол Улсын нэгдсэн түүх бичиж хэвлүүлнэ.

1.4.8.Дэлхийн номын сангууд болон угсаатны зүйн музей, эрдэм шинжилгээний байгууллага, хувь хүмүүст хадгалагдаж байгаа бичгийн дурсгал, түүхэн сурвалж бичгийн өвийг бүртгэж мэдээллийн сан бүрдүүлж, эрдэм шинжилгээ судалгааны эргэлтэд оруулна.

1.4.9.Тахилгат уул ус, газар нутгийг олж тогтоох, тухайн тахилгат газарт хэрэглэдэг сан судар, түүх домог, холбогдох уран бүтээл, эдлэл хэрэглэгдэхүүнийг эрэн сурвалжилж тогтооно.

1.4.10.Монголын төрт ёсны түүхтэй холбоотой Хүрэл ба түрүү төмрийн үе болон Хүннү, Сяньби, Монголын эзэнт гүрний үед холбогдох археологийн малталт судалгааны үндэсний төсөл хэрэгжүүлнэ.

Дэлхийн монгол

Зорилт 1.5.Дэлхий дахинд монгол үндэсний үнэт зүйлсийн дархлаа тогтож, монгол соёлыг түгээн дэлгэрүүлж, Монгол Улсын нэр хүнд, үнэлэмжийг дээшлүүлж, хилийн чанад дахь монголчууд, монгол угсаатны хамтын ажиллагаа төлөвшинэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

1.5.1.Монгол хүний бусдаас ялгарах онцлог, давуу талыг “Бүтээлч сэтгэлгээ, оюуны чадвар өндөр, дасан зохицох чадвартай, эрчист Монгол” хэмээн тодорхойлж энэ чанарыг хүн бүрд хэвшүүлж, хүүхдийг бага наснаас нь төлөвшүүлнэ.

1.5.2.Монгол хүнийг насан туршид нь хөгжүүлэхдээ ураг байх үеэс эхлэн хүний нас, хөгжлийн онцлогт тохирсон эрүүл мэнд, соёл урлаг, боловсролын цогц уялдаатай үйлчилгээ үзүүлнэ.

1.5.3.Дэлхийд танигдсан оюуны болон соёлын өвийг бүтээгч хувь хүн, баг, хамт олныг дэмжиж алдаршуулах, залгамж халааг бэлтгэхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ. Оюуны болон соёлын, биет бус өвийн бүтээлүүдийг дагасан уламжлал, ёс заншил, үндэсний онцлог бүхий брэнд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж экспортлох боломжийг нэмэгдүүлнэ.

1.5.4.Олон улсын түвшинд зохион байгуулагдаж байгаа олимпиад, уралдаан, тэмцээнд оролцож, амжилт үзүүлсэн суралцагч, багш, багийг дэмжиж урамшуулан алдаршуулна.

1.5.5.“Монголын Олон Улсын Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэг”-ийг байгуулж, гадаад харилцаа, хамтын ажиллагааны цар хүрээг өргөжүүлнэ.

1.5.6.Нүүдэлчдийн соёлыг олон улсад сурталчлах үндэсний агуулга бүхий олон ангит кино, бүжгэн жүжиг, багт бүжиг гэх мэт урлаг, соёлын хөтөлбөр, агуулгыг бий болгон хөгжүүлж, үйл ажиллагаа,

хөтөлбөрийн мэдээллийн нэгдсэн системийг бий болгон дэлхий нийтэд таниулж, үндэсний онцлогтой дөрвөн улирлын аялал жуулчлал хөгжүүлнэ.

1.5.7.Хилийн чанад дахь монгол иргэдийг өв соёлоо хадгалж хамгаалахад нь дэмжлэг үзүүлэх, монгол хэл, соёлын агуулга бүхий сурах бичиг, ном товхимол, цахим агуулга, бүтээлүүд бий болгон түгээх, монгол иргэд болон монгол төрийн харилцаа, хамтын ажиллагааг дэмжсэн “Дэлхийн Монголчууд” хөтөлбөрийг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлнэ.

1.5.8.Дэлхийн Монгол туургатнуудад нүүдлийн соёл, уламжлалаа хадгалж үлдэх, ахуй соёлын онцлог, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг харьцуулан судлах, чуулга, уулзалт, фестиваль хамтран зохион байгуулах чиглэлээр “Монгол туургатны хэл, соёл, уламжлалыг хадгалж хөгжүүлэх” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.5.9.Хилийн чанад дахь монгол соёлын өвийг сурвалжлан олох, судлах, нэгдсэн каталог хийх, эх орондоо эргүүлэн залах чиглэлээр бусад улс оронтой идэвхтэй хамтран ажиллана.

1.5.10.Хилийн чанад дахь монголчууд, монгол угсаатнуудын оролцоо, хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, хэл, соёл, уламжлалаа хадгалан хөгжүүлэхэд нь дэмжих чиглэлээр монгол хэл, соёлын сургалт, хөтөлбөрийг бий болгон хэрэгжүүлнэ.

1.5.11.Монголын уламжлалт таван өнгийн идээ ундаа (цагаан идээ, мах шүүс, тосон төрлийн идээ, үр тариа, эмийн ургамал, жимс жимсгэнэ, архи, дарс, рашаан ундаа)-г ашиглан дөрвөн улирал, хүний насны онцлогт тохирсон хоол, тэжээл-сор бүтээгдэхүүн болгон хөгжүүлж, улмаар дэлхийд таниулж, монгол хүнс хоолны сүлжээ байгуулахад төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ.

1.5.12.Монголын уламжлалт спорт, наадам, наадгайг (бөх, сурын харваа, шагайн харваа гэх мэт) хөгжүүлэх, үндэсний баг, тамирчдаа дэмжих, морин болон тэмээн спортын (морин поло, тэмээн поло) төв байгуулж үндэсний багтай болох, гадаад, дотоодын баг, тамирчдыг урьж тоглуулах тогтолцоог хөгжүүлж, спортын зарим төрлийг олон улсын болон олимпын төрөлд оруулах, түүгээр дамжуулан өөрийн орны соёлыг түгээн дэлгэрүүлэхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ.

1.5.13.Түр байрлах үйл ажиллагаанд тохируулан гэрийг хөгжүүлэн хялбаршуулж, олон улсын хэрэглээ болгон түгээн дэлгэрүүлнэ.

1.5.14.Үндэсний оньсон тоглоомыг оюун ухаан тэлэх хэрэгсэл болгон хөгжүүлж, цахим хувилбарыг бүтээж, олон улсад түгээнэ.

ХОЁР.ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ

Боловсрол

Зорилт 2.1.Хүн бүрд чанартай боловсрол эзэмших тэгш боломж бүрдүүлж, боловсролыг хувь хүний хөгжил, гэр бүлийн амьдралын баталгаа, улс орны хөгжлийн суурь болгон насан туршдаа суралцахуйн тогтолцоог бэхжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.1.1.Боловсролын чиглэлээр суурь болон хавсарга судалгааг тогтмол хийж хэвших ба бүх шатны боловсролын сургалтын байгууллагын байршил, хүчин чадал, нөөц, нормативын нэгдсэн зураглал, судалгаа, шинжилгээний мэдээллийн санг бий болгон, судалгаа, нотолгоонд суурилсан бодлого, хөгжлийн төлөвлөлт, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх удирдлагын тогтолцоог сайжруулна.

2.1.2.Боловсролын мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулан эрх, үүргийн оновчтой хуваарилалт хийж, олон талт түншлэлийг дэмжинэ.

2.1.3.Мэргэжлийн холбоодтой хамтарч ажиллах, түншлэлийг бэхжүүлэн зарим төрлийн үйл ажиллагааг мэргэжлийн холбоодод шилжүүлж, бие даасан хараат бус үйл ажиллагаа явуулах зохицуулалт хийнэ.

2.1.4.Сургалтын байгууллагын санхүүжилтийг төгөлдөржүүлэн, суралцагч нэг бүрийг амжилттай суралцахад чиглүүлнэ.

2.1.5.Боловсролын мэргэжлийн байгууллагуудын дэргэд түшиц сургалт судалгаа, инновацын нэгжүүдийг бий болгож ажил олгогч, мэргэжлийн холбоод, эрдэмтэн багш, судлаачдын түншлэлийг бэхжүүлнэ.

2.1.6.Төрөөс хараат бус бие даасан хүний нөөцийн бодлогын үндэсний зөвлөл байгуулан салбар бүрийн мэргэжлийн холбоодтой хамтран мэргэшлийн үндэсний хүрээг тогтоож, хэрэгжүүлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн нээлттэй нэгдсэн цахим мэдээллийн систем бий болгох, техник мэргэжлийн болон дээд боловсролын бодлого тодорхойлоход шаардлагатай мэдээллийг боловсролын салбарын мэдээллийн санд нэгтгэн хөтөлж, хэрэглэж хэвшинэ.

2.1.7.Боловсролын байгууллагын бүх түвшинд дотоод хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, өөрийн үнэлгээний тогтолцоог чанаржуулж, соёлыг бий болгоно.

2.1.8.Боловсролын байгууллага, сургалтын хөтөлбөрийн чанарын баталгаажуулалтын хөндлөнгийн хяналт шинжилгээг олон улсын жишиг аргачлалаар хийдэг тогтолцоонд шилжиж төрөөс хараат бус бие даасан институцийг бэхжүүлнэ.

2.1.9.Их, дээд сургууль, политехникийн коллеж, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, ерөнхий боловсролын сургуулийг тухайн орон нутаг, бүс нутгийн хүний хөгжлийн төв болгон хөгжүүлж бүх насны иргэд, нийгмийн салбар бүрийг хамарсан насан туршийн боловсролын нээлттэй, уян хатан тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.1.10.Их, дээд сургууль, политехникийн коллеж, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвүүд төгсөгчдийнхөө мэргэжил дээшлүүлэх асуудлыг хариуцдаг тогтолцоог бий болгож, насан туршийн боловсролын үйлчилгээний чиглэлийг нэмэгдүүлэн, насанд хүрсэн суралцагчдын ажил эрхлэх ур чадвар, амьдрах чадварын сургалтын хүрээнд төдийгүй шинэ чадвар эзэмшүүлэх, мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөр бий болгож хэрэгжүүлэхэд олон талт оролцоог хангана.

2.1.11.Боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж чадахгүй, эрсдэлт бүлгийн суралцагч нэг бүрд шаардлагатай дэмжлэгийг үзүүлж, боловсролд тэгш хамруулна.

2.1.12.Бүх шатны сургалтын байгууллагын барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулан, стандарт, чанарын шаардлага хангасан тэгш, хүртээмжтэй, чанартай үйлчилгээ үзүүлэх орчныг бүрдүүлж, цэцэрлэг, сургуулийн анги, бүлэг дүүргэлтийг норматив хэмжээнд хүргэнэ.

2.1.13.Сургуулийн өмнөх боловсрол нь хүүхдийн төлөвшил, хөгжлийн суурь үе хэмээн үзэж цэцэрлэгийн үйлчилгээний болон сургалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн цогц үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

2.1.14.Цэцэрлэгийн хүүхдийн хоолны мөнгийг 1-3, 4-6 настай хүүхдийн хоногийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг, үндсэн шимт бодис, аминдэм, эрдэс бодисын хэмжээг үндэслэн жил бүр шинэчлэн тогтооно.

2.1.15.Малчин, шилжин суурьшигч, орлого багатай өрхийн, ялгаатай болон тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдүүдэд сургуулийн өмнөх боловсрол тэгш олгох боломж, орчин нөхцөлийг бүрдүүлж, эцэг эх, асран халамжлагчдыг чадавхжуулах замаар тэдний оролцоонд түшиглэсэн хүүхдийн хөгжлийг дэмжинэ.

2.1.16.Цэцэрлэгийн багшийн ажлын чанарыг сайжруулах, сургалтын үйл ажиллагаанд бэлдэх, хүүхдийг ажиглах, судалгаа хийх, өөрийгөө хөгжүүлэх нөхцөл боломжийг бүрдүүлж, 2021 оноос эхлэн 30-аас дээш бүлэг дүүргэлттэй ангид, 2023 оноос эхлэн бүлэг бүрд хоёр ээлжийн бүлгийн багш ажиллуулна.

2.1.17.Хүүхэд бүрийн онцлог, ялгаатай байдлыг тооцон сургалтыг чанартай зохион байгуулахад чиглэсэн тусгай хэрэгцээт боловсролын мэргэжилтнийг цэцэрлэг бүрд ажиллуулна.

2.1.18.Хүүхэд харах үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, 1-2 насны хүүхдийг хамруулах боломжтой болгох эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, энэ төрлийн үйлчилгээ эрхэлж байгаа байгууллагад тавигдах шаардлага, стандартыг батлан, дагаж мөрдүүлнэ.

2.1.19.Сургуулийн дотуур байр, ногоон хөгжлийн байгууламж, спортын болон урлагийн заал, цайны газар, мэдээлэл зүйн сургалтын танхимыг тохижуулж, сургалтын байгууллагын орчны стандартыг хангах, хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдад зориулсан тохируулгат орчныг бүрдүүлж, цэвэр ус, ариун цэврийн байгууламжийг хүүхэд, хэрэглэгчдэд ээлтэй болгох ажлыг үе шаттайгаар төлөвлөж хэрэгжүүлнэ.

2.1.20.Бага, дунд боловсролын чанарыг дээшлүүлж, сургалтын хөтөлбөр, агуулга, арга зүйд монголын түүх, хэл, соёл, үндэсний өв уламжлал, зан заншил, эх оронч сэтгэлгээ, хувь хүний хөгжил, төлөвшил, хос хэл, хүн төрөлхтний нийтлэг үнэт зүйлийг тусган хэрэгжүүлнэ.

2.1.21.Суралцагчдын сурлагын амжилтад нөлөөлөх хүчин зүйлийн судалгааг тогтмол хийж үр дүнд үндэслэн бодлого, төлөвлөлт хийж хэвшинэ.

2.1.22.Сурагч болон багшид сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлэх, суралцагчдад мэргэжлээ сонгох, ирээдүйгээ төлөвлөхөд нь зөвлөн туслах чиг үүрэгтэй сэтгэл зүйч, мэргэжилтнийг сургууль бүрд ажиллуулна.

2.1.23.Сэтгэл зүйч болон хүний хөгжлийн чиглэлээр хос мэргэжилтэн бэлтгэнэ.

2.1.24.Сургуулийн дотуур байрны менежментийг сайжруулан багш нарын ажлын ачааллын 10 хүртэлх хувьд дотуур байранд сурагчдын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр хийсэн сургалт, хөгжлийн үйл ажиллагааны цагийг тооцдог байх зохицуулалт хийж, дотуур байрны хүүхэд хамгааллыг сайжруулна.

2.1.25.Сурах бичиг, сургалтын нэмэлт хэрэглэгдэхүүн, цахим болон зайн сургалтын хүртээмжийг нэмэгдүүлж, суралцагчдын ялгаатай хэрэгцээг хангасан байхаар боловсруулж, түгээнэ.

2.1.26.Сургуулийн хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний үндэсний тогтолцоог хөгжүүлэн бүх сурагч үдийн хоолны хөтөлбөрт хамрагдаж, сургууль бүр стандартын шаардлага хангасан хоол үйлдвэрлэлийн байр, тоног төхөөрөмж, хүний нөөцтэй байна.

2.1.27.Шинжлэх ухаан, технологи, инновацын хөгжилд дээд боловсролын сургалтын байгууллагуудын оруулах хувь, нэмэр, оролцоог нэмэгдүүлж, бүс нутагтаа өрсөлдөх чадвартай үндэсний судалгааны их сургууль байгуулна.

2.1.28.Нийгэмд нэн чухал боловсрол, эрүүл мэнд, мэдээллийн технологийн болон эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлээр хүний нөөцийг бэлтгэж, төр, хувийн хэвшлийн дэмжлэг, хамтын ажиллагааны үр нөлөөтэй зохицуулалт бүрдүүлж, стратегийн ач холбогдол бүхий чиглэлээр гадаадад суралцагчдыг төрөөс дэмжинэ.

2.1.29.Их, дээд сургууль, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвүүдийн хөтөлбөрүүдийн ангиллыг элсэлтийн бодлого, ажиллах хүчний тооцоотой уялдуулж шинэчилнэ.

2.1.30.Мэргэжлийн, техникийн болон дээд боловсролын сургалтын байгууллагуудыг олон улсын шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлж, төгсөгчдийн ажил эрхлэлтийн болон ажил олгогчийн сэтгэл ханамжийн судалгаанд үндэслэн хамтын ажиллагааг бэхжүүлж, хичээлийн 20-оос доошгүй багц цагийг дадлагын хөтөлбөрт шилжүүлэн, сургалтын хөтөлбөрийг сайжруулах бөгөөд орон нутаг дахь бүс нутгийн онцлог, эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлтэй уялдсан байна.

2.1.31.Анагаах ухааны боловсрол олгох их сургууль нь харьяа, түшиц эмнэлэгтэй байж, сургалт, эрдэм шинжилгээ, судалгааны дадлага хосолсон чанартай боловсрол эзэмшүүлснээр чадварлаг эмч, мэргэжилтэн бэлтгэнэ.

2.1.32.Мэргэжлийн болон дээд боловсролын түвшинд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг хөдөлмөрийн зах зээлд өрсөлдөхүйц хэмжээнд бэлтгэхэд шаардлагатай хүртээмжтэй, тохирох хэрэглэгдэхүүн, багш, мэргэжилтэн бүхий сургалтын орчин, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

2.1.33.Боловсролын салбарын хүний нөөцийн цогц бодлого хэрэгжүүлж, чадварт суурилсан зарчмаар албан тушаал, мэргэжлийн хөгжлөө тодорхойлох боломжтой тогтолцоог бий болгох, салбарын хүний нөөцийн жендэрийн тэгш байдлыг хангах, хөдөө орон нутагт очиж ажиллах хүний нөөцийг орон байраар хангах зэрэг арга хэмжээг авна.

2.1.34.Багшийн стандартыг мэргэжлийн, заах арга зүйн, судалгааны, мэдээлэл, харилцаа, холбооны технологийн, гадаад хэлний гэх мэт чадваруудаар ялган тодорхойлж, багшийн хөгжил, хүний нөөцийн бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлж, бүх шатны сургалтын байгууллагыг мэргэжлийн багшаар хангана.

2.1.35.Ерөнхий боловсролын сургуульд шаардлагатай бага ангийн, тусгай хэрэгцээт болон мэргэжлийн багш нарыг бэлтгэж, мэргэжлийг нь тогтмол дээшлүүлнэ.

2.1.36.Цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, туслах багшийн ажлын ачааллыг ажлын байр, хөдөлмөрийн онцлогтой уялдуулж, тэдний үйл ажиллагааг үр дүнгээр нь үнэлж, цалин хөлс, урамшууллын тогтолцоог боловсронгуй болгон бодит цалингийн хэмжээг улсын дунджаас дээш байлгана.

2.1.37.Багш бэлтгэх сургалтын чанарын баталгаажуулалтын тусгай шалгуур үзүүлэлт бий болгож, сургалтын хөтөлбөрт тавигдах шаардлагыг нэмэгдүүлж, сургалтын байгууллагад багшлах эрхийн баталгаажуулалтыг үе шаттай хийдэг тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.1.38.Цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн удирдах ажилтанд тавигдах шаардлага, удирдах ажилтныг бэлтгэх, томилох тогтолцоо, ажил үүргийн хуваарийг шинэчилж, сургалтын чанарыг хангах чиг үүргийг нэмэгдүүлж, гүйцэтгэлийн үнэлгээг сайжруулан сургалтын байгууллагын менежментийн чадавхыг дээшлүүлнэ.

2.1.39.Багш, ажилтны мэргэжил дээшлүүлэх тогтолцоог шинэчилж, багш өөрөө санаачилгаараа хөгжих тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.1.40.Багшийн хөгжилд дэмжлэг үзүүлэх сургалт арга зүйн байгууллагын чадавхыг дээшлүүлж, үйл ажиллагааг өргөтгөн багш бэлтгэдэг их, дээд сургуулиудад түшиглэсэн төвүүд бий болгож хамтын ажиллагааг нь дэмжинэ.

2.1.41.Багш, ажилтны мэргэжил дээшлүүлэх сургалт, үйл ажиллагаанд олон талт оролцоог хангаж сургалт явуулдаг төр, төрийн бус, хувийн хэвшлийн байгууллагуудын оролцоог нэмэгдүүлнэ.

2.1.42.Боловсролын салбарын мэдээллийн системийг бүрэн хөгжүүлж, бүх түвшинд нэвтрүүлэн салбарын бодлого, төлөвлөлт, хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл ажиллагаанд хэрэглэж хэвшин, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангана.

2.1.43.Нээлттэй боловсролын тогтолцоог бий болгон цахим болон зайн сургалтын нэгдсэн платформыг хөгжүүлэн бүх шатны боловсролын сургалтын байгууллагыг цахим хэрэглээнд бүрэн шилжүүлж, бүх насны суралцагч, иргэдэд зориулсан цахим сургалтын хөтөлбөр, агуулга боловсруулан түгээнэ.

2.1.44.Багш нарын мэдээлэл, харилцаа, холбооны технологийг сургалтад ашиглах, цахим, зайн сургалт хөтлөх, англи хэлний чадварыг дээшлүүлэх, ерөнхий боловсролын сургуулийн мэдээлэл, харилцаа, холбооны технологийн сургалтын агуулга, стандартыг олон улсын түвшинд хүргэж суралцагчдад цахим бичиг үсгийн боловсрол олгох, цахим орчинд аюулгүй байдлаа хангах чадвар олгох, иргэд, олон нийтэд зориулсан мэдээлэл, харилцаа, холбооны технологийн чадварыг дээшлүүлэх сургалт, үйл ажиллагаа зохион байгуулах ажлыг эрчимжүүлж, сургалт явуулдаг бүх төрлийн байгууллагын оролцоог хангана.

Эрүүл мэнд

Зорилт 2.2.Эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэн төлөвшүүлэн эрүүл мэндийн чанар, хүртээмж, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.2.1.Хүн амын дунд зонхилон тохиолдож байгаа өвчлөл, эндэгдэл, хөгжлийн бэрхшээл үүсгэж байгаа шалтгааныг тодорхойлж, хувь хүний онцлогт тохируулан урьдчилан сэргийлэх, оношлох тогтолцоог санхүүжилтийн аргатай нь уялдуулан бүрдүүлж, үйл ажиллагааг хэвшүүлнэ.

2.2.2.Халдварт өвчний тандалт, сэргийлэлт, бэлэн байдлыг хангах, хариу арга хэмжээг уян хатан, шуурхай зохион байгуулах чадавхыг тогтвортой бэхжүүлж, нэн шаардлагатай вакциныг хүн бүрд хүртээмжтэй болгож, зонхилон тохиолдох халдварт өвчний тархалтыг бууруулна.

2.2.3.Иргэдэд эрүүл мэндийн мэдлэг олгох, тэдний эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх, эрүүл мэндийн мэдээлэл, сургалт, сурталчилгааны загвар төвийг нийслэл хотод байгуулна.

2.2.4.Аймаг, дүүргийн түвшинд хүн амд нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх нийгмийн эрүүл мэндийн төвийг байгуулна.

2.2.5.Иргэн бүрийг 2 жил тутамд урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, оношилгоо, шинжилгээнд тогтмол хамрагддаг болгож хэвшүүлнэ.

2.2.6.Төрийн болон аж ахуйн нэгж байгууллага бүр ажилтан, албан хаагчдаа эрүүл мэндийн даатгалд бүрэн хамруулж, жил бүр урьдчилан сэргийлэх цогц үзлэг, шинжилгээнд хамруулдаг соёлыг хэвшүүлнэ.

2.2.7.Урьдчилан сэргийлэх анагаах ухааны чиглэлээр мэргэжилтэн бэлтгэх, төгсөлтийн өмнөх болон дараах онолын, дадлага сургалтын чанарыг олон улсын жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгож хөгжүүлнэ.

2.2.8.Хүн амын амьдралын зөв дадал хэвшлийг дэмжих, архи, мансууруулах бодис, цахим тоглоом болон бусад бүх төрлийн донтолтоос урьдчилан сэргийлэх, эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлэх судалгаа, мэдээлэл, сургалт сурталчилгааны салбар хоорондын хамтын ажиллагааны тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.2.9.Хүн амын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх хэрэглээг хязгаарлах, архи, тамхи, эм, чихэрлэг ундааны онцгой албан татварын тодорхой хувийг эрүүл мэндийг дэмжих санд төвлөрүүлэх, хүн амыг өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлт хүчин зүйлийг бууруулах үйл ажиллагааг санхүүжүүлнэ.

2.2.10.Нийгмийн эрүүл мэндийн ноцтой байдал, гамшиг, онцгой байдлын үеийн эрүүл мэндийн байгууллагын нөөцийн бэлэн байдал, хариу арга хэмжээ авах чадавхыг бэхжүүлнэ.

2.2.11.Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг хүн амын нягтрал, газар зүйн байршил, хүн ам зүйн бүтэц, өвчлөл, шилжилт хөдөлгөөн, хүн амын эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний эрэлт хэрэгцээтэй уялдуулан зохион байгуулна.

2.2.12.Төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудын түншлэлийн хүрээнд эрүүл мэндийн тусламжийн ачааллыг тэнцүүлж хүн амд чанартай, аюулгүй, тэгш хүртээмжтэй “Үйлчлүүлэгч төвтэй” тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх чадавх бүхий эмнэлэг, эрүүл мэндийн байгууллагуудыг дэмжинэ.

2.2.13.Оношилгоо, эмчилгээний орчин үеийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, иргэд эх орондоо бүрэн оношлогдон эмчлэгдэх боломжийг бүрдүүлэхийн зэрэгцээ гадаадын иргэд манай оронд ирж эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ авах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор эмнэлэг олон улсын магадлан итгэмжлэл авах үйл ажиллагааг төрөөс дэмжинэ.

2.2.14.Зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчин, тэдгээрийн эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалт болон сэргийлж болох нас

баралтыг хувь хүн, гэр бүл, хамт олон, байгууллагын идэвхтэй оролцоотой нэгдмэл үйл ажиллагаанд тулгуурлан бууруулна.

2.2.15. Хүн амын дунд зонхилон тохиолдож байгаа халдварт бус өвчний үеийн тусламж, үйлчилгээг сайжруулах зорилгоор олон улсын жишигт нийцсэн төвийг төрөлжүүлэн байгуулна (Зүрх судасны төв, Эрхтэн шилжүүлэн суулгах төв, Яаралтай тусламжийн үндэсний төв гэх мэт).

2.2.16. Нөхөн үржихүйн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дэмжих замаар сэргийлж болох эх, хүүхдийн эндэгдэлд нөлөөлөх хүчин зүйлийг багасгаж, эх, хүүхдийн эндэгдэл, хоол тэжээлийн дутагдлыг тогтвортой бууруулна.

2.2.17. Яаралтай түргэн тусламжийн үндэсний тогтолцоог шинэчлэн өөрчилж, онгоц, агаарын тээврийн үйлчилгээг тусламж, үйлчилгээнд нэвтрүүлнэ.

2.2.18. Иргэд эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээлийн улмаас санхүүгийн эрсдэлд орохоос сэргийлэх боломжтой бүх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

2.2.19. Төрөөс хариуцах иргэдийн шимтгэл, албан бус салбарын даатгуулагчдын хамрагдалт, шимтгэлийн хэмжээг өсгөх замаар эрүүл мэндийн даатгалын сангийн орлогыг нэмэгдүүлэх, төр, хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагад эрүүл мэндийн даатгалын сангаас олгох зардлын ялгааг үе шаттайгаар арилгана.

2.2.20. Төрийн өмчийн эмнэлгийн санхүүжилтийн болон удирдлагын бие даасан хэлбэрт шилжүүлэх үйл ажиллагааг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

2.2.21. Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар, аюулгүй байдлыг сайжруулах зорилгоор төрөөс хараат бус бие даасан магадлан итгэмжлэлийн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.2.22. Үйлчлүүлэгчийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг өргөжүүлж, гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

2.2.23. Монголын уламжлалт анагаах ухааныг орчин үеийн анагаах ухаантай хослуулан хөгжүүлж экспортод гарах гарцыг дэмжин “брэнд” болгоно.

2.2.24.Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдал, бүртгэл, импорт, түгээлт, цахим хяналтын тогтолцоо бүхий эмийн зохицуулалтын нэгдсэн байгууллага байгуулна.

2.2.25.Эмчилгээ, оношилгоо, сургалтад алсын зайн анагаах ухааныг (теле медицин) өргөжүүлж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний бүх түвшинд ашиглаж хэвшинэ. Алслагдсан сумын эрүүл мэндийн төвөөс холбогдож үйлчлүүлэгч зөвлөгөө авах боломжийг бүрдүүлнэ.

2.2.26.Хүн амын эрүүл мэндийн эрэлт хэрэгцээ, эрүүл мэндийн технологийн үнэлгээнд үндэслэн эрүүл мэндийн технологийн төлөвлөлт, ашиглалт, нэвтрүүлэлт, чанарын хяналт, засвар үйлчилгээний нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.2.27.Бүх шатны эмнэлэг, эрүүл мэндийн байгууллагын барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулан, стандарт, чанарын шаардлага хангасан тэгш, хүртээмжтэй, чанартай үйлчилгээг үзүүлэх орчныг бүрдүүлнэ.

2.2.28.Эрүүл мэндийн технологийн чиглэлээр хөрөнгө оруулалт хийх, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх үйл ажиллагааг төрөөс дэмжинэ.

2.2.29.Хүн амын хэрэгцээ, тусламж үйлчилгээний зохион байгуулалт төлөвлөлттэй уялдуулан хүний нөөцийг бэлтгэж, орон нутгийн хэрэгцээг хангаж, эмч, эмнэлгийн ажилтны цалин хөлс, урамшууллын тогтолцоог боловсронгуй болгон бодит цалингийн хэмжээг улсын дунджаас дээш байлгана.

2.2.30.Эрүүл мэндийн чиглэлээр сургалт эрхэлж байгаа байгууллагад олгох тусгай зөвшөөрөл, магадлан итгэмжлэлд тавигдах шаардлагыг шинэчилж, үйл ажиллагааг боловсронгуй болгоно.

2.2.31.Хүн амд эрүүл аж төрөх, амьдралын зөв дадал эзэмшүүлэх ажлыг хүүхэд наснаас нь хэвшүүлэх зорилгоор сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын хөтөлбөрт тусган эрүүл амьдралын зан үйлийг хэвшүүлнэ.

2.2.32.Хүүхэд чөлөөт цагаараа эрүүл мэнд, бие бялдрын зөв дадал эзэмших орчин, нөхцөлийг орон сууцны гадна талбай, сургуулийн орчинд бүрдүүлнэ.

2.2.33.Аймаг, сум, дүүрэг, хороо бүрд иргэд эрүүл зөв хооллолт, стрессээ удирдах, хөдөлгөөний хомсдолоос сэргийлэх, бие

бялдраа хөгжүүлэх дасгал хөдөлгөөн, иог, бүжиг хийх зэрэг цогц үйлчилгээ авах боломж бүхий “Эрүүл зөв амьдрал” жижиг төвүүд ажиллуулах боломжийг төр, хувийн хэвшлийн оролцоотойгоор дэмжин хөгжүүлнэ.

2.2.34. Эрүүл зөв дадал хэвшил эзэмшүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах багш, мэргэжилтэн, сургагч багш нарыг бэлтгэж мэдлэг, чадвар болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдтэй ажиллах, сургах арга зүйг тогтмол сайжруулах боломжийг бүрдүүлнэ.

2.2.35. Хүн амын амьдралын зөв дадал хэвшлийг дэмжих, архи, тамхи, мансууруулах бодис, цахим тоглоом болон бусад бүх төрлийн донтолтоос урьдчилан сэргийлэх, эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлэх чиглэлийн судалгааг олон улсын түвшинд хэрэглэдэг стандартын дагуу хийж эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг өргөтгөж, судалгаа хийх байгууллагад тавигдах шаардлагыг тодорхой болгож, чадавхжуулна.

2.2.36. Иргэд орчин үеийн эмчилгээ, оношилгооны өндөр өртөгтэй, нарийн төвөгтэй, оношилгоо, эмчилгээ хийлгэх тохиолдолд зардлыг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас олгох үйл ажиллагааг өргөжүүлнэ.

2.2.37. Иргэн, даатгуулагч эрүүл мэндийн урт хугацааны тусламж, үйлчилгээ болох сэргээн засах, сувилахуй, хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээ авах зардлыг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас санхүүжүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

2.2.38. Анагаах ухаан, эрүүл мэндийн салбарын тусламж, үйлчилгээг хиймэл оюун ухаанд тулгуурлан хөгжүүлж аливаа өвчин эмгэгийг эрт илрүүлж, эмчлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

2.2.39. Алслагдмал сум, орон нутаг, хот, нийслэлд амьдарч байгаа хүмүүст үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний хүртээмж, чанар ижил түвшинд очиж, цахим эрүүл мэндийн системд бүрэн шилжинэ.

Гэр бүл

Зорилт 2.3. Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.3.1. Хүн амын төрөлтийг дэмжсэн, гэр бүлд ээлтэй хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн хамгааллын бодлого, хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлнэ.

2.3.2. Хүүхдийн эрх, хөгжил, хамгааллын тогтолцоог бэхжүүлж, хүүхэд, гэр бүлд ээлтэй, тэгш боломж бүхий нийгмийн хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэн, олон үндэстний гэр бүлээс гаралтай, хөгжлийн бэрхшээлтэй, шилжин суурьшигчид, эмзэг болон эрсдэлт бүлгийн гэр бүлийн хүүхдүүдийн тэгш эрх, аюулгүй байдлыг хангана.

2.3.3. Монгол хүний хөгжлийн цогц судалгаанд үндэслэн төрөөс хүн ам, гэр бүл, хүүхэд, залуучууд, хөдөлмөрийн болон ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн, шилжин суурьшигчдын эрхийг хамгаалах, нийгмийн суурь үйлчилгээг тэгш хүргэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих талаар баримтлах бодлого, хөтөлбөр хэрэгжүүлж, салбар дундын бодлого зохицуулалтыг сайжруулна.

2.3.4. Орлогын тэгш бус байдлыг багасган нийгмийн суурь үйлчилгээг тэгш хүргэж, нийгмийн зорилтот болон ялгаатай бүлгүүдийн эрх, тэгш оролцоог хангана.

2.3.5. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх замаар өрхийн орлогыг тогтмол нэмэгдүүлнэ.

2.3.6. Өрхийн амьжиргааны түвшнийг тогтоох аргачлалыг боловсронгуй болгож, гэр бүлийн гишүүн бүрд үзүүлэх нийгмийн халамжийн тусламж, дэмжлэгийн чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

2.3.7. Хүүхдийн тоо, наснаас хамааруулан хөнгөлөлт эдлүүлэх, хуримтлал бий болгох тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.3.8. Залуучуудын эрүүл мэнд, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн харилцаа, сэтгэл зүй, хөгжлийн хэрэгцээг дэмжих, бодит хуримтлал бий болгоход чиглэсэн “Залуу гэр бүл” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.3.9. Ажил хөдөлмөр эрхэлдэг эцэг эхэд ажил, ар гэрийн амьдралын тэнцвэрийг хангахад дэмжлэг үзүүлнэ. (эцэг эхийн ажлын цагийн зохицуулалтыг оновчтой, сонголттой болгох, хагас цагийн хөдөлмөр эрхлэлт, зайнаас ажиллахыг дэмжих)

2.3.10. Оюутны хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих “Оюутны хөдөлмөрийн бирж” байгуулж хөгжүүлнэ.

2.3.11. Гадаадад сурч, хөдөлмөрлөж байгаа монгол иргэдийн мэдээллийн сан бүрдүүлж, тэднийг иргэний эрхээ эдлэх боломж, нөхцөлийг техник, технологийн ололтод тулгуурлан бүрдүүлж, эх орондоо чиглэсэн бизнесийн болон сайн дурын үйл ажиллагаа, судалгаа, шинжилгээ хийх, эх нутагтаа эргэн ирж ажиллаж, хөдөлмөрлөхөд дэмжлэг болохуйц

эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, цахим хөдөлмөрийн бирж, мэдээллийн систем ажиллуулна.

2.3.12.Залуу гэр бүлд зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг нэвтрүүлж, мэргэжлийн, судалгааны болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллана.

Шинжлэх ухаан, инновац

Зорилт 2.4.Олон улсад өрсөлдөх чадвар бүхий үндэсний шинжлэх ухаан, технологи, инновацын тогтолцоог хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.4.1.Төрөөс хувийн хэвшлийн судалгаа хөгжүүлэлтийн хөрөнгө оруулалтыг бодлого, татварын орчноор дэмжинэ.

2.4.2.Хувийн хэвшлийн технологийн хөгжүүлэлтийг дэмжих тогтолцоо, бүтцийг оновчтой бүрдүүлж, хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.4.3.Улс орны өмнө тулгарч байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд эрдэм шинжилгээний болон үйлдвэрлэл, бизнесийн байгууллагын хөрөнгө оруулалтыг дэмжиж, грант төсөл хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

2.4.4.Шинжлэх ухаан, инновацын салбарт хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн олон эх үүсвэрт тогтолцоог бүрдүүлэн, төр, хувийн хэвшлийн түншлэл бий болгож, гадаадын дэвшилтэт технологи нутагшуулахад чиглэсэн соёлыг төлөвшүүлнэ.

2.4.5.Шинжлэх ухаан, технологи, инновацын салбарын эрх зүйн орчныг шинэчилж, инновацын үйл ажиллагааг дэмжих, хөрөнгө оруулалт хийхэд чиглэсэн тусгай зориулалтын сангуудыг байгуулна.

2.4.6.Мэдлэгийн үйлдвэрлэл дэх хувийн хэвшил, иргэдийн оролцоог хангаж, шинэ мэдлэг бий болгоход гаргасан зардлын тодорхой хэсгийг төрөөс нөхөн төлдөг тогтолцоотой болно.

2.4.7.Шинэ мэдлэгийг бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ болгон хэрэглээнд нэвтрүүлэхэд хөнгөлөлттэй зээл, буцалтгүй тусламж, грант олгоно.

2.4.8.Олон улсын түвшинд судалгаа хөгжүүлэлтийн ажил явуулахад шаардагдах материаллаг орчин, чанар, үйлчилгээний стандарт бий болгоно.

2.4.9. Үндэсний инновацын тогтолцоог хөгжүүлэхэд шаардлагатай шинжлэх ухааны парк, инновацын татваргүй бүсийг хамтын оффист түшиглэн байгуулна.

2.4.10. Аж үйлдвэрийн тэргүүлэх салбарт дэвшилтэт болон шинэ технологи, бүтээгдэхүүн үйлчилгээ бий болгосон, нэвтрүүлсэн, нутагшуулсан аж ахуйн нэгжийг гааль, татвар, зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

2.4.11. Тоон технологи ашиглан мэдээлэл, үйлчилгээг иргэдэд хүртээмжтэй, шуурхай хүргэхэд чиглэсэн инновацын үйл ажиллагааг төр, иргэн, хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагын түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

2.4.12. Судалгаа хөгжүүлэлтийн ажлын үр дүнд суурилсан шагнал, урамшууллын тогтолцоог бий болгоно.

2.4.13. Олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, бүтээл, патент бүрийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.

2.4.14. Шинэ бүтээлийн эдийн засаг, нийгмийн ач холбогдлыг үнэлэн, үр өгөөжийн тодорхой хувиар шагнах санхүүгийн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.4.15. Шинжлэх ухаан, технологийн санг олон улсын адил төстэй сангуудын жишиг, хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн өөрчлөн зохион байгуулна.

2.4.16. Эрдэм шинжилгээний хүрээлэн, их сургуулийг сургалт, судалгаа хөгжүүлэлт, инновацын төв болгон хөгжүүлнэ.

2.4.17. Аж ахуйн нэгж, олон нийтэд инновац, гарааны бизнес эхлүүлэх боловсрол олгох, инновацын соёлыг түгээн дэлгэрүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа, шинжлэх ухаан, технологи, танин мэдэхүйн төрөл бүрийн агуулга бүтээх ажлыг дэмжинэ.

2.4.18. Тэргүүлэх чиглэлээр судалгаа хөгжүүлэлтийн ажил эрхэлдэг эрдэм шинжилгээний ажилтны чадвар, бүтээлийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг олон улсын үнэлгээний жишигт нийцүүлж, үр дүнд тохирсон цалин, урамшууллын тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2.4.19. Олон улсын жишигт нийцсэн докторын дараах судалгаа, сургалтын тогтолцоог бий болгон хөгжүүлнэ.

2.4.20. Эрдэмтэн, судлаачид олон улсын томоохон судалгаанд оролцох боломжийг нэмэгдүүлж, оролцоог дэмжинэ.

2.4.21.Оюуны өмчийн хараат бус, кодлогдсон технологийн дагуу бүртгэж эдийн засгийн эргэлтэд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлж, оюуны өмчийн зуучлал, зөвлөх үйлчилгээ, арилжааг хөгжүүлнэ.

Хүнд ээлтэй амьдрах орчин

Зорилт 2.5.Амьдралын хэрэгцээг хангасан эрүүл, ая тухтай, таатай орчныг бүрдүүлж баталгаат хүнсээр хангана.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.5.1.Орон сууцны нэг хүнд ногдох талбайн хэмжээг нэмэгдүүлж дэлхийн жишигт хүргэнэ.

2.5.2.Орон сууцны чанар, стандартыг ханган, гал түймэр, газар хөдлөлт зэрэг байгалийн гамшигт үзэгдэлд тэсвэртэй байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

2.5.3.Хот, суурин газрын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу инженерийн шугам сүлжээнд холбогдсон амины орон сууцны хэмжээг үе шаттайгаар нэмэгдүүлнэ.

2.5.4.Орон сууцны халаалт, эрчим хүчний эх үүсвэрийг сэргээгдэх эрчим хүчээр хангана.

2.5.5.Нэг хүнд ногдох ногоон байгууламжийн хэмжээг үе шаттайгаар нэмэгдүүлж дэлхийн жишигт хүргэнэ.

2.5.6.Ногоон байгууламжийн усалгаанд хур тунадасны болон саарал усыг бүрэн ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

2.5.7.Агаар орчны бохирдлыг бууруулахад иргэдийн оролцоог хангах, хандлагыг өөрчлөх чиглэлээр сургалт, сурталчилгаа явуулна.

2.5.8.Агаар болон орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөр болон хөрс хамгаалах, газрын доройтлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

2.5.9.Сайжруулсан түлш, цэвэр түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлж, нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө.

2.5.10.Хог хаягдлын цогц менежмент 3R-ийг хэрэгжүүлэх, эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, дахин боловсруулах, ашиглах загвар төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлж, ногоон байгууламж бүхий талбайг нэмэгдүүлнэ.

2.5.11. Улаанбаатар хотын төв цэвэрлэх байгууламж болон бусад хот, суурин газрын ариутгах татуургын байгууламж, үйлдвэрийн урьдчилан цэвэрлэх байгууламжийг байгаль орчинд ээлтэй, дэвшилтэт технологиор өргөтгөж, шинэчилнэ.

2.5.12. Төвлөрсөн дэд бүтцийн системд холбогдох боломжгүй хэрэглэгчийг хэсэгчилсэн бие даасан инженерийн хангамжид холбох, бичил дэд төвүүдийг байгуулах төслийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.

2.5.13. Орчны эрүүл мэндийн үзүүлэлтийн шаардлага, стандарт, тохирлуудыг олон улсын стандартад ойртуулан тохируулж, шинэчилнэ.

2.5.14. Илчлэг, транс тос, чихэр, давсны агууламж өндөр хүнс, чихэрлэг ундааны үйлдвэрлэл, худалдааг татварын бодлогоор хязгаарлах, хүнсний аюулгүй байдлын хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

2.5.15. Үрийн сан, хөрс хамгаалалт, хөрс боловсруулалт, тариалалт, усалгаа, хураалт, хадгалалт, тээвэрлэлт, борлуулалт, жижиглэн худалдааг хамарсан төмс, хүнсний ногооны мөшгөлтийн мэдээллийн тогтолцоог бий болгон хүнсний аюулгүй байдлыг бүрэн хянана.

2.5.16. Малын бэлчээр, усалгаа, тэжээл, вакцин хэрэглээний аюулгүй байдлыг ханган үйлдвэрлэлийн аргаар бэлтгэсэн мах, махан бүтээгдэхүүний бэлтгэн нийлүүлэлт, түүний хяналт мэдээллийн тогтолцоог бий болгоно.

2.5.17. Импортын хүнсний бүтээгдэхүүнийг шинжлэх, хяналтын лабораторийг байгуулж, чадавхжуулах, бүртгэлийн хяналтыг чангатгана.

2.5.18. Хүнсний боловсруулах үйлдвэрүүдэд аюулын дүн шинжилгээ болон эгзэгтэй цэгийн хяналтын тогтолцоо, хүнсний аюулгүй байдлын чанарын удирдлагын тогтолцоо, хүнсний хэлхээний (дамжлагуудын) хяналтын тогтолцоо, стандартыг нэвтрүүлнэ.

2.5.19. Хүн амын хүнсний хангамж, хүртээмжийг тогтворжуулах, хүнсний сүлжээний бүх шатанд бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах, хүнсний салбарын стандартуудыг олон улс, бүс нутаг, гадаад орны дэвшилтэт стандартад хүргэхэд чиглэсэн төрийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

2.5.20. Органик, баяжуулсан, зохицуулах үйлчлэлтэй, инновац нэвтрүүлсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжиж, бүтээгдэхүүний нэр төрлийг нэмэгдүүлнэ.

2.5.21.Хил дамнасан халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, хяналт шинжилгээ хийх, лаборатори байгуулах, тандалт, хариу арга хэмжээний нөхцөлийг сайжруулна.

2.5.22.Өрхийн хүнсний баталгаат байдал алдагдахаас зорилтот, эмзэг бүлгийн хүн амыг хамгаалах нийгмийн хамгааллын арга хэмжээг бэхжүүлнэ.

2.5.23.Малын эрүүл мэндийг хамгаалах Эрүүл хүнс-Эрүүл монгол хүн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

Хөдөлмөрийн зах зээл

Зорилт 2.6.Хөдөлмөрийн эдийн засгийн тэнцвэрийг хангаж, мэдлэгийн эдийн засгийг бүрдүүлж, иргэн бүрийг ажилтай, орлоготой болгоно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.6.1.Мөнгөний бодлогыг ажлын байр нэмэгдүүлэхэд чиглүүлнэ.

2.6.2.Байнгын ажил олгох хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

2.6.3.Ажлын байр олноор бий болгож байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг урамшуулна.

2.6.4.Ажлын байрны мэдээллийг аймаг, сум, дүүргээр гаргаж, хөдөлмөр эрхлэлтийн шилжилт хөдөлгөөнийг зохицуулна.

2.6.5.Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд цалин болон түүнтэй тэнцэх орлогын эзлэх хувиар шалгуур үзүүлэлт болгон хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогын хүрэх үр дүнг тогтооно.

2.6.6.Гэр бүлийн анхдагч хэрэгцээг цалин, орлогынхоо 50 хувиар хангахаар тооцож цалингийн тогтолцоог шинэчилнэ.

2.6.7.Иргэдийн цалин, урамшууллыг тогтмол нэмэгдүүлэхэд компанийн нийгмийн хариуцлагын хөтөлбөрийг дэмжин урамшуулна.

2.6.8.Хөдөлмөрийн зах зээл дээр эрэлттэй, ирээдүйн хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлох мэргэжлийн чиглэлээр хүний нөөц бэлтгэх бодлого, “Хиймэл оюун ухаан ба ирээдүй” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.6.9.Мэргэшлийн үндэсний хүрээг тогтоох, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн тэнцвэрийг хангах тогтолцоог бэхжүүлнэ.

2.6.10.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжсэн салбар дундын хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

2.6.11.Оюуны хөдөлмөрийг дэмжсэн цахим болон зайн ажлын байрыг нэмэгдүүлэн тогтолцоог нь дэмжиж хөгжүүлнэ.

2.6.12.Гадаадын хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлж байгаа төсөл, хөтөлбөрүүдийн ханган нийлүүлэлтийн хэрэгцээг хангахад дотоодын аж ахуйн нэгжүүдийг уялдуулан хөгжүүлэх “Үндэсний ханган нийлүүлэлтийн хөтөлбөр” боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

2.6.13.Хүн амын бүлэг бүрийн онцлогт тохирсон хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

2.6.14.Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн оролцоог дэмжихэд чиглэсэн шинэ төрлийн үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

2.6.15.Ажилгүйдлийн даатгалын тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

2.6.16.Хүн амын бүлгүүд, тухайлбал эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, ахмад настан хагас цагаар, гэртээ, зайнаас ажиллах уян хатан зохицуулалт бий болгоно.

2.6.17.Гадаадаас ажиллах хүч, мэргэжилтэн авах, гадаадын иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудлыг хүний эрх, нийгмийн хамгааллын баталгаа бүхий орчин, нөхцөлд шийдвэрлэж, хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, мэргэжлийн өндөр ур чадвар, технологийг хөдөлмөрийн зах зээлд нутагшуулах бодлоготой уялдуулна.

Монгол хүний удмын сан

Зорилт 2.7.Монгол хүний удмын санг хамгаалж, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, монгол хүний хөгжлийг дэмжинэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

2.7.1.Хүн бүр удмаа мэдэж, угийн бичгээ хөтлөх үндэсний уламжлалыг сэргээн хөгжүүлж, угийн бичиг хөтлөх, цус ойртолтыг багасгах үндэсний хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

2.7.2.Цус ойртолтоос сэргийлж, удамшлын өвчин болон төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрт оношилгооны чадавхыг дээшлүүлнэ.

2.7.3.Гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, цагаачдын тооны зохист түвшнийг хадгалж, бүртгэл, мэдээлэл, хяналтын тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

2.7.4.Ургийн үеэс эхлэн монгол хүний насны онцлогт тохирсон эрүүл мэнд-бие бялдар, боловсрол, эх оронч хүмүүжил олгох хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

2.7.5.Гэрлэлт бүртгэл, гэрлэлт салалтын талаар угийн бичигт тэмдэглэн үлдээх талаар зохицуулалт бий болгоно.

ГУРАВ.АМЬДРАЛЫН ЧАНАР БА ДУНДАЖ ДАВХАРГА

Нийгмийн хамгаалал ба даатгалын тогтолцооны шинэчлэл

Зорилт 3.1.Амьдралын баталгааг хангах нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.1.1.Албан бус салбарт хөдөлмөр эрхэлж байгаа иргэд, малчдыг нийгмийн даатгалд даатгуулах тусгай хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

3.1.2.Нийгмийн даатгалын хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

3.1.3.Бүх ахмад настанд суурь тэтгэвэр олгоно.

3.1.4.Хувийн тэтгэврийн нэмэлт даатгалыг нэвтрүүлж, төрийн болон хувийн тэтгэврийн сангаас тэтгэвэр авах нөхцөлийг бүрдүүлж, санхүүгийн зах зээлийг дэмжинэ.

3.1.5.Нийгмийн даатгалын мэдээллийн системийг боловсронгуй болгож, хяналтыг сайжруулна. Нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран өрхийн болон хувиараа үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийг нийгмийн даатгалд заавал даатгуулах чиглэлээр сургалт, сурталчилгаа хийнэ.

3.1.6.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын бодлогыг тодорхойлно.

3.1.7.Тэтгэврийн нөөц санг ашигт малтмалын орд газрын орлогын өгөөж болон ипотекийн санхүүжилтийн эх үүсвэрээс бүрдүүлнэ.

3.1.8.Тэтгэврийн даатгалын хагас хуримтлалын тогтолцоонд хэсэгчлэн шилжүүлж, 1979 оноос хойш төрсөн даатгуулагчийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг бодит хуримтлал болгоно.

3.1.9.Тэтгэврийн даатгалын тогтолцоог бүрэн хуримтлалын тогтолцоонд шилжүүлэх үе шатыг эхлүүлнэ.

3.1.10.Нийгмийн халамжийн тусламж, дэмжлэг, үйлчилгээг зорилтот, эмзэг бүлгийн хэрэгцээнд нийцүүлж, амьжиргааг нь дээшлүүлэхэд чиглүүлнэ.

3.1.11.Нийгмийн халамж хүртэгсдийн мэдээллийн санг блокчейн технологид суурилан боловсронгуй болгож, нийгмийн хамгааллын үйл ажиллагааг сайжруулна.

3.1.12.Зорилтот бүлгийн өрхийг хөгжүүлэх, хамгаалах, тэдгээрийн амьжиргааг дээшлүүлэх орон нутгийн онцлогт нийцсэн шинэ төрлийн асрамжийн болон олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

3.1.13.Ахмад настанд урт хугацааны тусламж үйлчилгээ үзүүлэх хөгжлийн төвүүдийг байгуулна.

3.1.14.Эхний ээлжид эмзэг бүлгийн өрхийн нэг гишүүнийг ажлын байраар хангах бодлого баримтална.

3.1.15.Зорилтот бүлгийн өрхийн боловсролгүй, ажил эрхлээгүй өрхийн тэргүүлэгч, насанд хүрсэн гишүүдийг мэргэжилтэй ажилтан болгох бодлогын хүрээнд мэргэжил эзэмшүүлэх, ур чадварыг ахиулах сургалтад хамруулна.

3.1.16.Сургуулийн бага ангид сурч байгаа зорилтот бүлгийн өрхийн хүүхдийн ном, сурах бичгийн түрээсийн тогтолцоо, эргэлтийн сан бүрдүүлэх ажлыг зохион байгуулж, хүүхдийн дүрэмт хувцасны үнийн хөнгөлөлт үзүүлж, дотуур байранд амьдрах хоол, унааны зардлын тодорхой хувийг улсаас төлнө.

3.1.17.Зорилтот бүлгийн өрхийн хүүхдийг цэцэрлэг, сургуульд бүрэн хамрагдах, боловсролтой болох боломжоор хангах, мэргэжлийн, дипломын сургалтын тэтгэлэгт хамруулах замаар ядуурлаас ангид боловсролтой, мэдлэгтэй монгол хүнийг бэлтгэхэд анхаарна.

3.1.18.Ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үзүүлэх урт хугацааны тусламж үйлчилгээний нэгдсэн, цогц тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Орлогод нийцсэн орон байр

Зорилт 3.2.Өрх, гэр бүлийн худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй, эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн орон байраар хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.2.1.Нийслэл, түүний дагуул, хаяа хот, тосгон, орон нутагт, хүн амын орлогод нийцсэн, ногоон хөгжлийн загварт тохирсон орон сууц нийлүүлэлтийг бодлогоор дэмжинэ.

3.2.2.Худалдан авах чадварт нийцсэн өртөг бүхий орон сууцны зураг төслийг боловсруулж, норм, стандарт, холбогдох хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

3.2.3.Хот, суурин газрын хөгжлийн төлөвлөлтийн дагуу орон сууцжуулах хөтөлбөр, төслийг үе шаттай хэрэгжүүлж, иргэдийг орлогод нийцсэн аюулгүй, ая тухтай орон байртай болоход дэмжлэг үзүүлнэ.

3.2.4.Төр, орон нутаг, хэвийн хэвшлийн оролцоотой 60,000 айлын “Түрээсийн орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

3.2.5.Хот, суурин газрын гэр хорооллыг иргэдийн оролцоотойгоор дахин төлөвлөх, төвлөрсөн, хэсэгчилсэн, бие даасан инженерийн дэд бүтцэд холбогдсон орон сууцны хороолол болгон хөгжүүлнэ.

3.2.6.Орон сууцны төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжүүдэд татварын болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх замаар тухайн орон сууцны тодорхой хувийг бага, дунд орлоготой иргэдэд түрээслүүлэх, хямд үнээр борлуулах замаар орлогод нийцсэн орон сууцаар хангана.

3.2.7.Зайлшгүй орон байраар хангагдах шаардлагатай зорилтот бүлгийн иргэдийг төрийн өмчийн халамжийн түр орон сууцаар хангадаг тогтолцоог нэвтрүүлнэ.

3.2.8.Орон сууцны төлөвлөлтөд оршин суугчид амрах, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх нийгмийн дэд бүтэц, ногоон байгууламж, усан сан, биеийн тамирын талбай бүхий тохилог орчныг бүрдүүлэх стандарт хэрэгжүүлж, тэргүүн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлнэ.

3.2.9.Орон сууцны санхүүжилтийн тогтолцоог шинэчилж, бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой болгоно.

3.2.10.Орон сууцны зээлийн даатгалын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх замаар иргэдийн орон сууцны ипотекийн зээлд хамрагдах боломжийг нэмэгдүүлнэ.

3.2.11.Худалдан авах чадварт нийцсэн өртөгтэй орон сууцны хэрэгцээг хангахад чиглэгдсэн хуримтлалтай дүйцүүлэх хөрөнгө оруулалт, хөнгөлөлтийн санг хослуулсан ипотекийн зээлийн уян хатан, олон хувилбарт бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

3.2.12.Ногоон орон сууцыг нэвтрүүлэх бодлогын болон санхүүгийн дэмжлэгийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.2.13.Гэр хорооллын дундын болон захын бүсийг тэргүүн ээлжинд инженерийн дэд бүтэцтэй болгоход улс, орон нутгийн төсөв болон бусад хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэрийг зориулах, иргэдийн хүсэл, санаачилгад үндэслэн дэд бүтэц бүхий газрыг төр, эсхүл хувийн хэвшлийн орон сууцаар шууд солих замаар дараагийн орон сууц баригдах талбайг бий болгоно.

3.2.14.Гэр хорооллын өрхийн газрыг өөрсдийн нь идэвх, санаачилга, оролцоонд тулгуурлан дахин зохион байгуулах, нийгмийн болон инженерийн дэд бүтэц, ногоон байгууламж, тоглоомын талбай бий болгох үйл ажиллагааг бодлогоор дэмжиж, улсын төсөв болон бусад хуулиар хориглоогүй эх үүсвэрээс санхүүжүүлэх боломжийг бий болгоно.

3.2.15.Орон сууцны төсөлд ухаалаг, байгалийн нөөцийн хэмнэлттэй, дэвшилтэт техник, технологи бүхий дэд бүтцийг улс болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгө, гадаад, дотоодын зээл, тусламж, концессын гэрээгээр барьж байгуулах, нэвтрүүлэхийг банк, санхүүгийн тогтолцоогоор дэмжинэ.

Хөдөлмөр эрхлэлт ба гарааны бизнес

Зорилт 3.3.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, бизнес эрхлэх арга, ур чадварыг хөгжүүлж, жижиг, дунд бизнес эрхлэлтийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.3.1.Аймаг, сумдын нөхөрлөл, хоршоо, иргэд гэр бүлээрээ ба хувиараа бизнес эрхлэгчдийг санхүүгийн болон зах зээлтэй холбох, өртгийн сүлжээний кластер байгуулж зохион байгуулалттай ажлын байр бий болгох төслүүдийг улс, аймгийн бэлтгэн нийлүүлэлтийн сүлжээнд холбоно.

3.3.2. Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг шууд худалдаалах төвийг сумдад байгуулж, борлуулалтын сүлжээг бий болгоно.

3.3.3. Жижиг, дунд үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих, нийтийн өмчийн хадгалалт борлуулалтын цогцолбор байгуулна.

3.3.4. Хоршоонд гишүүнээр элсэн ажиллах хүсэлтэй ажилгүй, зорилтот бүлгийн өрх, иргэдийн саналыг нэгтгэн бүртгэж, зуучлах үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

3.3.5. Орон нутгийн иргэний бие даасан, бүтээлч байдлыг дэмжих зорилгоор “Нэг суурин-нэг бүтээгдэхүүн” аяныг өрнүүлж, сум бүрд аяныг удирдан зохион байгуулна.

3.3.6. Салбарын тогтвортой хөгжлийг хангахад шаардлагатай мэдээллийн сан бүхий мэдээллийн системийг бий болгоно.

3.3.7. Хүнсний үйлдвэрлэлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг бэлтгэн нийлүүлэх, үйлдвэрлэх загвар төслүүдийг орон нутгийн онцлогт тулгуурлан хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

3.3.8. Хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг бэлтгэн нийлүүлэх, үйлдвэрлэх загвар төслүүдийг орон нутгийн онцлогт тулгуурлан хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

3.3.9. Малчид, тариалан эрхлэгчид, ногоочдын аж ахуй эрхлэх газрыг хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр олгоно.

3.3.10. Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэр, барилгын салбарын бага, дунд, эцсийн шатны боловсруулалт хийсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

3.3.11. Бүтээлч санаачилга, хүсэл тэмүүллийг дэмжих үр нөлөө бүхий экосистемийг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.

3.3.12. Хүн амын бүтээлч санаачилга, хандлага, ур чадвар, зан үйл болон үйл ажиллагааг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

3.3.13. “Залуу энтрепренершип” үндэсний хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

3.3.14. Гарааны бизнес эрхлэгч залууст бизнесээ тэлэх, эрчимжүүлэхэд шаардлагатай мэдлэг, ур чадвар олгох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, дэд бүтцийг хөгжүүлнэ.

3.3.15.Гарааны бизнес эрхлэгчдэд зориулсан орчин үеийн санхүүжилтийн хэлбэрүүдийг нэвтрүүлж, санхүүгийн үр ашигтай тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.3.16.Үндэсний томоохон аж ахуйн нэгж, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийг бичил, жижиг, дунд бизнестэй холбох ханган нийлүүлэлтийг хөгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

3.3.17.Төрийн худалдан авалтаар бичил, жижиг, дунд бизнесийг дэмжиж, шаардлагатай түүхий эд, тоног төхөөрөмжөөр хангаж, хэрэгцээтэй хүний нөөцийг бэлтгэн, мэргэжилтэй ажилчдын мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.

3.3.18.Томоохон аж ахуйн нэгж, төрийн худалдан авалтын гэрээг үндэслэн бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчид зээлийн барьцаа шаардахгүйгээр зээл олгох нөхцөл бүрдүүлнэ.

3.3.19.Зээлийн батлан даалтын санг сурталчлах, үйл ажиллагааг нь өргөжүүлж сайжруулна.

3.3.20.Бичил, жижиг, дунд бизнест чиглэсэн санхүүгийн урамшуулал, дэмжлэгийг нэмэгдүүлж, эрх зүйн таатай орчныг бүрдүүлнэ.

3.3.21.Санхүүгийн байгууллагын нийлүүлж байгаа зээлийн бүтээгдэхүүнийг бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй, нийцтэй болгох талаар санхүүгийн салбарынхантай хамтран ажиллана.

3.3.22.Бизнесийн үйл ажиллагааг албан хэлбэрт шилжүүлэхэд дэмжлэг болох үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг сайжруулна.

3.3.23.Экспорт, импортын зах зээлтэй холбоотой мэдээллийг цахимжуулж, экспортын зах зээлд нэвтрэх боломжийг бүрдүүлж, бодлогоор дэмжинэ.

Дундаж давхаргыг дэмжсэн санхүүжилт

Зорилт 3.4.Дундаж давхаргыг тэлэхэд чиглэсэн санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлж эрсдэлээс хамгаална.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.4.1.Бага, дунд орлоготой иргэдэд ээлтэй банк санхүүгийн үйл ажиллагааг дэмжин хөгжүүлнэ.

3.4.2.Бичил, жижиг, дунд бизнесийг хөгжүүлэх зээлийн бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх, төрөлжүүлэх замаар эрэлтэд нийцсэн зээлийн бүтээгдэхүүн (итгэлийн зээл, лизинг санхүүгийн шинэ төрлийн олон хэлбэрийн үйлчилгээ) бий болгоно.

3.4.3.Бага, дунд орлоготой иргэдийн өрхийн хүүхдүүдийн шинжлэх ухаан, технологи, инженер, математикийн боловсрол эзэмшихэд зориулсан тэтгэлэг бий болгоно.

Эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маяг

Зорилт 3.5.Идэвхтэй амьдралын хэвшилтэй иргэн, гэр бүлийг дэмжиж, биеийн тамир, спортын ээлтэй орчныг бүрдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.5.1.Биеийн тамирыг бүх нийтийн хөдөлгөөн болгох, иргэн, гэр бүлийн хэрэгцээнд нийцсэн идэвхтэй амьдралын дадал хэвшил төлөвшүүлэх насан туршийн боловсролын хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

3.5.2.Улсын хэмжээнд иргэдийн спортын төрөлжсөн наадмыг 4 жил тутамд зохион байгуулна.

3.5.3.Иргэдийн бие бялдрын түвшин тогтоох сорилын үр дүнд, заавал биелүүлэх норм, нормативыг насны ангиллаар тогтоож, мөрдүүлнэ.

3.5.4.Хүн амын идэвхтэй амьдралын хэв маягийг дэмжих, идэвхтэй амьдралын аж төрөх ёсны хэрэглээг дэмжсэн судалгаа, сургалт, сурталчилгааг нэмэгдүүлнэ.

3.5.5.Олон улсын шаардлага, стандартад нийцсэн орчинд биеийн тамир, спортын үйлчилгээ үзүүлж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

3.5.6.Биеийн тамир, спортын үйлчилгээний төрөл, гүйцэтгэлтэй уялдсан хараат бус магадлан итгэмжлэл бүхий чанарын удирдлагыг нэвтрүүлнэ.

3.5.7.Биеийн тамир, спортын санхүүжилтийг боловсронгуй болгож, хувь хүний хэрэгцээг хангасан байдал, чанартай үйлчилгээ, гарц болон гүйцэтгэлд тулгуурлан санхүүжүүлнэ.

3.5.8.Биеийн тамир, спортын салбарын мэдээллийн технологийн удирдлага, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны тасралтгүй байдлыг хангах мэдээллийн нэгдсэн бааз, платформ бий болгоно.

3.5.9.Биеийн тамир, спортын технологийн чиглэлээр хөрөнгө оруулалт хийх, шинэ дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх үйл ажиллагааг дэмжинэ.

3.5.10.Биеийн тамир, спортын үйлчилгээг хүн амын нягтрал, газар зүйн байршил, хүн ам зүйн бүтэц, шилжилт хөдөлгөөн, тусламж, үйлчилгээний эрэлт хэрэгцээтэй уялдуулан зохион байгуулна.

3.5.11.Биеийн тамир, спортын хөтөлбөрөөр сургалт эрхэлж байгаа байгууллагад олгох тусгай зөвшөөрөл, магадлан итгэмжлэлд тавигдах шаардлагыг шинэчилж, чиг үүргийг нь хараат бус, мэргэжлийн байгууллагад шилжүүлнэ.

3.5.12.Хүүхэд, залуучуудын авьяасыг нээх, шилдэг тамирчдыг бэлтгэх, хөгжүүлэх тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

3.5.13.Биеийн тамир, спортын нэн шаардлагатай болон тэргүүлэх чиглэл, мэргэжлээр хүний нөөц бэлтгэх, орон нутгийн хэрэгцээг хангах чиглэлээр хүний нөөцийг төлөвлөх, сургах, урамшуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Газрын харилцаа

Зорилт 3.6.Ухаалаг, иргэн төвтэй газрын нэгдмэл удирдлага, менежментийн тогтолцоог хэрэгжүүлэх замаар тэгш байдал, шударга ёс, үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжлийг хангана.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

3.6.1.Хүн амын нутагшилт, суурьшлын зохистой тогтолцоонд тулгуурлан хот байгуулалт, газрын харилцааны эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

3.6.2.Мэдлэгт суурилсан, иргэд, олон нийтийн оролцоотой газар зохион байгуулалтын нэгдсэн төлөвлөлтийн системийг бий болгоно.

3.6.3.Газрын кадастрын нэгдсэн ухаалаг систем байгуулж, иргэн төвтэй төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулна.

3.6.4.Улсын хэмжээнд газар ашиглалтын зориулалт бүрээр тооллого явуулж, зурагжуулж, мэдээллийн санд бүртгэнэ.

3.6.5.Цахим үйл ажиллагаатай газрын биржийг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрхлэх асуудлын

хүрээнд байгуулж, газар, үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн системийг бий болгоно.

3.6.6.Олон улсын геодезийн сүлжээнд холбогдсон, байнгын ажиллагаатай станцуудаас бүрдсэн геодезийн хэмжил зүйн дэд бүтцийг монгол орны нийт нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд байгуулж, тэдгээрийн тоон мэдээллийг хэрэглэгчдэд түгээх цахим тогтолцоог бий болгоно.

3.6.7.Монгол орны газар нутгийг бодит агшны мэдээлэл бүхий байр зүйн тоон зургаар зурагжуулж, хэрэглэгчдэд шуурхай хүргэж, хэрэглэгчдийн эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн байр зүйн болон баталгаажсан нэг маягийн суурьтай сэдэвчилсэн газрын зураг, атласаар хангана.

3.6.8.Хот байгуулалт, инженерийн дэд бүтэц, барилга байгууламжийг төлөвлөх, барьж байгуулах, өргөтгөх, ашиглах үеийн геодезийн хэмжлийн нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6.9.Газар, байгаль, эдийн засаг, нийгмийн нөөц, чадавхад тулгуурлан газар ашиглалт, хамгаалалтын үр ашгийг дээшлүүлэх, газрыг иргэд болон эдийн засгийн хувьд үндэслэл сайтай, үр ашигтай, экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангасан газар зохион байгуулалтыг хөгжүүлж, газрын нөөцүүдийг оновчтой ашиглаж хэвшинэ.

3.6.10.Зайнаас тандан судлалын технологид суурилсан газар ашиглалт, газрын мониторингийн байнгын ажиллагаатай хяналтын системийг хөгжүүлж, нэвтрүүлнэ.

3.6.11.Гурав ба дөрвөн хэмжээст газрын кадастрын нэгдсэн системийг бий болгож хөгжүүлнэ.

3.6.12.Хиймэл оюун ухаан болон блокчейн технологид суурилсан газрын үнэлгээ, төлбөр, татвар, биржийн системийг бий болгоно.

3.6.13.Дэвшилтэт технологид суурилсан гурван хэмжээст газар, үл хөдлөх хөрөнгийн системийг хөгжүүлнэ.

3.6.14.Улсын хэмжээнд гурван хэмжээст байр зүйн болон газар доорх инженерийн шугам сүлжээний зургийг зохионо.

3.6.15.Геодезийн олон улсын маш урт суурь талтай интерферометрийн (VLBI) станц байгуулна.

3.6.16.Байрлалд суурилсан орон зайн мэдээллийн эдийн засаг, нийгэмд үзүүлэх үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

3.6.17.Олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн стандартуудыг нутагшуулж, байгаль, эдийн засаг, нийгмийн тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн үр дүнтэй газрын удирдлага, менежментийг хэрэгжүүлэх инновац ба түншлэлийг бий болгоно.

ДӨРӨВ.ЭДИЙН ЗАСАГ

Чинээлэг монгол

Зорилт 4.1.Макро эдийн засгийн тогтвортой орчныг бүрдүүлж, дундаж давхаргыг нийгмийн зонхилох бүлэг болгоно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.1.1.Гадаадын зээлээр хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөрүүдэд зардал, үр ашгийн тооцоолол хийж, зөвхөн үр ашигтай төслүүдийг санхүүжүүлэх тогтолцоог бүрдүүлж, хөгжүүлнэ.

4.1.2.“Ирээдүйн өв сан”-д орлого төвлөрүүлэх, баялгийн сангийн хөрөнгийг оновчтой удирдан, эрсдэл даах эдийн засгийг бүрдүүлнэ.

4.1.3.Болзошгүй өр төлбөрийн төсөвт үзүүлэх нөлөөллийг үнэлж, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх тогтолцоог хөгжүүлнэ.

4.1.4.Засгийн газрын гадаад үнэт цаасны төлбөрийг барагдуулж, хугацаанаас нь өмнө худалдан авах, дахин санхүүжүүлэх арга хэмжээг авна.

4.1.5.Ил тод байдал, хамтын ажиллагаанд тулгуурлан гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчид хоорондын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх бодлого хэрэгжүүлнэ.

4.1.6.Улсын төсвийн сахилга бат, санхүү, мөнгө, зээлийн бодлого, зохицуулалтын удирдлагыг сайжруулна.

4.1.7.Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн алдагдлыг үе шаттай бууруулж, улмаар ашигтай болгож, хуримтлал үүсгэж, төсвийн тогтвортой байдлыг хангана.

4.1.8.Хөгжлийг дэмжих бодлого, төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах судалгааны институт байгуулж ажиллуулна.

4.1.9.Эдийн засгийн мөчлөг сөрсөн төсвийн бодлого хэрэгжүүлнэ.

4.1.10.Татварын шинэ хуулийг хэрэгжүүлж, төсвийн орлогын бааз суурийг өргөжүүлнэ.

4.1.11.Тансаг зэрэглэлийн бараа, бүтээгдэхүүний импортын татвар, зохицуулалтыг олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт заасан хүрээнд үр ашигтай хэрэгжүүлнэ.

4.1.12.Инфляцыг зорилтот түвшинд хадгалж, эрсдэл даахуйц гадаад валютын нөөцийг нэмэгдүүлэхийг дэмжсэн мөнгөний бодлого хэрэгжүүлнэ.

4.1.13.Төв банкны гадаад өрийг бууруулах зорилгоор Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын Ардын банктай байгуулсан “СВОП” хэлцлийн хүрээнд үүссэн өр төлбөрийг макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг алдагдуулахгүйгээр шийдвэрлэнэ.

4.1.14.Макро эдийн засгийн зорилттой нийцүүлж, төсөв, мөнгөний бодлогыг харилцан уялдаатайгаар хэрэгжүүлнэ.

4.1.15.Санхүүгийн системийн эмзэг байдлыг бууруулах, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авна.

4.1.16.Дамжин өнгөрүүлэх тээвэр, худалдаа, экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийг тээвэр, логистик, хилийн дэд бүтцийн хамт байгуулан эдийн засгийн эрчимтэй өсөлтийг хангана.

4.1.17.Алт цэвэршүүлэх үйлдвэр болон бусад технологийн түүхий эдэд суурилсан гадаадын томоохон хөрөнгө оруулалтыг татах замаар эдийн засгийн экспоненциал өсөлтийг бий болгоход анхаарч ажиллана.

4.1.18.Эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах замаар бизнес эрхлэгчид шинээр хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр бий болгох таатай орчныг бүрдүүлнэ. Бизнесийн шударга өрсөлдөөнийг дэмжсэн эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлтийн бодлого хэрэгжүүлнэ.

4.1.19.Орчин үеийн технологи ашиглах ур чадвартай ажилчид бэлтгэж, бүтээмжид тохирсон цалин олгоно.

4.1.20.Экспортын тэргүүлэх ач холбогдол бүхий салбаруудын бараа бүтээгдэхүүний судалгаа, маркетингийг дэмжинэ.

4.1.21.Төсөв, мөнгө, зээл, гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын харилцан уялдаатай бодлого хэрэгжүүлж, эдийн засгийн өсөлт болон бүтцийн өөрчлөлтийн ололтыг цаашид тогтвортой хадгална.

4.1.22.Хадгаламж, хуримтлалыг нэмэгдүүлэх дадлыг бий болгоно.

4.1.23.Хуримтлалын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, зээлийн хүүг бууруулах замаар үндэсний үйлдвэрлэгчдийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлнэ.

4.1.24.Макро эдийн засгийн тэнцвэрт байдлыг хадгалж, ажилгүйдлийг нам түвшинд тогтвортой хадгална.

4.1.25.Зээлийн хүүг хөгжингүй орнуудын түвшинд хүргэж, тогтвортой хадгална.

4.1.26.Байгальд ээлтэй, хаягдал багатай, үр ашигтай, хэмнэлттэй эдийн засгийн бүтцийг бий болгох бодлого баримтална.

4.1.27.Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, дэмжих суурь нөхцөлийг бүрдүүлж, ханган нийлүүлэлтийг хөгжүүлэх үндэсний бодлого, хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

4.1.28.Гадаадын хөрөнгө оруулалтын эрэлт хэрэгцээг салбараар, байршлаар тодорхойлон, байршил, салбар бүрийн онцлогоос хамааран хөрөнгө оруулалтыг татах бодлогыг шинэчлэн боловсруулна.

4.1.29.Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дотоодын аж ахуйн нэгжүүдтэй холбох холбоосыг бий болгох зорилгоор сургалт хийх, шинэчлэн зохион байгуулах, хамтран ажиллах орчныг сайжруулна.

4.1.30.Хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын санаачилгыг дэмжих тухай хууль боловсруулж, батлуулна.

4.1.31.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн бодлогыг олон улсын жишигт хүргэн шинэчлэн боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүд

Зорилт 4.2.Эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудыг хөгжүүлж, экспортын баримжаатай эдийн засгийг бий болгоно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.2.1.Нэмүү өртөг шингээсэн уул уурхай, стратегийн мега төслүүд, боловсруулах аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, тээвэр, логистик, төрөлжсөн аялал жуулчлал, түүнийг дагасан үйлчилгээ, жижиг,

дунд үйлдвэрлэл, мэдлэгжсэн бүтээлч үйлдвэрлэлийг эдийн засгийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ.

4.2.2.Хөдөө аж ахуй, тээвэр логистик, төрөлжсөн аялал жуулчлалын салбарыг бүс, орон нутгийн хөгжлийг дэмжих замаар хөгжүүлнэ.

4.2.3.Эдийн засгийг төрөлжүүлэх, аж үйлдвэржүүлэх, бүс нутгуудын хөгжлийг дэмжих хууль, эрх зүйн болон хөрөнгө оруулалтын оновчтой зохицуулалтыг бий болгоно.

4.2.4.Худалдааны зохицуулалтын хуулийг баталж, импортын тарифын зохицуулалтаар дамжуулан дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2.5.Олон улсын зах зээлийн үнийн нөлөөлөлд бага өртдөг эко цэвэр бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл болон экспортын таатай орчныг бүрдүүлэх төрийн бодлогын хэрэгжилтийг хангана.

4.2.6.Эрчимтэй хөгжиж байгаа дэвшилтэт технологийн түүхий эдийн талаар тусгайлсан бодлого боловсруулж, гадаадын өндөр технологийн хөрөнгө оруулалтыг татна.

4.2.7.Барилгын материал, мал, амьтны гаралтай болон уул уурхайн түүхий эдийг боловсруулж, эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг урамшуулах хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

4.2.8.Газрын гадаргын, үерийн болон борооны усыг хуримтлуулах, гол мөрний урсцад тохируулга хийх замаар аж үйлдвэрийн салбарын усны хэрэгцээг хангана.

4.2.9.Хур борооны усыг хуримтлуулах, хэмнэлттэй, үр ашигтай технологи нэвтрүүлэх замаар хөдөө аж ахуйн салбарын усны хэрэгцээг хангана.

4.2.10.Хэмнэлттэй, үр ашигтай хэрэглээг хэвшүүлж усны аюулгүй байдлыг хангах, эрдэс баялгийн болон хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг цэвэрлэх байгууламжтай байх шаардлага тавьж хэрэгжүүлнэ.

4.2.11.Уул уурхайн салбарыг байгальд хал багатай, хариуцлагатай эдийн засгийн салбар болгон хөгжүүлнэ.

4.2.12.Уул уурхайн томоохон ордуудыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахдаа олон улсын стандарт, хэм хэмжээг чанд мөрдөнө.

4.2.13. Уул уурхайн түүхий эдийг боловсруулан, нэмүү өртөг шингэсэн хүнд үйлдвэрлэлийг байгаль орчинд ээлтэй, тогтвортой байх зарчмаар хөгжүүлж, хөрөнгө оруулалтын дэвшилтэт хэлбэрүүдийг дэмжинэ.

4.2.14. Уул уурхайн ордыг ашиглалтад оруулж, өндөр технологийн хүнд үйлдвэрийн дараах цогцолборуудыг барьж, байгуулна. Үүнд:

Уул уурхайн ордууд:

- Таван толгойн нүүрсний орд;
- Оюутолгойн далд уурхай;
- Дорноговийн цахиурын орд;
- Цагаан суваргын орд;
- Хармагтайн орд;
- Литийн орд;
- Газрын ховор элементийн хайгуул, судалгааны ажлыг эрчимжүүлнэ.

Хүнд үйлдвэр:

- Зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр;
- Нефть-хими, кокс-хими, металлургийн үйлдвэр;
- Нүүрс угаах үйлдвэр;
- Нүүрс-хими, нүүрс-эрчим хүч, метан хийн үйлдвэрлэл, технологийн парк;
- Ган төмөрлөгийн үйлдвэр;
- Жонш баяжуулах үйлдвэр;
- Алт цэвэршүүлэх үйлдвэрийг тус тус барьж байгуулна.

4.2.15. Говийн бүс рүү ус дамжуулах хоолой барьж байгуулна.

4.2.16. Газрын тос боловсруулах үйлдвэр, түүний дэд бүтцийн сүлжээ, нефть-химийн үйлдвэр барьж байгуулна.

4.2.17. Гадаад, дотоод зах зээлд чиглэсэн гүн боловсруулалтын технологид суурилсан хүнд болон хөнгөн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.18. Боловсруулах салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг дэлхийн брэндийн түвшинд хөгжүүлнэ.

4.2.19. Импортыг орлох барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2.20.Хөдөө аж ахуйн салбарыг байгальд ээлтэй, хариуцлагатай, тогтвортой үйлдвэрлэлтэй эдийн засгийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ.

4.2.21.Мал, амьтны эрүүл мэндийг хамгаалах, малын, чанар, ашиг шимийг сайжруулах ажлыг эрчимжүүлэх замаар хүн амын хүнсний аюулгүй байдлыг хангаж, хүнсний бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

4.2.22.Ноолуурын салбарыг дэмжиж, самнасан ноолуур болон эцсийн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

4.2.23.Мал, амьтны гаралтай арьс, шир, ангийн үс, ноосыг бүрэн боловсруулж, оёмол, сүлжмэл бэлэн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

4.2.24.Геологийн судалгааны ажлыг эрчимжүүлж, дунд, урт хугацаанд эдийн засгийн өсөлтийг хангах эрдэс баялгийн нөөцийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.25.Бүтээлч үйлдвэрлэл болон мэдээлэл технологийн үйлдвэрийг эдийн засгийн бүтцэд тогтвортой хөгжлийн салбар болгон хөгжүүлнэ.

4.2.26.Бүтээлч аж үйлдвэрийг дэмжих институц, хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, бэхжүүлнэ.

4.2.27.Бүтээлч үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг өндөр хөгжилтэй оронд бэлтгэж, энэ чиглэлээр гадаад, дотоод хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжинэ.

4.2.28.Бүтээлч үйлдвэрлэлийн салбарын дотоод төрөлжилтийг хангах бодлогод тулгуурлан гадаад зах зээлд байр сууриа олсон брэндүүдийг бий болгоно.

4.2.29.Мэдээллийн технологийн салбарыг экспортод чиглүүлэн хөгжүүлэх институцийн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

4.2.30.Мэдээлэл технологийн судалгаа, шинжилгээг өргөжүүлж, мэдлэгт суурилсан инновацийн шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, зөөлөн болон хатуу дэд бүтцийг хөгжүүлнэ.

4.2.31.Мэдээллийн технологийн кластерыг хөгжүүлж, гадаад зах зээлд гарахад дэмжлэг үзүүлнэ.

4.2.32.Төрийн үйл ажиллагааг цахимжуулахад үндэсний программ хангамжийн компаниудыг түлхүү оролцуулна.

4.2.33.Мэдээллийн технологи болон цахим худалдааны салбар дахь хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулж, хөрөнгө оруулагчдын санаачилгыг дэмжинэ.

4.2.34.Эрчим хүчний найдвартай, аюулгүй, тогтвортой байдлыг хангах дулааны цахилгаан станцуудын хүчин чадлыг өргөтгөж, шинэ цахилгаан станц барьж дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангаж, цахилгаан эрчим хүч экспортолно.

4.2.35.Монгол Улсын эрчим хүчний нэгдсэн системийн босоо болон хөндлөн гол тэнхлэгийн цахилгаан дамжуулах агаарын шугам барьж дэвшилтэт технологид суурилсан дэд бүтэц бүхий ухаалаг нэгдсэн систем байгуулна.

4.2.36.Эрчим хүчний нэгдсэн системийн горим тохируулгын эх үүсвэрийг барьж байгуулан импортын эрчим хүчний хараат байдлыг бууруулна.

4.2.37.Сэргээгдэх эрчим хүчний суурилагдсан чадлыг 30 хувьд хүргэх, гадагш урсгалтай гол, мөрний урсцын 10 хувийг эрчим хүчний үйлдвэрлэл болон бусад хэрэгцээнд ашиглана.

4.2.38.Сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийн орчин үеийн дэвшилтэт технологийг түшиглэн орон нутгийн дулаан хангамжид ашиглана.

4.2.39.Хот, сум, суурин газрын дулаан хангамжийн чанар, хүртээмжийг сайжруулах зорилгоор дулааны эх үүсвэр, дулааны шугам сүлжээний өргөтгөл шинэчлэл хийнэ.

4.2.40.Зүүн хойд азийн орнуудтай хамтран азийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээний санаачилгыг хэрэгжүүлнэ.

4.2.41.Эрчим хүчний салбарт инновац, дэвшилтэт техник, ухаалаг технологийг нэвтрүүлж, санхүүгийн бие даасан, үр ашиг, хэмнэлтийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.2.42.Эх үүсвэрийн чадлын баланстай уялдуулан нар, салхи, ус, биомасс, шингэн болон хийн түлш, газрын гүний дулаан, түлшний элемент, бусад шинэ эх үүсвэрийг ашиглана.

4.2.43.Аялал жуулчлалын салбарыг эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийн салбар болгон хөгжүүлнэ.

4.2.44. Аялал жуулчлалын гадаад сурталчилгаа, маркетингийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, олон улсын аялал жуулчлалын сүлжээнд нэгдэнэ.

4.2.45. Аялал жуулчлалын үйлчилгээний стандартуудыг олон улсын жишигт нийцүүлэн мөрдүүлнэ.

4.2.46. Зарим тусгай хамгаалалттай газар нутгийг байгальд ээлтэй эко аялал жуулчлалын зориулалтаар төлөвлөн хөгжүүлнэ.

4.2.47. Монгол Улсын соёл, аялал жуулчлалын төвүүдийг зорилтот зах зээлийн орнуудад байгуулж, гадаад сурталчилгааг сайжруулан, аялал жуулчлалын томоохон төв, паркуудыг байгуулж, шашин, соёл, спорт, адал явдалт аялал зэрэг улирлын хамаарал багатай аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

4.2.48. “Их Түмэн голын санаачилга” хөтөлбөр болон Торгоны зам, Цайны замын дагуу аялал жуулчлалын үйлчилгээ, худалдааг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

4.2.49. Холимог тээврийн салбарт инновац, дэвшилтэт техник технологи, цахим шилжилтийг нэвтрүүлж, салбарын аюулгүй, найдвартай байдлыг хангана.

4.2.50. Агаарын тээврийн либералчлалыг хэрэгжүүлж, нислэгийн чиглэл, тоог нэмэгдүүлэн, авиа компанийн өрсөлдөөнийг дэмжинэ.

Ухаалаг санхүүгийн зах зээл

Зорилт 4.3. Олон улсын санхүүгийн зах зээлтэй холбогдсон, олон тулгуурт, хүртээмжтэй санхүүгийн системийг хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.3.1. Олон улсын стандартад нийцсэн шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, дэд бүтцийг хөгжүүлж өргөжүүлэх, дундын зуучлагчдын чадавхыг дээшлүүлэх бодлого хэрэгжүүлнэ.

4.3.2. Хөрөнгө оруулагчдын кибер аюулгүй байдлыг хангах, технологид суурилсан хөрөнгийн зах зээлийг цогцлоох дэд бүтцийн шинэчлэл хийж, эрх зүйн орчныг сайжруулна.

4.3.3. Зах зээлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний эрэлт болон нийлүүлэлтийг дэмжиж, хөрөнгө оруулагчдын төрөл, оролцоог

нэмэгдүүлэх, бүтээгдэхүүний шинж чанараас хамаарсан ялгаатай зах зээлүүдийг хөгжүүлнэ.

4.3.4.Гарааны бизнесийг санхүүжүүлэх гарааны хөрөнгийн сан болон мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг бий болгон хөгжүүлнэ.

4.3.5.Даатгалын зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангах, системийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх тулгуур зарчмуудыг баримтална.

4.3.6.Даатгалын зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангах, системийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор эрсдэлийн удирдлагын зохицуулалтын тогтолцоог сайжруулж төлбөрийн чадварын стандартыг бүрэн нэвтрүүлнэ.

4.3.7.Гаднын хөрөнгө оруулалттай урт хугацааны даатгалын компаниудыг дэмжиж, өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлнэ.

4.3.8.Урт хугацааны даатгалын үйл ажиллагааны хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулан, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

4.3.9.Давхар даатгалын тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

4.3.10.Технологид суурилсан даатгалын шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

4.3.11.Бичил санхүүгийн байгууллагыг чадавхжуулах, нэгдэн нийлэх үйл ажиллагааг дэмжинэ.

4.3.12.Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж зохицуулалтын орчныг сайжруулна. Бичил санхүүгийн байгууллагын төлбөрийн нэгдсэн систем, түүний хяналтын системийг хөгжүүлнэ.

4.3.13.Бичил санхүүгийн байгууллагын эрсдэлийн удирдлагын системийг нэвтрүүлнэ.

4.3.14.Технологид суурилсан бичил санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нэмэгдүүлэх, түүнийг зохицуулж хянахад шаардлагатай эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, санхүүгийн технологийн стандартуудыг зах зээлд нэвтрүүлнэ.

4.3.15.Бичил санхүүгийн зах зээлд байгаль орчинд ээлтэй ногоон зээл, санхүүжилтийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нэвтрүүлж, санхүүгийн байгууллагуудад байгаль, орчин, нийгмийн эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог нэвтрүүлнэ.

4.3.16. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг олон улсын байгууллагатай харилцах уялдааг сайжруулж, мөнгө угаахтай тэмцэх Ази, номхон далайн бүсийн бүлгийн тогтоох харилцан үнэлгээний шаардлагыг бүрэн хангана.

4.3.17. Олон улсад мөрдөж байгаа банкны хяналт шалгалтын зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг нэвтрүүлнэ.

4.3.18. Системийн нөлөө бүхий банкуудыг хувьцаат компанийн хэлбэрт оруулж, хувьцааг хөрөнгийн бирж дээр арилжаалдаг болох эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлнэ.

4.3.19. Зээлийн хүүг бууруулж, бизнесийн үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.3.20. Дотоодын зээлжих зэрэглэл тогтоогч байгууллагыг байгуулах шаардлагатай арга хэмжээг Засгийн газраас авч хэрэгжүүлнэ.

4.3.21. Их өгөгдөлд суурилсан, алгоритмын болон өндөр давтамжтай арилжааны платформыг нэвтрүүлэн хөрөнгийн зах зээл дэх технологийн дэвшлийг тогтмол хөгжүүлнэ.

4.3.22. Технологийн дэвшил, их өгөгдөлд суурилсан хяналт шалгалтын технологи болон зохицуулалтын технологийг зохицуулалтын үйл ажиллагаанд бүрэн нэвтрүүлнэ.

4.3.23. Хиймэл оюун ухаанд суурилсан хөрөнгө оруулалтын зөвлөх үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

4.3.24. Даатгалын гэрээний стандартыг тогтоож, бүртгэлийн процессыг хялбаршуулах, кибер даатгалыг хөгжүүлнэ.

4.3.25. Даатгалын зах зээлийн эрсдэлийг урьдчилан сануулах системийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

4.3.26. Даатгуулагчдын кибер аюулгүй байдлыг хангах, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

4.3.27. Дүрмийн сан, нөөц сангийн хөрөнгийн зах зээл дэх хөрөнгө оруулалтыг идэвхжүүлнэ.

4.3.28. Тэтгэврийн сан, хувийн тэтгэврийн даатгалын хөрөнгөөр хөрөнгийн зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийх орчныг бүрдүүлнэ.

4.3.29. Хоршоодын гишүүн төвтэй зохицуулалтын орчин бий болгох, бичил банкны эрх зүйн орчныг нэвтрүүлнэ.

4.3.30.Дотоодын бичил санхүүгийн үйлчилгээг гадаад зах зээлд нэвтрүүлж эхэлнэ.

4.3.31.Олон улсад өрсөлдөхүйц, мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдын тоглох талбар болон хөгжинэ.

4.3.32.Хөрөнгийн зах зээлийн харилцаанд ашиглагдах технологийн шийдлүүдийг дэлхийн хөгжингүй орнуудтай ижил түвшинд хүргэнэ.

4.3.33.Даатгалын үйл ажиллагааг бүрэн тоон системд шилжүүлэх, хувийн мэдээллийн түүхэнд суурилан хураамж тогтооно.

4.3.34.Даатгалын компаниудын хөрөнгийн зах зээлээс хөрөнгө босгох үйл ажиллагааг эрчимжүүлнэ.

4.3.35.Даатгалын зах зээлд ашиглагдах технологийн шийдлүүдийг дэлхийн хөгжингүй орнуудтай ижил түвшинд хүргэнэ.

4.3.36.Биометрик мэдээлэл, түүний нууцлал, ашиглалт, хамгаалалттай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг нэвтрүүлэн боловсронгуй болгоно.

4.3.37.Биометрик мэдээллийн хяналт шалгалтын системийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

4.3.38.Их өгөгдлийн сангийн мэдээллийн нууцлал, кибер аюулгүй байдлыг хангана.

4.3.39.Бичил санхүүгийн зах зээлд ашиглагдах технологийн шийдлүүдийг дэлхийн хөгжингүй орнуудтай ижил түвшинд хүргэнэ.

Бүс нутгийн хамтын ажиллагаа

Зорилт 4.4.Бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцад нэгдэж, худалдааг хөнгөвчилнө.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.4.1.Зах зээл болон байгалийн нөөц баялагт ойр, ажиллах хүчний хангалттай хэмжээний нөөцтэй, аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх тааламжтай орчин бүрдсэн бүс нутгийг сонгон чөлөөт бүсийг хөгжүүлнэ.

4.4.2. Бараа, үйлчилгээг худалдах, тээвэрлэх, хянах, хөрөнгө оруулах, зах зээлд нэвтрэх нөхцөлүүдийг ил тод болгох, бүртгэл ба мэдээллийн нэгдсэн системийг бий болгох, цаасгүй технологи нэвтрүүлэх, эрсдэлд суурилсан удирдлага ба хяналтыг бий болгоно.

4.4.3. Эдийн засгийн коридорын хүрээнд “Талын зам” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, Монгол Улсын газар нутаг дээгүүр дамжин өнгөрөх байгалийн хийн хоолойг барих асуудлыг гурван талт хэлэлцээрийн үр дүнд шийднэ.

4.4.4. Эдийн засгийн коридор бий болгох гурван талт хэлэлцээрийг боловсронгуй болгож, Монгол Улс тээвэр, логистик, хот байгуулалт, хил дамнасан худалдаа, аялал жуулчлалын дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтын төслийг хэрэгжүүлнэ.

4.4.5. Хөшигийн хөндийн нисэх онгоцны буудлыг түшиглэн эдийн засгийн чөлөөт бүс байгуулж, тус бүсэд бага овортой, өртөг өндөртэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлнэ.

4.4.6. Олон улсын агаарын карго тээврийн логистикийн төв байгуулж, ачааны төвлөрөл бий болгоно.

4.4.7. Нисэх буудлыг түшиглэсэн олон худалдааны төв байгуулж, худалдааны аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

4.4.8. Улс орнуудтай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулж, тарифын болон тарифын бус саад тотгорыг бууруулна.

4.4.9. Бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцад нэгдэх, худалдааг хөнгөвчлөх замаар урт хугацаанд өрсөлдөх чадвар бүхий цөөхөн салбарт эдийн засгаа төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, экспортын боломж, зах зээлээ тэлэх бодлого явуулна.

4.4.10. Цөөхөн улс орон, цөөн зах зээлээс хараат байдлаасаа ангижрахын тулд тээврийн өртөг зардлаа бууруулах, нэмэгдсэн өртөг бүтээх, үүний тулд аж үйлдвэржилтийн томоохон төслүүдэд хөрөнгө оруулах чадвартай, харилцан ашигтайгаар хамтран ажиллана.

4.4.11. Гадаад, дотоод зах зээлүүдтэй холбогдох зорилгоор тээвэр логистикийн нэгдсэн сүлжээг хөгжүүлэх, дэд бүтцээ үр өгөөжтэй байлгахын тулд дамжин өнгөрөх тээврийн гэрээ хэлэлцээрүүдийг сайжруулж хэрэгжүүлнэ.

4.4.12. Дотоодын боловсруулах аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүнийг гадаад өрсөлдөөнөөс хамгаалах бодлого зохицуулалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

4.4.13. Америкийн Нэгдсэн Улс, Европын Холбооны зүгээс Монгол Улсад үзүүлэх худалдааны хөнгөлөлт эдлэх эрх зүйн зохицуулалт хийж, малын гаралтай бэлэн экспортын бараа, бүтээгдэхүүний хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

4.4.14. Зүүн хойд азийн орнуудын эдийн засаг, худалдааны интеграцад Монгол Улс идэвхтэй оролцож “Түмэн гол” төслийг хэрэгжүүлэхэд Монгол Улс идэвх санаачилгатай оролцоно.

4.4.15. Америкийн Нэгдсэн Улстай байгуулсан стратегийн түншлэлийн хэлэлцээрийн хүрээнд худалдааны хамтын ажиллагааг өргөтгөх замаар хөрөнгө оруулалт, технологийн хэлбэрт шилжүүлнэ.

4.4.16. Ази-Номхон далайн бүс нутаг дахь эдийн засаг, худалдааны интеграцад идэвхтэй оролцож, эдийн засгийн хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх замаар худалдааг нэмэгдүүлнэ.

4.4.17. Зүүн өмнөд азийн бүс нутгийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэгийн хэлэлцээрт нэгдэн орж худалдаа, хөрөнгө оруулалт, үйлдвэрлэлийн интеграцад нэгдэх ажлыг эхлүүлнэ.

4.4.18. Зүүн хойд азийн аж үйлдвэржсэн улсууд болох Япон, Бүгд Найрамдах Солонгос Улстай худалдааны хамтын ажиллагааны хүрээг өргөтгөж технологийн хамтын ажиллагааны хэлбэрт шилжүүлнэ.

Өрсөлдөх чадвартай брэнд бүтээгдэхүүн

Зорилт 4.5. Олон улсад өрсөлдөх чадвартай бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдийг хөгжүүлж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.5.1. Бизнес инкубатор төвүүдийг байгуулах, тэдгээрийн хүний нөөцийн ур чадварыг дээшлүүлэх, үйл ажиллагааг дэмжинэ.

4.5.2. Инновац, технологи нэвтрүүлэх, мэдлэг хуваалцах чиглэлээр төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд ажиллах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.

4.5.3. Эдийн засагт цахим салбаруудыг хөгжүүлэх бодлого, хөтөлбөрүүдийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

4.5.4. Үйлдвэрлэлийн автоматжуулалт, технологи болон мэдээлэл технологийн ололтыг өргөнөөр нэвтрүүлнэ.

4.5.5.Нано, био болон ногоон технологи оюуны бүтээлд тулгуурласан байгаль орчинд ээлтэй органик бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжиж, хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлнэ.

4.5.6.Жижиг, дунд үйлдвэрлэгчдийн хөгжлийг дэмжих институцийн тогтолцоог бүрдүүлж, хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

4.5.7.Жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд дэлхийн өртгийн сүлжээнд тавигддаг шаардлагуудыг хангах удирдлагын болон ажиллах хүчний ур чадварыг дээшлүүлж, технологийн дэвшил, инновацыг нэвтрүүлж, бүтээгдэхүүний чанар, стандартыг сайжруулна.

4.5.8.Гадаад орнуудад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газраар дамжуулан жижиг, дунд үйлдвэрлэлд шаардлагатай технологийн инновацын талаарх мэдээлэл авах, олон улсын үзэсгэлэн, яармаг болон бизнес уулзалтууд зохион байгуулах замаар хөрөнгө оруулалтын түншлэлийг өргөжүүлнэ.

4.5.9.Жижиг, дунд үйлдвэрийн салбарт олгож байгаа төрийн болон олон улсын байгууллагын зээл, тусламжийн санхүүжилтийг үр ашигтай болгож, оролцогч талуудын уялдааг сайжруулна.

4.5.10.Санхүүжилтийн бусад эх үүсвэр, лизинг болон факторингын талаарх ойлголт, хэрэглээг нэмэгдүүлж, экспортын чиглэлийн үйлдвэр эрхлэгчдэд зориулсан батлан даалт, даатгалыг нэвтрүүлнэ.

4.5.11.Томоохон аж ахуйн нэгж, үйлдвэрийн нийгмийн хариуцлагын хүрээнд жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих санал, санаачилгыг урамшуулж, дэмжих замаар кластерын хөгжлийг хангана.

4.5.12.Цахим салбаруудын бодлого, хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг хангана.

4.5.13.Бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих дэд бүтэц болон үйлдвэрлэлийн цогцолбор байгуулж, шинэ салбарыг хөгжүүлнэ.

4.5.14.Чөлөөт бүсийг хөгжүүлж, хил дамнасан худалдааны байнгын сүлжээг байгуулна.

4.5.15.Технологийн дэвшил, ур чадвартай хүний нөөцөд тулгуурлан дэлхийд өрсөлдөх чадвартай, инновацад суурилсан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.5.16.Дэлхийд өрсөлдөх чадвартай жижиг, дунд үйлдвэрийн салбарыг хөгжүүлнэ.

Үндэсний баялгийн сан

Зорилт 4.6.Эдийн засгийн төрөлжилт, инновац, шинэ технологи, хүний хөгжил, ногоон хөгжлийн зорилтуудыг дэмжих чадавхтай олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн баялгийн санг бий болгоно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.6.1.Үндэсний баялгийн сангийн эрх зүйн орчныг төгөлдөржүүлж, зохион байгуулалтын шинэчлэлт хийнэ.

4.6.2.Баялгийн сангийн засаглалын зохистой зарчмуудыг тодорхойлж, холбогдох дүрэм, журмыг батлуулна.

4.6.3.Баялгийн сангийн тухай хуульд заасан орлогын эх үүсвэрээс санд хөрөнгө төвлөрүүлж, хуульд заасан арга хэлбэрээр хөрөнгийг арвижуулна.

4.6.4.Сангийн тухайн жилийн нийт хөрөнгийн зарим хэсгийг олон улсын санхүүгийн зах зээл дээр зээлжих зэрэглэл нь “АА” болон түүнтэй адилтгах үнэлгээтэй, өгөөж нь тодорхой санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийж эхэлнэ.

4.6.5.Сангийн хөрөнгөөс том хэмжээний төсөлд, эсхүл эдийн засгийн төрөлжилтийг хангах, иргэдийн аюулгүй байдал, тав тухтай амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн төсөлд хөрөнгө оруулалт хийж эхэлнэ.

4.6.6.Хөрөнгө оруулалт нэн шаардлагатай салбарууд болох зам тээвэр, эрчим хүч, усны менежмент, харилцаа холбоо зэрэг салбаруудыг дэмжиж, цаашлаад уул уурхай дагасан дэд бүтцийн төслүүдийг санхүүжүүлэн дотогшоо чиглэсэн хөрөнгө оруулалт хийнэ. Томоохон хэмжээний хөрөнгө оруулалт шаардсан дэд бүтцийн төслүүдийн санхүүжилтийг сангийн эх үүсвэрээр шийдвэрлэнэ.

4.6.7.Иргэдийн аюулгүй байдал, тав тухтай амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн нийгмийн хөгжлийг дэмжих төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийнэ.

4.6.8.Санхүүгийн бүх төрлийн үйлчилгээг технологийн дэвшил, хиймэл оюун ухаанд суурилан дэлхийн түвшинд хөгжүүлэх, санхүүгийн цахим үйлчилгээ хөгжүүлэх чиглэлээр хөрөнгө оруулалт хийнэ.

4.6.9. “Торгоны зам”, “Цайны зам”-ын дагуу аялал жуулчлалын үйлчилгээ, худалдааг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төсөл хөтөлбөрт хөрөнгө оруулалт хийнэ.

4.6.10. Мэдлэгийн эдийн засгийг дэмжих зорилго бүхий хөрөнгө оруулалтын шинэ хэлбэрүүдийг нэвтрүүлнэ.

4.6.11. Монгол Улсын иргэдэд давуу эрхийн хувьцааны ногдол ашгийг хүртээнэ.

ТАВ.ЗАСАГЛАЛ

Ухаалаг засаглал

Зорилт 5.1. Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.1.1. Засаглалын хэлбэрийн гажуудлыг засаж, ардчилсан парламентын тогтолцоог бэхжүүлэх чиглэлд эрх зүйн болон бодлогын шинэчлэл хийнэ.

5.1.2. Улсын Их Хурлын гишүүдийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн хяналт тавих, шаардлагатай тохиолдолд хуульд заасны дагуу эгүүлэн татах улс төрийн эерэг соёл, хандлагыг бүрэн төлөвшүүлнэ.

5.1.3. Улсын Их Хурлын гишүүнд тавих ёс зүй, сахилга хариуцлагын хууль баталж, намууд сонгуульд нэр дэвшигчдээ тодруулахдаа ёс зүй, сахилга хариуцлагын үндсэн шалгуураар гишүүд, дэмжигчдээр нээлттэй хэлэлцүүлдэг улс төрийн зөв соёлыг төлөвшүүлнэ.

5.1.4. Үндэсний хөгжлийн бодлого, хөтөлбөрийн уялдааг бүрэн хангах тогтолцоог бүрдүүлж, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө нь Монгол Улсын хөгжлийн урт хугацааны бодлого болон Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд нийцээгүй тохиолдолд Улсын Их Хурал батлахгүй байх зохицуулалтыг бий болгоно.

5.1.5. Улсын Их Хурлаас гаргаж байгаа бодлого нь нотолгоонд суурилсан байх тогтолцоог бүрдүүлж, батлан гаргаж байгаа нийт бодлогын 70 хувиас доошгүйг судалгаанд суурилж боловсруулна.

5.1.6. Засгийн газрын бүтцийг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тулгуурлан тогтоох эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

5.1.7.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсвийг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн боловсруулах тогтолцоонд шилжинэ.

5.1.8.Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудад чиглэсэн олон улсын хамтын ажиллагаанд идэвхтэй оролцоно.

5.1.9.Шүүх үйл ажиллагаанд цахим технологи нэвтрүүлж, үйл ажиллагааг шуурхай, чирэгдэлгүй болгоно.

5.1.10.Ёс зүй, цогц чадамжтай шүүхийн хүний нөөц бэлтгэх суурь тогтолцоог бий болгож, төгөлдөржүүлнэ.

5.1.11.Шүүхийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах хөтөлбөр батлан хэрэгжүүлж, шүүхийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгон үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлж, иргэдийн шүүхэд итгэх итгэлийг дээшлүүлнэ.

5.1.12.Улс төрийн намуудыг улсын төсвөөс тодорхой шалгуурын дагуу санхүүжүүлж, зарцуулалтыг олон нийтэд нээлттэй, ил тод, хяналттай болгоно.

5.1.13.Улс төрийн намуудын дотоод ардчиллыг бүх түвшинд сайжруулж, ардчиллын үнэт зүйлсийг түгээн дэлгэрүүлж, төрийн бодлогод иргэдийн оролцоог дэмжиж, бодлогын нам болгож төлөвшүүлнэ.

5.1.14.Улс төрийн намууд улс орны эдийн засаг, нийгмийн өмнө тулгарч байгаа голлох асуудал, түүнийг шийдвэрлэх урт хугацааны бодлого боловсруулж батлахад зөвшилцөлд хүрэх тогтолцоог бүрдүүлж, хөгжлийн бодлогын тогтвортой байдлыг хангана.

5.1.15.Улс төрийн намыг хатуу гишүүнчлэлгүй болгоно.

5.1.16.Улсын Их Хурлын сонгуулийг холимог системээр явуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

5.1.17.Улсын Их Хурлын болон орон нутгийн сонгуулийг зэрэг явуулах нөхцөлийг бүрдүүлж хэвшүүлнэ.

5.1.18.Сонгуулийн байгууллагын бие даасан, хараат бус байдлыг нэмэгдүүлж, сонгуулийн үед санал хураах үйл явцын аюулгүй байдлыг хангаж, зөрчил, маргаангүй сонгууль явуулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

5.1.19.Иргэд, сонгогчдын улс төрийн мэдлэгийг дээшлүүлэх шат дараалсан хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

5.1.20.Шаардлагатай тохиолдолд улс орны эдийн засаг, нийгмийн өмнө тулгарч байгаа бэрхшээлүүд, түүнийг шийдвэрлэх арга замын талаар асуулга боловсруулан сонгогчдоор эрэмбэлүүлэх, сонголт хийлгэх замаар иргэдийн оролцоог хангана.

Ухаалаг бүтэц

Зорилт 5.2.Төрийн захиргааны байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлох замаар чиг үүрэг, эрх мэдлийн хуваарилалтыг нарийвчилна.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.2.1.Яам, агентлаг, төрийн захиргааны бусад байгууллага байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах асуудлыг үндэсний урт хугацааны бодлогын үзэл баримтлал, чиг үүргийн шинжилгээнд тулгуурлан Засгийн газрын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал шийдвэрлэдэг тогтолцоог бэхжүүлнэ.

5.2.2.Төрийн захиргааны байгууллагад чиг үүргийн шинжилгээ хийж, чиг үүргийг оновчтой хуваарилах санал, дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий нэгжийг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын бүтцэд бий болгоно.

5.2.3.Төрийн захиргааны төв байгууллагын харьяанд тухайн салбарын бодлогын болон техник технологийн судалгаа, шинжлэх ухааны үндэстэй тооцоолол, төлөвлөлтийг хийж, мэдээллээр хангахад дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий судалгааны алба (төв, хүрээлэн, институт гэх мэт) ажиллуулж, үйл ажиллагааны тогтвортой байдлыг хангана.

5.2.4.Яам, Засгийн газрын агентлаг, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн түвшинд үзүүлэх төрийн үйлчилгээг тодорхойлж, шат дамжлагыг бууруулж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

5.2.5.Засаг захиргааны түвшин бүрд тухайн үйлчилгээг үзүүлэхэд шаардлагатай захиргаа, санхүүгийн эрх мэдлийг олгоно.

5.2.6.Бие даан хөгжих боломжийг бүрдүүлсэн орон нутгийн өмч, татварын боловсронгуй тогтолцоо бүхий эдийн засаг, санхүүгийн эрх мэдлийг орон нутагт шилжүүлнэ.

5.2.7.Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж байгуулах, өөрчлөх, нэгтгэх, татан буулгах асуудлыг урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн Засгийн газрын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал шийдвэрлэдэг байх тогтолцоог бүрдүүлнэ.

5.2.8.Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн удирдлага, зохион байгуулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан төрийн үйлчилгээг үр дүнтэй хүргэх, эдийн засгийн хувьд бие даан хөгжих боломжийг хангахуйц засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хуваарилалт хийнэ.

5.2.9.Улсын Их Хуралд Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн байнгын хороо, Засгийн газрын бүтцэд хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагыг байгуулж, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэгт хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалт хариуцсан нэгжийг бий болгоно.

5.2.10.Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын үйл ажиллагааны тогтвортой байдлыг хангаж, эрх зүй, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааг боловсронгуй болгож, бодлогын судалгаа хийх хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлнэ.

5.2.11.Улсын нэгдсэн төсвийг урт хугацааны хөгжлийн бодлого болон Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд тулгуурлан боловсруулж, батлах тогтолцоог бүрдүүлж бэхжүүлнэ.

5.2.12.Төв банкны мөнгөний бодлого нь Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцсэн байх улс төр, эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

5.2.13.Бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг оролцоог хангах, эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

5.2.14.Гэрээгээр гүйцэтгүүлж болох бүх төрийн чиг үүргийг хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудад шилжүүлэх тогтолцоог нэвтрүүлнэ.

5.2.15.Иргэний нийгмийн байгууллагууд бие даан хөгжих эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

5.2.16.Иргэдийн эрх зүйн болон улс төрийн мэдлэг, соёлыг дээшлүүлж, хариуцлагатай иргэн болгож төлөвшүүлнэ.

5.2.17.Цахим ардчиллыг хөгжүүлж, төрийн бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах үйл явцад иргэд саналаа өгөх, хяналт тавих зэргээр цахимаар оролцох тэгш боломжийг бүрдүүлнэ.

5.2.18.Хөрөнгө оруулалт, өмчийн эрхийг хамгаалах, тогтвортой байдлыг хангах бодлого, зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, хувийн өмчийг бүрэн хамгаалсан эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

5.2.19.Төрийн өмчит компанийн засаглалыг сайжруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэн, өмч хувьчлалыг үе шаттай, үр дүнтэй явуулна.

5.2.20.Банк, санхүүгийн тогтолцоог хувийн хэвшлийн хөгжлийг дэмжих бодлогод нийцүүлэн шинэчилж, хөрөнгө оруулалт, зээлийн таатай орчныг бүрдүүлнэ.

5.2.21.Төрийн бодлого, татварын хууль тогтоомжийн тогтвортой байдлыг хангаж, хөрөнгө оруулалтыг хамгаалах, татах таатай орчныг бүрдүүлнэ.

5.2.22.Засгийн газрын тусгай сангуудын үйл ажиллагааг нэгтгэн хувийн хэвшлийн үйл ажиллагааг дэмжихэд чиглүүлэн, олон нийтэд нээлттэй, хяналттай тогтолцоонд шилжүүлнэ.

Цахим монгол (иргэн, төр, хувийн хэвшлийн нэгдсэн систем)

Зорилт 5.3.Хүний хөгжлийг дэмжсэн, үр дүн, үр нөлөөтэй цахим засаглалыг төлөвшүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.3.1.Мэдээллийн аюулгүй байдлын, цахим гарын үсгийн, мэдээллийн сангийн, хувь хүний мэдээллийн аюулгүй байдлын зэрэг цахим засаглалыг хөгжүүлэхэд шаардагдах хууль тогтоомжийг боловсруулж батлуулан, түүнтэй нийцүүлэн холбогдох хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулна.

5.3.2.Тоон гарын үсгийг хэрэглээнд нэвтрүүлж хэвшүүлнэ.

5.3.3.Цахим засаглалыг хөгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээллийн технологийн салбарын стандарт, тушаал шийдвэр, дүрэм, журмыг боловсруулж, батална.

5.3.4.Мэдээллийн технологи, харилцаа холбооны хамрах хүрээг өргөтгөж, орон нутагт өндөр хурдны сүлжээг нэвтрүүлж, хэрэглээг нэмэгдүүлнэ.

5.3.5.Их өгөгдөлд суурилсан мэдээллийн нэгдсэн сан үүсгэж иргэн, төр, бизнесийн байгууллагууд цахимаар мэдээлэл солилцох, ашиглах техник технологийн дэд бүтцийг бий болгоно.

5.3.6.Интернэтийн хурдыг нэмэгдүүлж, орон нутгийн түвшинд иргэд интернэт ашиглах чадварыг сайжруулна.

5.3.7.Орон зайн мэдээллийн дэд бүтцийг хөгжүүлж шийдвэр гаргах бүх түвшинд ашиглана.

5.3.8.Газар зүйн мэдээллийн системд тулгуурласан хаягжилтын нэгдсэн сан бүрдүүлж, иргэд, байгууллагын хэрэглээнд нэвтрүүлнэ.

5.3.9.Цахим бизнес, цахим болон зайн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлого боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

5.3.10.Ерөнхий сайдын дэргэд цахим засгийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийг боловсруулж, хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий орон тооны “цахим засгийн хороо (зөвлөл)” байгуулж, бодлогын нэгдсэн удирдлагаар хангана.

5.3.11.Төрийн байгууллагаас авдаг тодорхойлолт, зөвшөөрөл, лавлагаа, дүгнэлтийг цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлж, хөдөлгөөнт холбооны технологийг ашиглан төрийн үйлчилгээний нэгдсэн порталаас үйлчилгээ авах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

5.3.12.Цахим төлбөр тооцооны системийг төрийн мэдээлэл солилцооны нэгдсэн системтэй холбоно.

5.3.13.Төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх, иргэдэд төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрээр хүргэхэд мэдээлэл, харилцаа холбооны дотоодын үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн оролцоог дэмжиж хэрэгжүүлнэ.

5.3.14.Нэг иргэн-нэг бүртгэл хөтөлбөрийг эрчимжүүлж, төр иргэнээс нэг удаа мэдээлэл авдаг тогтолцоонд шилжүүлнэ.

5.3.15.Төрийн байгууллагуудын мэдээлэл солилцох үүлэн тооцооллын дэд бүтцийг өргөтгөж хөгжүүлнэ.

5.3.16.Төрийн байгууллагын албан хэрэг хөтлөлт, албан бичиг солилцооны үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлж, сүлжээг бий болгоно.

5.3.17.Төрийн байгууллагад мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн зохистой хэрэглээг нэвтрүүлж, байгууллага хооронд сайн туршлага хуваалцах, сурталчлах арга хэмжээг зохион байгуулна.

5.3.18.Төрийн албан хаагчдын мэдээллийн технологийн мэдлэгийг тасралтгүй дээшлүүлнэ.

5.3.19.Иргэд төрийн байгууллагын албан тушаалтнуудтай цахим хэлбэрээр харилцах соёлыг хэвшүүлнэ.

5.3.20.Тушаал, шийдвэр, үүрэг даалгаврын биелэлтийг цахим хэлбэрээр хянах тогтолцоог бүрдүүлж, хэвшүүлнэ.

5.3.21.Мэдээллийн нэгдсэн сангаар дамжуулан төрийн байгууллагын үйлчилгээнд цахим технологи нэвтрүүлж, хүнд суртал, авлига үүсэх эрсдэлээс хамгаална.

5.3.22.Хууль тогтоомж боловсруулах үйл ажиллагаанд оролцох, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, үйлчилгээний талаар иргэд санал бодлоо цахим хэлбэрээр чөлөөтэй илэрхийлэх нөхцөлийг хангаж, цахим хэлэлцүүлгийн технологийг хөгжүүлнэ.

5.3.23.Мэдээллийн технологийн аудитын чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэн төрийн байгууллагын үйлчилгээ болон мэдээллийг цахим хэлбэрээр хүргэж байгаа байдалд үнэлгээ хийж, зөвлөмж өгөх үйл ажиллагааг хэвшүүлнэ.

Чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн алба

Зорилт 5.4.Иргэндээ үйлчилдэг, мэргэшсэн, чадварлаг ил тод, үр нөлөөтэй, ухаалаг төрийн албыг төлөвшүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.4.1.Төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагаанд гүйцэтгэлийн удирдлагын тогтолцоог нэвтрүүлж, ажлын үр дүнгээс хамаарч шатлан дэвших зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.

5.4.2.Төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, шагнал, урамшуулал олгох, албан тушаал дэвшүүлэх, бууруулах, халах, чөлөөлөхөд тухайн албан хаагчийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгээс хамаарах тогтолцоонд бүрэн шилжүүлнэ.

5.4.3.Төрийн байгууллагын бүтэц, орон тоог оновчтой, үр ашигтай байх зарчимд нийцүүлэн шинэчлэн тогтоож, төрийн захиргааны

байгууллагын зарим чиг үүргийг гэрээгээр гүйцэтгүүлэх, цахим технологийг нэвтрүүлэх замаар төрийн албан хаагчийн тоог бууруулна.

5.4.4.Төрийн албан хаагчийн албан тушаалын ангилал, зэрэглэлийг нэгдсэн зарчим, бодлого, арга зүйгээр шинэчлэн тодорхойлно.

5.4.5.Төрийн албанд хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээний байгууллагаас чадварлаг хүний нөөцийг тодорхой хугацаанд шилжүүлэн ажиллуулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

5.4.6.Төрийн жинхэнэ албан тушаалд томилоход мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, ажлын үр дүн, улс болон салбартаа хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдлыг харгалздаг уян хатан тогтолцоог бэхжүүлнэ.

5.4.7.Төрийн жинхэнэ албан хаагч сонгуулийн үр дүнгээс үл хамааран шатлан дэвших зарчмаар төрийн албанд ажиллах нөхцөл, баталгааг бүрэн хангасан улс төрийн, хууль, эрх зүйн, эдийн засгийн тогтолцоог бэхжүүлнэ.

5.4.8.Төрийн албанд иргэнийг авах, албан тушаал дэвшүүлэх, чөлөөлөх, шилжүүлэх, сэлгэн ажиллуулах, түр томилох, сургаж хөгжүүлэх бодлого, зохицуулалтыг чадахуйн зарчимд нийцүүлнэ.

5.4.9.Төрийн албан хаагчийн нэр хүндийг дээшлүүлж, ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгаагаар хангах зохистой тогтолцоог төлөвшүүлнэ.

5.4.10.Төрийн албан хаагчийн ёс зүй, хандлагыг ажлын гүйцэтгэлийн үнэлгээний салшгүй чухал хэсэг болгон үнэлэх тогтолцоог хэвшүүлж, сэтгэл гарган үйлчлэх соёл бий болгоно.

5.4.11.Ёс зүй, сахилга хариуцлагаар үлгэрлэсэн төрийн байгууллагын соёлыг хэвшүүлж, ёс зүйн алдаа гаргасан төрийн удирдах албан тушаалтан сайн дураараа ажлаасаа чөлөөлөгддөг байх хандлага, ёс зүйг төлөвшүүлнэ.

5.4.12.Төрийн албан хаагчийн албан тушаалын ангилал, зэрэглэл, чиг үүргийн онцлогт тохирсон үе шаттай, тасралтгүй сургалтын тогтолцоог төлөвшүүлнэ.

5.4.13.Төрийн албаны сургалтын байгууллагын сургалт-судалгааны материаллаг орчин, хүний нөөц, технологи, арга зүйн чадавхыг бэхжүүлж, олон улсын жишигт нийцүүлэх шинэчлэл хийнэ.

5.4.14.Төрийн албаны сургалтад мэдээллийн технологид суурилсан олон хувилбарт аргуудыг нэвтрүүлнэ.Танхимын сургалтаас гадна цахим болон зайн сургалт, ажлын байранд сургах, цахим сургалтыг төрийн албаны орчин үеийн шаардлагад нийцүүлэн оновчтой ашиглах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

5.4.15.Төрийн үйлчилгээг иргэдийн хэрэгцээнд суурилсан, түргэн шуурхай, уян хатан, хүртээмжтэй, чанартай хүргэх иргэн төвтэй төрийн үйлчилгээний стандарт боловсруулж, нэвтрүүлнэ.

5.4.16.Төр-үйлчилгээний чанарын хариуцлага хүлээдэг тогтолцоонд шилжинэ.

5.4.17.Төрийн үйлчилгээний зардал, үр ашгийн тооцоо гаргаж, төрийн бодлого, шийдвэрт тусгаж хэрэгжүүлдэг, үйлчилгээний чанар, хүртээмж, үр дүн, санхүүжилт, үр нөлөөний байдалд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж, иргэд, олон нийтэд мэдээлдэг тогтолцоонд шилжүүлнэ.

Хүний эрхийг дээдэлсэн нийгэм

Зорилт 5.5.Иргэний нийгэм-Хувийн хэвшил-Төрийн түншлэлийг бэхжүүлэх замаар үндэсний хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хэрэгжилтэд хамаарал бүхий талуудын оролцоог хангасан зохистой тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.5.1.Хүний эрхийг хамгаалахад төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын санаачилга, оролцоо, хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжих, хамтран ажиллах эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, хөгжүүлнэ.

5.5.2.Бүх нийтэд хүний эрхийн боловсрол олгох үндэсний тогтолцоог бэхжүүлж, хөгжүүлнэ.

5.5.3.Хүний эрхийн Үндэсний Комисс хараат бусаар үйл ажиллагаа явуулж, чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэх нөхцөлийг хангаж, үйл ажиллагааг олон улсын түвшинд хүргэнэ.

5.5.4.Хууль сахиулах байгууллагын үйл ажиллагаанд хүний эрхэд суурилсан хандлагыг төлөвшүүлж, хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоход чиглэсэн хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

5.5.5.Хүний эрхийг хангахад төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын санаачилга, оролцоо, хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжиж хамтран ажиллана.

5.5.6.Төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсооход чиглэсэн хяналт шалгалт, сургалт, сурталчилгааны ажил зохион байгуулах нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

5.5.7.Засаглалын үйл ажиллагаанд иргэд эрх тэгш оролцон үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх боломж, чадавхыг сайжруулж, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх орчныг бүрдүүлнэ.

5.5.8.Нийгмийн бүлгүүд засаглалын үйл явцад тэгш оролцох боломжийг хангасан тогтолцоог бүрдүүлнэ.

5.5.9.Хэвлэлийн эрх чөлөөг бүх талаар хангаж, ёс зүйтэй, мэргэшсэн сэтгүүл зүйг хөгжүүлнэ.

Авлигагүй засаглал

Зорилт 5.6. Үндэсний шударга ёсны тогтолцоог бэхжүүлэх замаар авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг бууруулна.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

5.6.1.Олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг монгол хүний ахуй, соёл, зан төлөвт нийцүүлэн бүх шатны боловсролын хөтөлбөрт тусган, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан хэрэгжүүлж, шударга ёсны тогтолцоог төлөвшүүлнэ.

5.6.2.Төр, иргэний нийгэм болон бизнесийн байгууллагад авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийг үл тэвчих сэтгэлгээ, шударга ёсны тогтолцоог эрхэмлэсэн соёлыг хэвшүүлнэ.

5.6.3.Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны ил тод, хариуцлагатай байдлыг хангах, хяналт тавих зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.

5.6.4.Авлигатай тэмцэх болон шүүх, прокурорын байгууллагын авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг шалган шийдвэрлэх чадавхыг бэхжүүлж, албан хаагчдыг мэргэшүүлж, үйл ажиллагааг олон улсын түвшинд хүргэнэ.

5.6.5.Авлига, албан тушаалын гэмт хэргийн мэдээлэл хүлээн авах, нууцыг хадгалах тогтолцоог бэхжүүлж, энэ төрлийн гэмт хэргийг илчилсэн, мэдээлсэн хүнийг хамгаалах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж, авлигаас урьдчилан сэргийлэх төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн хамтын ажиллагаа, олон нийтийн хяналтыг сайжруулна.

5.6.6.Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт холбогдсон төрийн албан хаагчид оногдуулах хариуцлагыг чангатгаж, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс сэргийлэх, авлигын хэргийг хянан шалгах, шийдвэрлэхтэй холбогдох эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.

5.6.7.Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн хэм хэмжээ, стандартыг тогтоон мөрдүүлнэ.

5.6.8.Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдлыг нэмэгдүүлж авлига үүсэх эрсдэлийг бууруулна.

ЗУРГАА.НОГООН ХӨГЖИЛ

Эх байгаль ба анхдагч экосистем

Зорилт 6.1.Байгалийн үнэ цэн, өгөөжийг үнэлэн хамгаалж, анхдагч экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгална.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

6.1.1.Экосистемийн үйлчилгээг үнэлэх зохицуулалтыг боловсронгуй болгож үнэлэх, экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэх, экосистемийн үйлчилгээ, түүний үнэ цэн, ач холбогдлыг олон нийтэд тайлбарлан таниулна.

6.1.2.Ургамал, амьтны тархац, нөөцийн судалгааг улсын хэмжээнд үе шаттай хийж нөөцийн өөрчлөлтийг шинэчлэн тогтоож, зохистой менежментийг хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

6.1.3.Ой зохион байгуулалтыг тогтмол явуулж, ойн экосистемийн нөөц, төлөв байдлыг үнэлнэ.

6.1.4.Цэнгэг усны нөөц, урсац бүрэлдэх эх, ойн сан бүхий газар, биологийн олон янз байдлын хувьд чухал газар нутгийг улсын тусгай хамгаалалтад авах судалгаа хийж өргөжүүлэх замаар онцлог экосистемийн үйлчилгээ, үнэ цэнийг нэмэгдүүлнэ.

6.1.5.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн дэд бүтэц, материаллаг баазыг бэхжүүлж, хамгааллын зохистой менежментийг хэрэгжүүлнэ.

6.1.6.Олон талт байгаль хамгааллын менежмент, техник технологийн хөгжлийг нэвтрүүлж, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийн үр ашигтай байдлыг сайжруулна.

6.1.7.Гадаад орны тусгай хамгаалалттай нутгийн захиргаатай хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлж, менежментийн дэвшилтэт арга туршлагыг нэвтрүүлнэ.

6.1.8.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөөц, даацад тулгуурласан эко аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

Байгалийн баялгийн үр өгөөж

Зорилт 6.2.Байгалийн нөөц баялгийг нөхөн сэргээж, хомсдолыг бууруулан ашиглалтын нөөц бий болгож, байгалийн үр өгөөжийг ирээдүй хойч үедээ өвлүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

6.2.1.Генетик нөөц, түүнтэй холбоотой уламжлалт мэдлэгийн бүртгэл, мэдээллийн сан, генетик нөөцийн төрөлжсөн сангууд байгуулж сан хөмрөгийг баяжуулж, биотехнологийн бүтээгдэхүүн хөгжүүлэлтийг дэмжин хөгжүүлнэ.

6.2.2.Амьтан, ургамлын улаан дансыг шинэчлэн шинээр бий болгож, ховордсон зүйлийн хамгааллын арга замыг тодорхойлж хэрэгжүүлнэ.

6.2.3.Ашиглалтад өртөмтгий амьтан, ургамлыг зориудаар өсгөн үржүүлэх, тарималжуулах, ойн агропарк байгуулж, ашиглалтын нөөцийг бүсчлэн бий болгож байгалиас шууд авч ашиглах дарамтыг бууруулна.

6.2.4.Ойжуулах, ойн тэлэн ургалтыг дэмжих, нөхөн сэргээх, ой хамгааллын арга хэмжээ авах замаар ойн хомсдолоос сэргийлэн, ойгоор бүрхэгдсэн талбайн хэмжээг нийт газар нутгийн 9 хувьд хүргэж, нүүрсхүчлийн хийн шингээлтийг нэмэгдүүлнэ.

6.2.5.Био аюулгүй байдлыг хангах материаллаг баазыг бэхжүүлнэ.

6.2.6.Экосистем, биологийн олон янз байдалд сөргөөр нөлөөлж байгаа аж ахуй эрхлэлтэд олгодог татаасыг бууруулах, экосистемийн үйлчилгээг тэтгэсэн, хамгааллын үйл ажиллагааг дэмжинэ.

6.2.7.Байгаль хамгааллын шинжлэх ухаан, дэвшилтэт технологид түшиглэсэн мэргэжлийн боловсролын тогтолцоог хөгжүүлнэ.

6.2.8.Хөрс хамгаалах, газрын доройтлыг бууруулах, цөлжилттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

6.2.9.Ногоон хүрэм төсөл хэрэгжүүлж, уул уурхай, газар тариалан, дэд бүтцийн байгууламж, хот байгуулалт, бэлчээр ашиглалтын улмаас эвдрэл, доройтолд орсон газрыг нөхөн сэргээж аж ахуйн зориулалтаар дахин ашиглах боломжтой болгон эргэлтэд оруулж, ашиглагчийн хариуцлагыг өндөржүүлнэ.

6.2.10.Уул уурхай, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны улмаас бохирдсон, доройтсон, эвдэрсэн газар, газрын хэвлийг хоргуйжүүлэх, нөхөн сэргээх, хамгаалах ажлын үр дүнг дээшлүүлж, хариуцлагатай үйл ажиллагааг хэвшүүлнэ.

6.2.11.Тариалангийн хагалж боловсруулах уламжлалт технологийг халж, агротехникийн болон усалгааны хэмнэлттэй дэвшилтэт технологи нэвтрүүлж, шинээр нэмж газар хагалахгүй, зөвхөн атаршсан газрыг эргэлтэд оруулж хөрсийг тордож ашиглана.

6.2.12.Бүсийн ялгавартай, шатлан өсгөх зарчимд суурилсан газрын төлбөрийн системийг бий болгож, малын тоо толгойг бэлчээрийн даацад нийцүүлэн хязгаарлаж, бэлчээр ашиглалтын ачааллыг тэнцвэржүүлнэ.

6.2.13.Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөгөөр дамжуулан газрыг зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

6.2.14.Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан байгаль орчны хууль тогтоомжийг сурталчлах, байгаль хамгаалах уламжлалт ёс заншлыг таниулах мэдээллийг тогтмол түгээж, байгаль хамгаалах үйлсэд иргэдийн оролцоог хангана.

6.2.15.Байгаль орчны мэдээллийн төвийн үйл ажиллагааг нүүдлийн соёл иргэншлийн үндэсний хүрээлэнгийн үйл ажиллагаатай уялдуулан олон нийтэд байгаль хамгаалал, уламжлалт ёс заншлын мэдлэг, тогтвортой хөгжлийн боловсрол олгоно.

6.2.16.Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, түүний хэрэгжилтийг олон нийтэд нээлттэй болгоно.

6.2.17.Байгаль орчны шинжилгээний төв лабораторийг шинэчилж, орчны бохирдлын хяналт-шинжилгээний сүлжээг өргөжүүлж чадавхжуулна.

6.2.18.Байгаль орчны мэдээллийн нэгдсэн сан, байгалийн нөөц ашиглалтын бүртгэл, кадастрыг технологийн хөгжлийг ашиглан боловсронгуй болгож баяжуулах, байгаль орчны цахим зөвшөөрлийн

системийг нэвтрүүлж мэдээллийн шуурхай байдал, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

6.2.19.Цаг агаарт зориудаар нөлөөлөх үйл ажиллагааны үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

Үнэт баялаг ус

Зорилт 6.3.Усны нөөцийн хомсдолоос сэргийлж, гадаргын усыг хуримтлуулан хэрэгцээг хүртээмжтэй хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

6.3.1.Усны хэрэглээг бүрэн тоолууржуулж, ус ашиглалтын үр ашиг, хэмнэлтийг сайжруулна.

6.3.2.Усны нөөц ашигласны төлбөрийг хэрэглээний хэмжээнээс хамаарсан шатлан өсгөх зарчимд суурилж тогтоох, төлбөрийн орлогыг дахин хуваарилах эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлж хэрэгжүүлнэ.

6.3.3.Ус бохирдуулсны төлбөр, зөвшөөрөл олгох үйл явцаар дамжуулан үйлдвэрлэлийн усны дахин ашиглалт, үр ашгийг нэмэгдүүлж, усны ул мөрийг бууруулна.

6.3.4.Хаягдал ус дахин боловсруулах, цэвэрлэсэн усыг дахин ашиглах үйл ажиллагааг дэмжин хөгжүүлнэ.

6.3.5.Усны хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг чангатгаж, нийслэл болон бусад хот, суурин газрын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлж газар чөлөөлөн усны нөөц бохирдож, хомсдохоос сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

6.3.6.Монгол орны усны сав газрын хил хязгаарыг засаг, захиргааны нэгжийн хилийн заагтай уялдуулан оновчтой болгож, сав газрын захиргааны хүний нөөцийг чадавхжуулна.

6.3.7.Улсын болон сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж, усны аюулгүй байдлыг хангана.

6.3.8.Газрын доорх усны нөөц баялгаа бүртгэлжүүлж, ашиглалтын зохистой менежмент явуулах, усны нөөцийн өөрчлөлт, ашиглалтын талаарх бодит мэдээллийг бий болгох үүднээс гадаргын усны харуулын тоо болон газрын доорх усны хэмжилтийн цэгийг нэмэгдүүлнэ.

6.3.9.Хөх морь төслийн хүрээнд өндөр уулын бүсийн Сэлэнгэ, Орхон, Эг, Ховд зэрэг томоохон гол мөрөнд урсцын тохируулгатай,

олон зориулалтын цуваа усан сангууд байгуулах техник, эдийн засгийн үндэслэл, зураг төслийг боловсруулж барилгын ажлыг эхлүүлнэ.

6.3.10.Газрын тогтоц, голын голдирлын хэв шинжийг ашиглан хур тунадас, хайлсан цас, мөсний усыг хуримтлуулах цувраа хөв цөөрөм, далд усан сангууд байгуулна.

6.3.11.Говь, хээрийн бүсэд газрын доорх усны ордын орчимд үерийн усыг тогтоон барих далан, шингээх худаг, нэвчүүлэх цөөрөм байгуулах замаар усны нөөц баялгийг арвижуулах, нөхөн сэргээх арга технологи нэвтрүүлнэ.

6.3.12.Аж ахуйн нэгж, байгууллагын байгаль орчин, нийгмийн хариуцлагын хүрээнд газрын доорх усны ордыг хур тунадасны усаар арвижуулж нөхөн сэргээх практикийг хэвшүүлнэ.

6.3.13.Гидрогеологийн дунд масштабын зураглал, хот, суурин газрын хүн амын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл, хайгуулын ажлыг хийж нөөцийг тогтоож, баталгаажуулна.

6.3.14.Ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийг өргөтгөн, шинээр барьж, шаардлага хангасан ундны усаар хангагдсан хүн амын тоог нэмэгдүүлнэ.

Нүүрстөрөгч багатай, бүтээмжтэй, хүртээмжтэй ногоон хөгжил

Зорилт 6.4.Нүүрстөрөгч багатай, бүтээмжтэй, хүртээмжтэй ногоон эдийн засгийг хөгжүүлж, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах олон улсын хүчин чармайлтад хувь нэмэр оруулна.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

6.4.1.Байгальд ээлтэй, хэмнэлттэй хэрэглээ, үр ашигтай дэвшилтэт ногоон технологийг эдийн засгийн хөшүүргээр дэмжинэ.

6.4.2.Үүсэх хог хаягдлыг бууруулах, хог хаягдлыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад чиглэсэн эко төлбөрийн эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгож, хэрэгжүүлнэ.

6.4.3.Тогтвортой ногоон хот, ногоон барилга, амьдралын ногоон хэв маяг, нөөцийн хэмнэлт зэрэг байгальд ээлтэй, хэмнэлттэй ногоон үзэл санаа, хандлага, дадлыг дэмжин хөгжүүлнэ.

6.4.4.Бохирдол, хаягдлыг бууруулах, нөөцийн хэмнэлттэй байгальд ээлтэй дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлж, цэвэр үйлдвэрлэл, хэмнэлттэй хэрэглээг эдийн засгийн хөшүүргээр дэмжинэ.

6.4.5. Байгаль орчны менежментийн MNS ISO14000 багц стандарт нэвтрүүлэх, ногоон гэрчилгээ олгох тогтолцоог дэмжин эрчимжүүлж, үйлдвэрлэл, хэрэглээний зөв дадлыг бий болгоно.

6.4.6. Төрийн худалдан авалтыг ногоон худалдан авалтад үе шаттайгаар шилжүүлж, хувийн хэвшлийг дэмжих тогтолцоог бүрдүүлнэ.

6.4.7. Парисын хэлэлцээрийг хэрэгжүүлж, Монгол Улсын тодорхойлсон хувь нэмэр (NDC) баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангаж, сэргээгдэх эрчим хүчийг хөгжүүлэн, эрчим хүч, хөдөө аж ахуй, барилга, тээвэр, аж үйлдвэр, хог хаягдлын салбарын хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулна.

6.4.8. Ойжуулах, хүлэрт намгийг хамгаалах, эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээж ургамлын нөмрөгийг хамгаалах, ургамалжуулах замаар хүлэмжийн хийн шингээлтийг нэмэгдүүлнэ.

6.4.9. Салбаруудын хүлэмжийн хийн ялгарлыг хэмжих, тооцоолох, тооллого хийх, магадлах, тайлагнах чадавхыг бий болгон бэхжүүлж, цахимжуулна.

6.4.10. Барилгын салбарт ногоон, эрчим хүчний хэмнэлттэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч дотоодын үйлдвэрүүдийг дэмжин хөгжүүлнэ.

6.4.11. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үндэсний хөтөлбөрийг баталж, хэрэгжилтийг хангана.

6.4.12. Уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй эрсдэлийн даатгалын тогтолцоог судалж бүрдүүлнэ.

6.4.13. Байгаль, цаг агаарын аюулт үзэгдлийг урьдчилан мэдээлэх, сэрэмжлүүлэх чадавхыг бэхжүүлж, таваас доошгүй байршилд радарын станц байгуулна.

6.4.14. Байгальд ээлтэй ногоон төсөл, үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх төр, хувийн хэвшлийн хамтарсан үндэсний ногоон санхүүгийн тогтолцоог байгуулж хөгжүүлнэ.

6.4.15. Байгаль орчинд ээлтэй тогтвортой санхүүгийн тогтолцоог бэхжүүлж, тогтвортой бизнесийн зарчмыг эдийн засаг, нийгмийн салбарт нэвтрүүлж, аж ахуйн нэгжийн байгаль орчин, нийгмийн хариуцлагыг өндөржүүлнэ.

6.4.16. Байгальд ээлтэй тогтвортой үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, ухаалаг хэрэглээг төлөвшүүлж дэлгэрүүлэх, байгаль орчин,

нийгэмд ээлтэй төсөл, үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх үндэсний ногоон санхүүгийн тогтолцоо (ногоон банк, ногоон бонд, ногоон бирж, ногоон даатгал)-г шинэ шатанд гаргана.

6.4.17.Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын уур амьсгалын ногоон сан болон бусад олон улсын санхүүгийн арга хэлбэрээр дамжуулан сэргээгдэх эрчим хүчийг хөгжүүлэх, хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, хаягдлыг багасгах, нөөцийн ашиглалтын үр ашгийг нэмэгдүүлэх ногоон төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

6.4.18.Химийн хорт болон аюултай бодисыг бүртгэх, шилжилт хөдөлгөөнийг хянах, бүртгэл, мэдээллийн цахим системийг бий болгож хөгжүүлнэ.

6.4.19.Хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгах ажиллагааг хэвшүүлж, дахин боловсруулах, эрчим хүч гаргах байгаль орчинд хор, нөлөөгүй үйлдвэрийг байгуулна.

6.4.20.Улаанбаатар хот, бүсийн төвүүд болон бусад хот, суурин газарт хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн стандартын ландфиллын байгууламж, аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах, устгах зориулалтын байгууламжийг үе шаттайгаар байгуулна.

6.4.21.Барилга, зам, тээврийн салбарын хатуу хог хаягдлыг байгаль орчинд халгүй аргаар устгах, дахин боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжин хөгжүүлнэ.

6.4.22.Хаягдал бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөх, шинээр барьж, стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжаар хангагдсан хүн амын тоог нэмэгдүүлнэ.

6.4.23.Цэвэрлэх байгууламж, гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийн лагийг байгальд ээлтэй аргаар устгах туршилтын төсөл хэрэгжүүлж, сайн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлнэ.

ДОЛОО.АМАР ТАЙВАН, АЮУЛГҮЙ НИЙГЭМ

Зэвсэгт хүчин

Зорилт 7.1.Улс орны батлан хамгаалах тогтолцоог боловсронгуй болгож, чадавхыг бэхжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

7.1.1.Боловсролын бүх шатанд цэрэг-эх оронч хүмүүжил олгох сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, тусгай анги танхим байгуулна.

7.1.2.Орон нутгийн хамгаалалтын тайван цагийн үндсэн арга хэмжээг зохион байгуулах чадавх, сургалтын тогтолцоог бэхжүүлж, томилгоот нэгжийн бэлтгэлжилтийг хангана.

7.1.3.Орон нутгийн хамгаалалтын нөөц бүрдүүлж, мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог байгуулна.

7.1.4.Мэргэшсэн чадварлаг байнгын бүрэлдэхүүнтэй, хөдөлгөөн, гал, цохилтын өндөр боломжтой хуурай замын цэргийн нэгтгэл, анги, салбарын тоог нэмэгдүүлж, зэвсэгт хүчний ачаа, тээврийн боломжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр шаардлагатай техник, хэрэгслээр хангана.

7.1.5.Агаарын цэргийн командлалыг хөгжүүлж, агаарын хил, орон зайг хянах, улсын онц чухал, стратегийн ач холбогдолтой объектыг хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлж, агаарын цэргийн зенит пуужингийн хороо, радиотехникийн батальон болон радио электрон тэмцлийн батальон шинээр байгуулна.

7.1.6.Зэвсэгт хүчний нэгтгэл, анги салбаруудыг туулах чадвар сайтай тусгай зориулалтын хуягласан техник, хэрэгслээр хангана.

7.1.7.Цэргийн удирдлага, холбоо мэдээллийн хэрэгслийг шинэчилж, аюулгүй байдлыг хангах, кибер халдлагатай тэмцэх чадавхыг нэмэгдүүлнэ.

7.1.8.Дайчилгааны нөөц бий болгох батлан хамгаалахын нөөцийн менежментийн урт, дунд хугацааны бодлого боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

7.1.9.Дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүний сургалтын төвийг бүсчлэн байгуулна.

7.1.10.Энхийг дэмжих ажиллагааны анги, салбаруудыг орчин үеийн зэвсэглэл, техникээр хангаж, түргэн байрлах хүчин, шуурхай ажиллагааны бүлгүүд болон зэвсэгт хүчний 2 дахь батальон, инженерийн ротыг энхийг дэмжих ажиллагаанд үүрэг гүйцэтгүүлнэ.

7.1.11.Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын энхийг дэмжих ажиллагааны газар оронд болон олон улсын цэргийн хүчний командлалын өндөр албан тушаалд ажиллах хүний нөөцийг бэлтгэх, үүрэг гүйцэтгүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

7.1.12.Төсвийн тухай хуульд батлан хамгаалах төсвийг тогтвортой өсгөхөд чиглэгдсэн зүйл, заалт тусгаж, улсын төсвийн зарлагын дүнд эзлэх хувийг хуульчлан тогтооно.

7.1.13. Батлан хамгаалах салбарт инновацын тогтолцоог бүрдүүлэх эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлон, мэргэшсэн инженер, техникийн алба хаагчдыг үе шаттай бэлтгэх сургалтын тогтолцоог бий болгож, тэтгэлэгт хөтөлбөрт хамруулна.

7.1.14. Батлан хамгаалах салбарт нийцсэн технологийн инкубатор, туршилтын үйлдвэр, технологи дамжуулах төв, экосистем, шинжлэх ухааны парк байгуулж, батлан хамгаалахын болон иргэний зарим бүтээгдэхүүнийг зохион бүтээж, туршина.

7.1.15. Зэвсэгт хүчний хөгжлийн сангийн орлогын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, хөрөнгийн зориулалтыг төсөл хөтөлбөр санхүүжүүлэхэд зарцуулна.

Дархан хил

Зорилт 7.2. Улсын хилийн халдашгүй дархан байдал, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг ханган, хилийн цэргийн байгуулалтыг хөгжүүлж, хил хамгаалалтын чадавхыг дээшлүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

7.2.1. Хилийн асуудлаар Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийг боловсронгуй болгож, хилийн шугамын дагуу хамтарсан шалгалт явуулна.

7.2.2. Хилийн цэргийн байгуулалтыг хөгжүүлж, “Бүсчилсэн хил хамгаалалт” хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, орчин үеийн чиг хандлагад нийцсэн бүтэц, хангалтын тогтолцоог бий болгоно.

7.2.3. Хил хамгаалалтын арга, тактикийг бүсийн онцлогт тохируулан хилийн зөрчил, хил дамнасан гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглүүлэн Монгол Улсын хил хамгаалалтын дүрмийг шинэчилнэ.

7.2.4. Алслагдсан хилийн хэсэгт отряд, застав шинээр байгуулж, хил хамгаалалтын нягтралыг нэмэгдүүлнэ.

7.2.5. Орчин үеийн дэвшилтэт техник, технологид суурилсан Монгол Улсын хил хамгаалалтын удирдлагын төвийг байгуулж, хил хамгаалалтад шилжүүлнэ.

7.2.6. Улсын хилийг агаараас хянах системд шилжүүлж, хиймэл дагуулыг хил хамгаалалтад ашиглана.

7.2.7.Улсын хил хамгаалалт, хилийн боомтын аюулгүй байдал, шалган нэвтрүүлэх үйл ажиллагаанд орчин үеийн цэргийн холбоо, зэвсэглэл, техник, технологи дохиолол, хяналт, хамгаалалтын нэгдсэн систем, арга туршлагыг нэвтрүүлж, хангана.

7.2.8.Хилийн боомтуудыг өндөр хурдны шилэн кабелийн сүлжээнд холбоно.

7.2.9.Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бүс болон хилийн боомтуудад орчин үеийн хяналт шалгалтын техник хэрэгсэл, дэвшилтэт технологийг үе шаттай нэвтрүүлж, хилийн боомтын нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлнэ.

7.2.10.Хүний биеийн давхцахгүй өгөгдөлд тулгуурласан ухаалаг цахим гарцыг шалган нэвтрүүлэх албанд нэвтрүүлнэ.

7.2.11.Агаарын болон төмөр замын дэд бүтэц шийдэгдсэн хилийн боомтод шалган нэвтрүүлэх анги, салбарыг шинээр байгуулна.

7.2.12.Мэргэшсэн гэрээт хилчин бэлтгэх төвийг шинээр байгуулна.

7.2.13.Бүсчилсэн хил хамгаалалтын бодлоготой уялдуулан хилийн отряд, застав, харуул, боомтын барилга байгууламжийн тодорхой хувийг цахилгаан эрчим хүчний төвлөрсөн шугамд холбоно.

7.2.14.Улсын хил хамгаалалтын зориулалттай инженер, техникийн байгууламж, дэд бүтэц, барилгыг шинэчилж, хариуцсан нэгжийг бүсчлэн байгуулна.

7.2.15.Хил орчмын нутаг дэвсгэрт суурьшиж байгаа иргэдийн аюулгүй байдлыг хангана.

7.2.16.Хилчдийн нийгмийн хамгааллыг сайжруулна.

7.2.17.Улсын хил хамгаалалтын зориулалттай “Барилга байгууламжийн шинэчлэл” хөтөлбөр гаргаж хэрэгжүүлнэ.

Хүн, нийгмийн амар тайван байдал

Зорилт 7.3.Уламжлалт бус аюулын эрсдэлийг бууруулах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чадавхыг бэхжүүлж, хүн-нийгмийн амар тайван орчныг бэхжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

7.3.1.Дотоодын цэргийн хамгаалалтад шилжээгүй дулааны цахилгаан станц, зарим аймгийн төв болон хүн амын суурьшилд,

иргэдийн хөдөлгөөний нягтаршилт ихтэй сумдын ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийг хамгаалалтад авч, иргэдийн аюулгүй амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

7.3.2.Хорих байгууллагын тогтолцоог бүсчилсэн хэлбэрээр хөгжүүлнэ.

7.3.3.Орон нутаг дахь цагдан хорих байрыг үе шаттайгаар шинэчлэх, олон улсын стандартад нийцсэн цагдан хорих, баривчлах байрыг шинээр барьж ашиглалтад оруулна.

7.3.4.Хорих ял эдлүүлэх орчин, нөхцөлийг хүний эрхийг хангасан түвшинд хүргэх замаар “Сургалт-хүмүүжлийн тусгай байгууллага”-ын цогцолбор барилга, байгууламжийг ашиглалтад оруулна.

7.3.5.Хорих анги, цагдан хорих, баривчлах байр, “Сургалт-хүмүүжлийн тусгай байгууллага”-д хоригдож, хүмүүжиж байгаа суурь өвчтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний эрүүл, аюулгүй байдлыг бүрэн хангаж, хүний эрхийг дээдэлсэн орчин, нөхцөл бүрдүүлнэ.

7.3.6.Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай (эдийн засгийн, цахим гэмт хэрэг болон мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлт, хүн худалдаалах гэх мэт) гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх үндэсний хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг хангаж, олон улсын хамтын ажиллагааг тогтмолжуулна.

7.3.7.Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийн арга хэмжээг нийгмийн байгууллага, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан өргөжүүлнэ.

7.3.8.Нийслэл, орон нутгийн төвүүдэд гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох зорилгоор хяналтын камерын нэгдсэн төв бий болгож, мэдээлэл, харилцаа холбоо, барилга байгууламжийн дэд бүтцийг орчин үеийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлнэ.

7.3.9.Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тогтолцоог бэхжүүлж, мансууруулах бодис хэрэглэгч, донтогчид эрүүл мэндийн болон сэтгэл зүйн засал, нийгмийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх, урьдчилан сэргийлэх төвийг бий болгон олон нийтэд чиглэсэн нөлөөллийн ажлыг цогц байдлаар хэрэгжүүлнэ.

7.3.10.Улаанбаатар хотод төвлөрсөн, орон нутаг дахь цагдаагийн байгууллага бүрд стандартын шаардлага хангасан эрүүлжүүлэх байрыг үе шаттайгаар барьж ашиглалтад оруулна.

7.3.11.Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөж байгаа ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хамгаалах төрөлжсөн түр хамгаалах байр, гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогчдод мэдээлэл, зөвлөгөө өгөх төвийг байгуулна.

7.3.12.Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах шууд чиг үүрэг бүхий цагдаагийн алба хаагчдын ашиглах төхөөрөмжийг шинэчилж, сайжруулна.

7.3.13.Тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагууд болон хилийн боомтыг хар тамхи, мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөт эм бэлдмэлийг илрүүлэх орчин үеийн техник, тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангаж, түүхий эд (перкурсор)-д хяналт тавих чиг үүрэг бүхий бүтэц, нохойн сургалтын төв байгуулж, мэдээллийн нэгдсэн санг бий болгоно.

7.3.14.Гамшгийн үеийн үйл ажиллагааг орон нутгийн зөвлөлөөс мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэх үндэсний чадавхыг бэхжүүлж, орон нутагт анги, салбарыг үе шаттайгаар байгуулна.

7.3.15.Улсын нөөц, хүмүүнлэгийн тусламжийн зохицуулалт, хүч хэрэгслийн бэлэн байдлыг сайжруулж, гамшгийн голомтод эрэн хайх, аврах, хор уршгийг арилгах, хойшлуулшгүй сэргээн босгох чадавхыг бэхжүүлнэ.

7.3.16.Аюулын төрөл бүрээр гамшгийн эрсдэлийг үнэлэх арга, аргачлал, загварчлал боловсруулж, эрсдэлийн үнэлгээ хийнэ.

7.3.17.Инновацад суурилсан техник, технологийн шинэчлэлийг сайжруулж, кибер гэмт хэргээс хамааралтай цахим нотлох баримтыг бэхжүүлэх, үнэлэх, хиймэл оюун ухааныг ашиглах чадамжийг хөгжүүлж, энэ чиглэлээр олон улсын хамтын ажиллагааг өргөжүүлнэ.

7.3.18.Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх нэгжийн бүтэц, орон тоог өргөжүүлж, чадавхыг нэмэгдүүлэх, уг гэмт хэргийн улмаас хууль бусаар гадагш гарсан хөрөнгийг царцаах, буцаан авах талаар хоёр талт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, сургалт, мэдээлэл солилцох арга хэмжээг үе шаттайгаар зохион байгуулна.

7.3.19.Хотын нэн чухал дэд бүтцийг хүчитгэх, өргөтгөх, дахин барих, тогтвортой ажиллагааг нь хангах замаар нийслэл болон хүн ам ихээр төвлөрсөн хот, суурин газруудад гамшигт тэсвэртэй дэд бүтэц бий болгоно.

7.3.20.Гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, хамгаалах үйл ажиллагаанд сансрын болон бусад дэвшилтэт арга технологи, техник хэрэгсэл, багаж төхөөрөмж нэвтрүүлж, гамшигтай тэмцэх үндэсний чадавхыг бэхжүүлж, олон улсын түвшинд хүргэнэ.

7.3.21.Гамшиг судлалын судалгаа шинжилгээг хөгжүүлж, гамшгаас учирсан хохирол, сэргээн босгох хэрэгцээг тооцох арга, технологи боловсруулж, гамшгийн мэдээллийн сан, үндэсний гамшгийн менежментийг хөгжүүлнэ.

7.3.22.Гамшгийн аюул, өртөнг, эмзэг байдлыг бууруулах, гамшгийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, даатгалын тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

7.3.23.Хот суурин газарт гал түймэр унтраах ангийг стандартад нийцүүлэн нэмж байгуулах, гал түймрийг илрүүлэх, унтраах чиглэлд дэвшилтэт арга технологи, шинэ техник, багаж төхөөрөмжийг нэвтрүүлнэ.

7.3.24.Хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэг бүхий нисэхийн нэгж байгуулж, нисдэг тэрэг (автожир)-ний хангалтыг үе шаттайгаар хийнэ.

7.3.25.Хүмүүнлэгийн тусламжийн логистикийн төвтэй болно.

Хууль сахиулах салбарын хөгжил

Зорилт 7.4.Хууль сахиулах салбарын эрх зүйн орчныг сайжруулан, бүтээн байгуулалтыг дэмжих, ажиллах нөхцөлийг сайжруулах, мэргэшсэн чадварлаг хүний нөөцийг бэлтгэн өрсөлдөх чадварыг хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

7.4.1.Салбарын эрх зүйн шинэтгэлийг нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн төгөлдөржүүлнэ.

7.4.2.Нийгмийн харилцаа, эдийн засгийн хөгжлийн өөрчлөлттэй уялдуулан салбарын бүтэц, зохион байгуулалт, орон тооны асуудлыг оновчтойгоор шийдвэрлэнэ.

7.4.3.Алба хаагчдыг бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшүүлэх тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, мэргэшсэн чадварлаг хүний нөөцийг бүрдүүлнэ.

7.4.4.Салбарын алба хаагчдын цалин, хөлсний нэмэгдлийг тухайн жилийн инфляцын өсөлт, өндөр хөгжилтэй орны ижил төрлийн байгууллагын түвшинд хүргэнэ.

7.4.5.Яаралтай тусламжийн дуудлага, мэдээллийг хүлээн авах, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй болон бусад иргэнд үзүүлэх төрийн үйлчилгээг шуурхай, хүртээмжтэй болгож, цагдаа, онцгой байдал, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, эмнэлгийн түргэн тусламжийн байгууллагуудын харилцан хамтын ажиллагааны шуурхай байдлыг хангана.

7.4.6.Салбарын алба хаагчдын дүрэмт хувцас, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, тусгай зориулалтын техник хэрэгслийн чанар, стандартыг судлан тогтоож, лаборатори, үйлдвэр байгуулна.

7.4.7.Салбарын автомашин, тусгай зориулалтын техник хэрэгслийн хангалтыг үе шаттайгаар шинэчилнэ.

7.4.8.Ял шийтгэгдсэн хүнийг нийгэмшүүлэх, суллагадахад бэлтгэх, нийгмээс тусгаарлахгүйгээр ялын бодлогыг хангах зорилгоор “Цахим хяналтын төв”-ийг байгуулж, пробагийн тогтолцоог хөгжүүлнэ.

7.4.9.Иргэний үнэмлэх, гадаад паспортын бичилт хийх үйлдвэрийг өргөтгөж, бэлдэц үйлдвэрлэх дотоодын үйлдвэр байгуулна.

7.4.10.Бүртгэлийн байгууллагын мэдээллийн баазыг бэхжүүлэх, хадгалалтыг сайжруулах зорилгоор сүүлийн үеийн өндөр хүчин чадал бүхий сервер, тоног төхөөрөмжийг үе шаттайгаар шинэчилнэ.

7.4.11.Салбарын болон шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын алба хаагчдыг чадавхжуулах, мэргэшүүлэх, дадлага зохион байгуулах хүчин чадал бүхий сургалтын төв байгуулна.

7.4.12.Оюуны өмчийн газрын байр, сургалтын төв, хөгжлийн төвийн цогцолбор барилгыг барьж олон улсын стандартад нийцсэн үйлчилгээг хөгжүүлнэ.

7.4.13.Хууль зүйн туслалцааны төв болон орон нутаг дахь улсын бүртгэлийн хэлтэс, шүүхийн шинжилгээний албаны ажиллах орчныг сайжруулж, үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

7.4.14.Үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх замаар хоригдлын ажлын байрыг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн үр ашгийг сайжруулан, улсын төсвийн ачааллыг бууруулна.

7.4.15.Төрийн тусгай алба хаагчдын эмнэлгийг олон улсын стандартад нийцүүлнэ.

7.4.16.Иргэдэд эрх зүйн албан бус боловсрол олгох чиглэлээр сургалт үйл ажиллагаа зохион байгуулна.

7.4.17.Эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг хөгжүүлэх зорилгоор санхүүжилтийг нэмэгдүүлж, орчин үеийн техник, технологи болон программ хангамжийг нэвтрүүлнэ.

7.4.18.Үндэсний санах ой архивын баримтын хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөлийг сайжруулна.

7.4.19.Монгол Улсын түүх, соёлд холбогдох гадаад улсад хадгалагдаж байгаа баримтыг нээн илрүүлж, худалдан авах ажлыг зохион байгуулна.

7.4.20.Улсын бүртгэлийн мэдээллийн сан газар зүйн өөр байршилд нөөц сантай болгоно.

7.4.21.Криминалистик, шүүх эмнэлэг болон тусгай шинжилгээний хүчин чадлыг бэхжүүлж, хүний нөөцийг чадавхжуулж, техник-технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, шинжилгээ хийх нөхцөлийг сайжруулна.

7.4.22.Шинжилгээний лабораториудад шинжилгээ хийх шинэ арга, аргачлалыг нэвтрүүлж, ДНХ, хими, физик, биологийн лабораториудыг олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, метоходндр, бактериологийн шинжилгээний лабораториудыг шинээр байгуулна.

7.4.23.ДНХ-ийн нэгдсэн сан бий болгож, эрэн сурвалжлах болон нууц далд аргаар үйлдсэн, эзэн холбогдогч нь тогтоогдоогүй гэмт хэргийг илрүүлэхэд ашиглана.

7.4.24.Эрх зүйн нэгдсэн систем болон оюуны өмчийн салбарт хиймэл оюун ухаанд суурилсан системийг нэвтрүүлэн хөгжүүлнэ.

7.4.25.Оюуны өмчийн хяналтын системийг боловсронгуй болгоно.

7.4.26.Салбарын инновацын үйл ажиллагааг дэмжих, гарааны бизнест хөрөнгө оруулалт хийхэд чиглэсэн тусгай хөрөнгө оруулалтын сан байгуулж, ажиллах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

7.4.27.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын технологийн дэвшлийг инновацад суурилан хөгжүүлнэ.

7.4.28.Дотоод хэргийн их сургуулийн шинжлэх ухаан, инновацын чадавхыг нэмэгдүүлнэ.

7.4.29.Хоригдогчдын хорих анги, байгууллагын дотоод үйлчилгээнд цахим картын системийг нэвтрүүлнэ.

7.4.30.Хүний биеийн давхцахгүй өгөгдөл бүхий бүртгэл, танилтын системийг нэвтрүүлнэ.

7.4.31.Дараа үеийн суурин болон хөдөлгөөнт холбооны технологийн дэвшилд тулгуурласан цагдаа, дотоодын цэрэг, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогт тохирсон харилцаа холбооны шийдлийг нэвтрүүлнэ.

Мэдээллийн аюулгүй байдал

Зорилт 7.5.Төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулж, өрсөлдөх чадвар бий болгоно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

7.5.1.Үндэсний мэдээллийн дэд бүтцэд халдах халдлагыг илрүүлэх, таслан зогсоох чадавх бий болгож, кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэнэ.

7.5.2.Кибер аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, хяналт шалгалтын тогтолцоог бэхжүүлж, кибер халдлага, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг бэхжүүлж, төрийн албан хаагч, иргэдийн технологийн мэдлэг, инновацыг ашиглах чадавхыг дээшлүүлнэ.

7.5.3.Мэдээллийн технологийн судалгаа шинжилгээг өргөжүүлж, мэдлэгт суурилсан инновацын шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, уян болон хатуу дэд бүтцийг хөгжүүлж, кибер аюулгүй байдлын чиглэлээр судалгаа, шинжилгээ хийдэг олон улсын ба бүс нутгийн байгууллагуудтай хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, Монгол Улсын мэдээллийн аюулгүй байдлыг олон улсын түвшинд хүргэнэ.

7.5.4.Үндэсний мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн дэд бүтцэд халдах, эдийн засаг, нийгмийн чадавхыг сулруулах оролдлоготой тэмцэх чадавх бүхий үндэсний компьютерын онцгой бэлэн байдлын багийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлнэ.

7.5.5.Цахим мэдээллийг ангилах, тодорхойлох, үнэлэх, төрийн мэдээлэл, харилцаа холбооны дэд бүтцийн эмзэг, сул байдлыг

илрүүлэх, эрсдэлийн үнэлгээг тогтмол хийж байх талаар холбогдох хууль, дүрэм, журамд тусган онц чухал дэд бүтэц бүхий байгууллагуудад цахим халдлагатай тэмцэх баг бий болгож мэргэшсэн хүний нөөц бэлтгэж, хөгжүүлнэ.

7.5.6.Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эмзэг байдлыг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх, халдлагад хариу үйлдэл үзүүлэх чадавхыг бэхжүүлнэ,

7.5.7.Төрийн албан хаагч, иргэдийн технологийн мэдлэг, инновацыг ашиглах чадавхыг дээшлүүлнэ.

7.5.8.Мэдээллийн технологийн судалгаа шинжилгээг өргөжүүлж, мэдлэгт суурилсан инновацын шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, уян болон хатуу дэд бүтцийг хөгжүүлнэ.

7.5.9.Кибер аюулгүй байдлын чиглэлээр судалгаа, шинжилгээ хийдэг олон улсын ба бүс нутгийн байгууллагуудтай хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, Монгол Улсын мэдээллийн аюулгүй байдлыг олон улсын түвшинд хүргэнэ.

7.5.10.Нийгмийн сүлжээ, цахим хуудас, телевизийн нэвтрүүлэг, нийтлэл хэлбэрээр дамжуулан олон нийтийн цахим мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэн интернэтийн зохистой, соёлтой хэрэглээг нийтэд төлөвшүүлж, кибер орчинд хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах чадавхыг бэхжүүлнэ.

7.5.11.Сансрын технологид суурилсан гарааны шинэ компаниуд, сансрын аялал жуулчлалын симуляци хийх нээлттэй баазын судалгаа хийж, гадаад улс орнуудтай хамтран хиймэл дагуул хөөргөж, газрын станц байгуулах хөрөнгө оруулалт татах арга хэмжээг авна.

7.5.12.Сансрын технологийн үндэсний мэргэжилтэн бэлтгэх их сургуулийн хөтөлбөр боловсруулж, сансар судлал ба өндөр технологийн институт байгуулан хөгжүүлнэ.

7.5.13.Сансрын холбооны үндэсний хиймэл дагуулын сүлжээ ашиглан үндэсний харилцаа холбооны сүлжээний ашиглалт, хяналтын менежментийг бүрдүүлэх, уялдуулах сайжруулах сүлжээг өргөтгөн байгуулж ашиглалтын хэвийн нөхцөлийг хангаж ажиллах, төрийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах цогц үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлнэ.

7.5.14.Сансрын технологийг судлан шинжлэх лаборатори байгуулж, үндэсний хиймэл дагуулыг үйлдвэрлэж нэвтрүүлнэ.

7.5.15.Өрсөлдөх чадвартай мэдээлэл, харилцаа холбооны систем, техник хэрэгсэл, программ хангамж, криптографийн үндэсний үйлдвэрлэл болон мэдээллийн аюулгүй байдлын шийдэл боловсруулах тогтолцоог бэхжүүлнэ.

7.5.16.Тоон гарын үсгийн нийтийн түлхүүрийн дэд бүтцийг хөгжүүлж, тоон гарын үсгийг бүх нийтийн хэрэглээ болгох, тоон гарын үсэгт суурилсан цахим үйлчилгээний нууцлал, хамгаалалтыг хангана.

7.5.17.Төрийн мэдээллийн нэгдсэн сүлжээний хамрах хүрээг өргөтгөж (төв болон орон нутаг), хамгаалагдсан интернэт болон интернэт сүлжээнд төрийн захиргааны байгууллагуудыг бүрэн хамруулах замаар төрийн байгууллагуудын мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог боловсронгуй болгож, хөгжүүлнэ.

7.5.18.Төрийн байгууллагуудын цахим халдлага зөрчилтэй тэмцэх компьютерын онцгой бэлэн байдлын баг байгуулж, мэдээллийн урсгалыг хянах замаар эмзэг байдлыг бууруулж, цахим форенсикийн үндэсний төвийн үйл ажиллагааг өргөтгөн шинэчилнэ.

7.5.19.Төрийн байгууллага болон Монгол Улсаас хилийн чанадад суугаа дипломат төлөөлөгчдийн газруудыг тусгай хэрэглээний сүлжээнд бүрэн хамруулах, шифр харилцаа нэвтрүүлж, тусгай хэрэглээний радио давтамжийн зурвасын ашиглалт, давтамж хоорондын нөлөөлөлд хяналт тавих техникийн нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

7.5.20.Онцгой болон гамшгийн нөхцөл байдлын үед ашиглах зорилгоор нийслэл, аймгийн төвүүдийг холбосон богино долгионы радио холбооны сүлжээ болон хөдөлгөөнт холбооны төвүүдийг өргөтгөж, шинэчилнэ.

7.5.21.Мэдээлэл холбооны дэд бүтцэд холбогдоогүй алслагдсан цэгүүдийг холбосон мэдээлэл дамжуулах, солилцох сүлжээг байгуулна.

7.5.22.Өрсөлдөх чадвартай мэдээлэл, харилцаа холбооны систем, техник хэрэгсэл, программ хангамж, криптографийн үндэсний үйлдвэрлэл болон мэдээллийн аюулгүй байдлын шийдэл боловсруулах тогтолцоог бэхжүүлнэ.

7.5.23.Төрийн нууцыг хууль бусаар олж авах, задруулах, үрэгдүүлэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, таслан зогсоох чадавхыг дээшлүүлж, алба хаагчдыг мэргэшүүлнэ.

7.5.24. Үндэсний дата төвийн мэдээллийн систем, сүлжээ, өгөгдлийн сангийн хамгаалалтыг сайжруулна.

7.5.25. Үндэсний мэдээллийн дэд бүтцэд халдах халдлагыг илрүүлэх, таслан зогсоох чадавх бий болгож, кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэнэ.

7.5.26. Төрийн цахим ой санамж болох мэдээллийн сан, өгөгдлийн бүрэн бүтэн, нэгдмэл, аюулгүй байдлыг хангаж нэг эх сурвалж бүхий мэдээлэл, нээлттэй өгөгдлийг бий болгож, хөгжүүлнэ.

7.5.27. Сансрын холбооны үндэсний хиймэл дагуулын сүлжээ ашиглан үндэсний харилцаа холбооны сүлжээний ашиглалт, хяналтын менежментийг бүрдүүлэх, уялдуулах сайжруулах сүлжээг өргөтгөн байгуулж ашиглалтын хэвийн нөхцөлийг хангаж ажиллах, төрийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах цогц үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлнэ.

7.5.28. Төрийн нууцын программ хангамжийг боловсруулж, төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлж, төрийн болон албаны нууцын бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн сан байгуулна.

НАЙМ.БҮС, ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

Дэд бүтэц

Зорилт 8.1. Бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцад дэд бүтцийн нэгдсэн сүлжээгээр бүрэн холбогдож, эдийн засгийн эрчимтэй өсөлтийг хангах суурь нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

8.1.1. Олон улс, бүс болон орон нутгийн чанартай дараах чиглэлийн авто замуудыг байгуулна:

- “Ховдын Мянгад” – “Завханы Загастайн даваа” -ны арын уулзвар;
- “Өлгий” – “Хөх эрэг боомт”;
- “Батцэнгэл” – “Хануйн гүүр”;
- “Ховд” – “Улаангом”;
- “Завханы Сонгино” – “Тэс” – “Арц суурь боомт”;
- “Есөнбулаг” – “Улиастай”;
- “Бага Илэнхи” – “Тэшиг” – “Хутаг-Өндөр”;
- “Булганы Орхон” – “Хишиг-Өндөр” – “Гурванбулаг”;
- “Алтанбулаг” – “Дархан-Уул” – “Улаанбаатар”;
- “Чойбалсан” – “Баруун-Урт”;
- “Баяндалай” – “Шивээ хүрэн боомт”.

8.1.2.Хөгжлийн ирээдүйтэй сууринг тодорхойлж улс, бүсийн чанартай авто замын сүлжээнд холбоно.

8.1.3.Стратегийн орд газруудыг хилийн боомттой холбосон дараах чиглэлийн төмөр замуудыг барьж, байгуулна:

- “Таван толгой”–“Зүүнбаян”;
- “Зүүнбаян”–“Ханги мандал”;
- “Нарийн сухайт”–“Шивээ хүрэн”;
- “Таван толгой”–“Гашуунсухайт”;
- “Сайншанд”–“Баруун-Урт”–“Хөөт”.

8.1.4.Олон улсын тээвэр логистикийн 3, бүсийн тээвэр логистикийн 6, орон нутгийн тээвэр логистикийн 33 төвийг тус тус барина.

8.1.5.Шинэ нийслэл болон Дорнод, Өмнөговь, Ховд, Увс, Завхан, Хөвсгөл аймгуудыг 4С зэрэглэлийн агаарын хөлөг хүлээн авах хүчин чадалтай аэродром, зорчигч үйлчилгээний цогцолбор бүхий олон улсын нисэх буудалтай болгоно.

8.1.6.Хөшигийн хөндий, Говьсүмбэрийн Баянталд эдийн засгийн чөлөөт бүс, карго логистикийн төв байгуулна.

8.1.7.Замын-Үүд, Алтанбулаг, Цагааннуурын чөлөөт бүсийг барьж дуусгана.

8.1.8.Хавирга, Гашуунсухайт, Шивээ хүрэн, Булган, Боршоо, Арц суурь, Бага Илэнхи зэрэг хилийн боомтуудын нэвтрэх чадварыг нэмэгдүүлнэ.

8.1.9.Хөгжлийн ирээдүйтэй суурин газарт бүс нутгийн онцлог, нүүдлийн мал аж ахуйд тулгуурлан хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл технологийн 33 паркийг бүсчлэн байгуулна.

8.1.10.Орон нутгийн мэдээлэл болон цаг агаарын аюулаас урьтаж анхааруулах мэдээг малчдад дамжуулж бэлэн байдалд орох боломж бүрдүүлэх мэдээлэл холбооны эргэх холбоо бүхий цогцолборыг 18 аймаг, аюулын эрсдэл өндөртэй 13 суманд байгуулна.

Аялал жуулчлал

Зорилт 8.2.Эдийн засгийн тэргүүлэх салбарууд болон байршлын давуу талд тулгуурлан бүс, орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

8.2.1.Баруун аймгуудад өндөр уулын экосистем, Их нууруудын хотгорын байгаль газар зүйн онцлог, олон ястан, угсаатны

ахуй соёл, өв уламжлалд түшиглэсэн аялал жуулчлалын цогцолборыг байгуулна.

8.2.2.Хөвсгөл нуур, Хангайн нурууны экосистем, томоохон голуудын сав дагуух адал явдалт болон Орхоны хөндийн дурсгалт газрыг түшиглэсэн соёлын аялал жуулчлалын цогцолбор байгуулна.

8.2.3.Говийн аймгуудад палеонтологи болон нэн ховор амьтдын парк, түүх, шашин, соёлын өв уламжлал, байгалийн ландшафт, рашаан сувилалд түшиглэсэн амралт, нөхөн сэргээх аялал жуулчлалын цогцолбор байгуулна.

8.2.4.Дорнод аймагт Халх гол, Буйр нуур, хил орчмын аялал жуулчлалыг дэмжинэ.

8.2.5.Хэнтий аймагт Монголын төрт ёсны түүх, дурсгалын үнэт өв, нүүдлийн соёл, уламжлалт ахуйд түшиглэн “Чингис хаан аялал жуулчлалын цогцолбор” байгуулна.

8.2.6.Сүхбаатар аймагт түүх соёлын өвд түшиглэсэн хил орчмын аялал жуулчлалыг дэмжинэ.

8.2.7.Төвийн болон Улаанбаатар хотын бүсэд бизнесийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

8.2.8.Орхоны хөндийд шинэ нийслэлийн байршлыг сонгож, техник, эдийн засгийн үндэслэл, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, бүтээн байгуулалтын ажлыг эхлүүлнэ.

8.2.9.Бүс, орон нутагт төрөөс үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээний стандарт, нормативыг хангах замаар Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулна.

Тогтвортой хөдөө аж ахуй

Зорилт 8.3.Хөдөө аж ахуйг байгальд ээлтэй, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон, эрсдэл даах чадвартай, нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн, хариуцлагатай, бүтээмж өндөр, тогтвортой үйлдвэрлэлтэй эдийн засгийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

8.3.1.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний нөөцийг эдийн засгийн эргэлтэд эрчимтэй оруулах нөхцөлийг бүрдүүлж,

дотоодын нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлд хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

8.3.2.Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд дасан зохицох, эрсдэлийг бууруулах чадавхыг бэхжүүлэх, хөдөө аж ахуйд даатгалын тогтолцоог боловсронгуй болгож, гэнэтийн эрсдэлээс учирч болох эдийн засгийн хохирол, эрсдэлийг бууруулна.

8.3.3.Бэлчээрийн газрыг ашиглах, сайжруулах, хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулсан эрх зүйн орчныг тодорхой болгож, бэлчээрийн менежментийн нэгдсэн системийг бий болгож, бэлчээрийн доройтол, цөлжилтийг бууруулна.

8.3.4.Байгаль экологи, бэлчээрийн даацтай уялдуулж, малын тоо, төрөл, бүтцийн дээд хязгаарыг тогтоох, бэлчээрийн мэрэгч амьтад, шавжтай тэмцэх, малын бэлчээр, хадлан, тэжээл, усны хангамж, хүрэлцээг нэмэгдүүлж, мал аж ахуйн эрсдэлийг бууруулна.

8.3.5.Уламжлалт өв соёлыг хадгалсан бэлчээрийн аж ахуйг зонхилон, дэвшилтэт технологи, техник бүхий эрчимжсэн аж ахуйг хот суурин орчимд бүсчлэн хөгжүүлж, нөөцийг тогтвортой, зохистой ашиглан, ногоон эдийн засгийн чиг баримжаатай мал аж ахуйг хөгжүүлнэ.

8.3.6.Үржил шим бүхий хөрсөнд тариалсан монгол таримлын өрсөлдөх чадвар, үнэ цэнийг өсгөж, экспортыг нэмэгдүүлсэн, ухаалаг технологид суурилсан газар тариаланг хөгжүүлнэ.

8.3.7.Хөдөө аж ахуйн эрчимжүүлсэн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн үйл ажиллагааг бүсчилж, төрөлжүүлэн төвлөрсөн хүн амын хүнсний хангамж, хүртээмжийг тогтворжуулан, зарим нэр төрлийн бүтээгдэхүүний импортыг бууруулах, экспортыг дэмжинэ.

8.3.8.Хөдөө аж ахуйн эрчимжүүлсэн үйлдвэрлэлд техник, технологийн шинэчлэлийг үе шаттай хэрэгжүүлж, кластер, логистик, санхүүгийн түрээсийн үйлчилгээг хөгжүүлнэ.

8.3.9.Хөдөө аж ахуйн салбарын хүний нөөцийн тогтвортой ажиллах мэдлэгээ дээшлүүлэх нөхцөлийг сайжруулах, хөдөлмөрийн үнэлэмжийг нэмэгдүүлэх, залгамж халааг бэлтгэнэ.

8.3.10.Хөдөө аж ахуйн салбарын ажиллагсдын орон нутагтаа ая тухтай ажиллах, амьдрах нөхцөл, нийгмийн баталгааг сайжруулна.

8.3.11.Малчдын ахуй амьдралд түшиглэн нүүдлийн соёл, иргэншил, уламжлал бүхий аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, орлого, ашгийг нь өсгөнө.

8.3.12.Хөдөө аж ахуйн салбарын ажиллагсдын үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, хорших санаачилгыг төрийн бодлогоор дэмжиж, ажлын байрыг тогтвортой хадгална.

8.3.13.Хөдөө аж ахуйд хамтын хоршил, эко санаачилга, хөрөнгө оруулалтыг идэвхжүүлж, нөөц ашиглалтыг нэмэгдүүлнэ.

8.3.14.Малын генетик нөөцийг бүртгэх, төлөв байдлыг үнэлэх, бүртгэх, тогтвортой ашиглах, хамгаалах, судлан хөгжүүлэх үйл ажиллагааны тогтолцоо, төлөвшилтийг бүрдүүлнэ.

8.3.15.Малын удам зүй, сонгон үржүүлэг, селекцийн ажлыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, үржлийн стратегийн дагуу явуулах, малын үүлдэрлэг байдал, ашиг шимийн гарц, чанарыг сайжруулна.

8.3.16.Үндэсний үүлдэр, омгийн малын генийн санг хамгаалах, үржүүлгийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, биотехнологийн дэвшилтэт аргыг үйлдвэрлэлд өргөнөөр нэвтрүүлж, малын нөхөн үйлдвэрлэлийн эдийн засгийн хохирлыг бууруулна.

8.3.17.Малын үржүүлэг, технологийн ажил, үйлчилгээний чадавхыг сайжруулж, явуулын үйлчилгээг олон улсын жишигт хүргэх, малын генетик нөөцийн үндэсний бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санг хөгжүүлнэ.

8.3.18.Мал, амьтны өвчний гаралт, тархалтыг бууруулж, бүс, нутгийн түвшинд халдварт өвчнөөр тайван байдлыг баталгаажуулна.

8.3.19.Мал эмнэлгийн лабораторийн орчин үеийн оношилгоо, шинжилгээний дэвшилтэт арга, технологийг нэвтрүүлж, оношилгооны чадавхыг сайжруулна.

8.3.20.Эмчилгээний өндөр идэвхтэй, аюулгүй, чанарын баталгаатай малын эм, биобэлдмэлийг хэрэглэх нөхцөлийг бүрдүүлж, эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлнэ.

8.3.21.Мал эмнэлгийн үйлчилгээний мэргэжлийн, шуурхай, бие даасан, нэгдмэл байдлыг хангах, мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд төрөөс дэмжинэ.

8.3.22.Стратегийн хүнсний зориулалттай болон бусад нэр төрлийн ашигт таримлын тариалалт, үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж,

дотоодын хэрэгцээг хангах, хүлэмжийн аж ахуйг хөгжүүлж, шинэ нэр төрлийн таримлын бүтээгдэхүүн бий болгох, импортыг бууруулна.

8.3.23.Тариалангийн үйлдвэрлэлд тэг болон цомхотгосон технологийг бүрэн нэвтрүүлж, байгальд ээлтэй бордооны хэрэглээг төлөвшүүлж, хөрсний үржил шимийг хамгаалж, сайжруулна.

8.3.24.Шинэ ургацын ногооны хангамжийг сайжруулна.

8.3.25.Ган гачиг, өвчин, хортонд тэсвэртэй таримлын сортуудыг шинээр гаргах, нутагшуулах, баталгаажсан сортын үрээр дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангана.

8.3.26.Хөдөө аж ахуйн парк ашиглалтыг сайжруулж, техник, хэрэгслийн засвар, үйлчилгээний болон зарим нэр төрлийн сэлбэг, тоног төхөөрөмжийг дотооддоо угсарч үйлдвэрлэн, усны зарцуулалт багатай усалгааны дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлнэ.

8.3.27.Таримал ургамлын өвчин, хог ургамал, хөнөөлт шавж, мэрэгчдийн тархалтын эсрэг экологид ээлтэй ургамал хамгааллын цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлж, зохистой дадлыг нэвтрүүлнэ.

8.3.28.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний бэлтгэлийн чанарын хяналт, баталгаажуулалтын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлж, хөдөө аж ахуйн бирж, үндэсний боловсруулах үйлдвэр, бэлтгэн нийлүүлэгчийн үйл ажиллагааны уялдааг сайжруулна.

8.3.29.Хөдөө аж ахуйгаас бэлтгэн нийлүүлэх түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг төвлөрүүлэх, анхан шатны боловсруулалт хийх стандартын дагуу бэлтгэн зах зээлд нийлүүлэхэд нь хөрөнгө оруулалтын болон урамшууллын дэмжлэг үзүүлнэ.

8.3.30.Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний нөөцтэй уялдуулан боловсруулах үйлдвэрийн хүчин чадлыг бүрэн ашиглах, бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшнийг олон улсын жишигт хүргэнэ.

8.3.31.Бүс нутаг дахь малын гаралтай түүхий эдийн нөөцийг оновчтой ашиглах, экспортын бүтээгдэхүүний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, зарим нэр төрлийн бүтээгдэхүүний импортыг бууруулж, экспортыг дэмжинэ.

8.3.32.Алслагдсан бүс нутаг дахь малын гаралтай түүхий эдийн нөөцийг оновчтой ашиглах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж, экспортын бүтээгдэхүүний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх боломжийг судалж хэрэгжүүлнэ.

8.3.33. Хүнсний шим тэжээллэг чанарыг сайжруулах, зохистой хэрэглээг дэмжих, хүнсний хангамжийн тогтвортой, тэнцвэртэй байдлыг хангаж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

8.3.34. Стратегийн хүнс болон гол нэр төрлийн хүнсний хүн амын хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээс тогтвортой хангаж, мах, сүүний улирлын хамаарлыг бууруулна.

8.3.35. Хүнсний сүлжээний бүх шатанд түүхий эд, бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах бүтэц, зохион байгуулалтын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлнэ.

8.3.36. Боловсруулах салбарын хүчин чадлын ашиглалтыг нэмэгдүүлэх, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, экспортын баримжаатай үйлдвэрлэлийг тогтвортой хөгжүүлнэ.

8.3.37. Дотоодын үйлдвэрлэлийг тарифын болон тарифын бус зохицуулалтаар хамгаалах, төрийн дэмжлэг, хөрөнгө оруулалтыг сайжруулна.

8.3.38. Хүнсний нарийн ногооны үрийн дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангана.

ЕС.УЛААНБААТАР БА ДАГУУЛ ХОТ

Хүн төвтэй хот

Зорилт 9.1. Иргэдийнхээ хөгжих боломжийг хангасан хөдөлмөрийн үнэлэмж өндөртэй эрүүл чийрэг, бүтээгч, оюунлаг иргэдтэй хот болно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

9.1.1. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн барилга байгууламжийг шинээр барих, өргөтгөх, засварлах зэргээр суудлын тоог нэмэгдүүлж бүлэг дүүргэлтийг норматив хэмжээнд хүргэнэ.

9.1.2. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгт орчны стандарт мөрдүүлнэ.

9.1.3. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгүүдэд шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмж нийлүүлж, ерөнхий боловсролын сургууль, насан туршийн боловсролын төв, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвд цахим болон зайн сургалтын танхим байгуулж, цэцэрлэгүүдийг камержуулна.

9.1.4.Сургууль бүрд спорт, урлагийн заал, номын сан бүхий хүүхдийн цогц хөгжлийн төвийг үе шаттайгаар байгуулна.

9.1.5.Хамтын ажиллагаатай улс, хотуудтай багш, сурагч солилцооны болон тэтгэлэгтэй суралцах хөтөлбөрүүдийг боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

9.1.6.Хүүхэд харах үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн 1-2 насны хүүхдийг хамруулна.

9.1.7.Насан туршийн боловсролын үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлж насанд хүрэгчид, ахмад настанд зориулсан сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлж, нийгмийн түншлэлийг бэхжүүлнэ.

9.1.8.Хүүхэд хамгаалах төв, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн өдөр өнжүүлэх төв, асрамжийн газрын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, шаардлагатай тохижилт үйлчилгээг хийнэ.

9.1.9.Эрүүл мэндийн байгууллагын барилга байгууламжийг шинээр барих, өргөтгөх, засварлах, стандартын шаардлага хангасан тохижилт, үйлчилгээний орчныг бүрдүүлэх, орны тоог нэмэгдүүлэх ба дүүргийн жишиг эрүүл мэндийн төвийн барилгыг шинээр барина.

9.1.10.Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний нэгдсэн зохицуулалттай, бүсчилсэн сүлжээг байгуулж, тогтвортой үйл ажиллагааг хангана.

9.1.11.Дүүргийн эрүүл мэндийн төвийг нэгдсэн эмнэлэг, дүүргийн нийгмийн эрүүл мэндийн төв болгон хөгжүүлэх ба оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах, ерөнхий мэс засал, дурангийн мэс засал, хавдар, хөнгөвчлөх, сэргээн засах тусламж, үйлчилгээг үе шаттай хөгжүүлнэ.

9.1.12.Өрх, тосгоны эрүүл мэндийн төвд үзүүлэх эмнэлгийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээнд шинэ дэвшилтэт арга технологийг нэвтрүүлэх, хурдавчилсан оношилгоо, өдрийн, сэргээн засах, гэрээр үзүүлэх тусламжийг бэхжүүлнэ.

9.1.13.Шинжлэх ухааны дэвшилтэт технологи, инновацыг нэвтрүүлэх, өндөр хөгжилтэй орны эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг багаар нь урьж ажиллуулах, үндэсний мэргэжилтнийг сургаж чадавхжуулах замаар өндөр технологи, ур чадвар шаардсан тусламж, үйлчилгээг эх орондоо үзүүлдэг болно.

9.1.14.Эрүүл мэндийн урт хугацааны тусламж, үйлчилгээний загварыг гаргаж, сэргээн засах, хөнгөвчлөх, сувилахуйн

төвийг байгуулах, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагын оролцоог хангана.

9.1.15.Нийгмийн эрүүл мэндийн зөвлөлийг Улаанбаатар хотын хэмжээнд зохион байгуулж, тогтвортой үйл ажиллагааг хангана.

9.1.16.Алслагдсан дүүрэг, дагуул хотод телемедицин, цахим эрүүл мэндийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлнэ.

9.1.17.Орчин үеийн техник, технологийн дэвшлийг биеийн тамир, спортын ажил, үйлчилгээнд нэвтрүүлснээр бүх насны иргэд хиймэл оюун ухаанд суурилсан спортын зөвлөн туслах үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлнэ.

9.1.18.Хотын хэмжээнд бүх насны иргэдэд үйлчлэх спортын зориулалтын стандарт талбайн хүртээмжийг нэмэгдүүлж, биеийн тамир спортын барилга байгууламжийг төлөвлөн байгуулна.

9.1.19.Байгууллагын нийгмийн хариуцлагыг дээшлүүлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үйлчилгээ үзүүлэх орчныг бүрэн хангана.

9.1.20.Хотын соёлт иргэнийг төлөвшүүлэхэд бүх шатны боловсролын байгууллагуудыг хамарсан төсөл хэрэгжүүлж, нийгэмд чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагааг төрийн байгууллага, олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн үйл ажиллагаанд тусган хэрэгжүүлнэ.

9.1.21.Хүн амд сэтгэл зүйн зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагааг дэмжинэ.

9.1.22.Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувилбарыг төрөлжүүлж, ажил эрхлэнгээ суралцах, мэргэших боломжтой хөтөлбөрүүд боловсруулна.

Орчин төвтэй шийдэл

Зорилт 9.2.Иргэдийн эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлж, экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангасан, хүлэмжийн хийн ялгарал багатай ногоон технологи бүхий амьдралын таатай орчинтой хот болно.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

9.2.1.Хот, суурин газрын экосистемийн үнэ цэн, экологийн даацыг тогтоох, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эмзэг байдал, эрсдэлийн үнэлгээ хийх, гамшгийн эрсдэлийг бууруулах менежментийн

цогц тогтолцоог боловсронгуй болгон хөгжүүлж, ногоон бүсийн экологийн коридоруудыг байгуулна.

9.2.2.Улаанбаатар хотын суурьшлын бүсийн хилийг дагуулан суурьшлыг хязгаарлах ногоон бүсийг байгуулна.

9.2.3.Хүнсний аюулгүй байдлыг хангаж, хөдөө орон нутгаас нийлүүлдэг органик хүнсний сүлжээг бий болгоно.

9.2.4.Байгальд ээлтэй, дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлэх замаар бохирдлын бүх эх үүсвэрийг багасгаж, дахин ашиглах саармагжуулах боломжийг бүрдүүлнэ.

9.2.5.Хотын уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй ойн экосистемийг бий болгож, ой хамгааллын тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлэх, экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн системийг үе шаттайгаар нэвтрүүлнэ.

9.2.6.Хөрс хамгаалах, хөрсний бохирдлыг биологийн болон технологийн аргаар нөхөн сэргээх, экологийн ач холбогдол бүхий байршлуудад ойг нөхөн сэргээж таримал ойг улсын ойн санд худалдан авах менежментийг хэрэгжүүлнэ.

9.2.7.Хамтын оролцоотой байгалийн нөөцийн тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлнэ.

9.2.8.Уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй ойн экосистемийг бий болгож, ой хамгааллын болон нөхөн сэргээлтийн тогтвортой менежментийг шинжлэх ухаан, технологийн шинэ ололтуудад тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.

9.2.9.Ойн доройтол, хомсдолыг бууруулах, нөхөн сэргээх цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлж ойн хэвийн өсөлтийг хангана.

9.2.10.Ой, усны санд газар эзэмшиж, ашиглаж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгжийн газрын төлбөрийг эрс нэмэгдүүлж, экосистемийн үйлчилгээний төлбөр авах замаар ой, усны санд газар эзэмших сонирхлыг хязгаарлах, хуримтлагдсан орлогыг ус, ойн нөөцийг хамгаалах төслүүдэд зарцуулна.

9.2.11.Мод үржүүлгийн газрын үйл ажиллагааг олон улсын жишигт хүргэж, ногоон байгууламжид ашиглах суулгацын чанарыг дээшлүүлж, ашигт ургамлын төрөл зүйлийг нэмэгдүүлнэ.

9.2.12.Орчны чанарын хяналт-шинжилгээний чадавхыг бэхжүүлэн судалгаа, шинжилгээний ажлыг өргөжүүлж, лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлнэ.

9.2.13.Авто тээврийн хэрэгслээс ялгарч байгаа хорт бодисын хэмжээг бууруулж, гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийн ажлыг эрчимжүүлэн, агаарын бохирдлын идэвхжил ихтэй бүсийг орон сууцжуулах асуудлыг шат дараатай, системтэй хэрэгжүүлж агаарын бохирдлыг бууруулна.

9.2.14.Уул уурхайн улмаас эвдэрсэн газрын нэгдсэн мэдээллийн сан үүсгэх, нөхөн сэргээлтийн технологи арга зүй, эрх зүйн орчны давхардал хийдлийг арилгана.

9.2.15.Усны нөөц, ундны усны баталгаат эх үүсвэрээр хангаж хамгаалан, усны үнэ цэнийг нэмэгдүүлж зохистой хэрэглээг эдийн засгийн аргаар хэвшүүлнэ.

9.2.16.Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийг тусгай хамгаалалтад авч, дэглэмийг чанд мөрдүүлнэ.

9.2.17.Ундны усны нөөцийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр “Туул усан цогцолбор” төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл, ажлын зураг төслийг боловсруулан ашиглалтад оруулна.

9.2.18.Ус хангамжийн эх үүсвэр, усан сан, гүний худаг, насос станцын аюулгүй байдлыг хангах нэгдсэн хяналтын төвийг байгуулж теле хяналт, холбоо дохиоллын техник хэрэгслээр тоноглож дамжуулах, түгээх шугамыг салгах төсөл хэрэгжүүлнэ.

9.2.19.Боломжит бүх байршилд гадаргын ус хуримтлуулах хөв цөөрөм, усан сан байгуулна.

9.2.20.Голын эх, ус намаг бүхий газруудыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авч, барилгажихаас сэргийлэн ус шингээх чадварыг хэвээр нь хадгалах замаар үерийн эрсдэлийг бууруулна.

9.2.21.Усны нөөцийг хуримтлуулах, зохистой ашиглах тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлнэ.

9.2.22.Хаягдал лаг, тунадсыг боловсруулан эцсийн бүтээгдэхүүн болгох, цэвэрлэгдсэн усыг боловсруулж дахин давтан ашиглах эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэх, эргүүлэн ашиглах гол шугам сүлжээ төслийг хэрэгжүүлнэ.

9.2.23.Улаанбаатар хотын ус хангамжийн эх үүсвэр, ус цэвэршүүлэх үйлдвэр, цэвэрлэх байгууламжаас гарсан хаягдал усыг дахин цэвэршүүлнэ.

9.2.24. Үйлдвэрлэлийн зориулалтаар гүний цэвэр ус ашиглах явдлыг хязгаарлах арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлж, саарал усны хэрэглээг нэвтрүүлнэ.

9.2.25. Айл өрхийн нүхэн жорлон болон хүний буруутай үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй бохирдолд байгаль орчны нэгдсэн дүгнэлт хийж, байгаль орчин бохирдуулсны нөхөн төлбөр тооцох эрх зүйн орчныг бүрдүүлж гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийг стандартад нийцүүлэх ажлыг үе шаттай зохион байгуулна.

9.2.26. Айл өрхүүдийн стандартын бус ариун цэврийн байгууламжийг шинэчлэх, ялгадсыг бордоо болгож эдийн засгийн эргэлтэд оруулна.

9.2.27. Бохирдол бага ялгаруулах, хог хаягдалгүй хэрэглээг нэмэгдүүлэхэд захиргааны болон урамшууллын аргыг хослуулан хэрэглэнэ.

9.2.28. Ахуйн хэрэглээний болон цахилгаан станцуудаас гарах үнс, лаг, хог хаягдлыг дахин ашиглаж, хоёрдогч бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэнэ.

9.2.29. Хог хаягдлыг ангилан ачих, цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээнд технологийн шинэчлэл хийж, стандартыг бий болгох, дахин боловсруулах үйлдвэрт шилжүүлэх, хог хаягдлын төвлөрсөн цэгүүдийг цэвэрлэж, нөхөн сэргээнэ.

9.2.30. Аюултай хог хаягдлыг ангилан ялгах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, саармагжуулах, устгах тогтолцоог бий болгоно.

9.2.31. Дахивар түүхий эдийг дахин боловсруулах жижиг, дунд үйлдвэрүүдийг төрөлжүүлэх, технологийн шинэчлэл хийх, хөгжүүлэх, хаягдалгүй технологи бүхий үйлдвэрлэлийг бий болгоно.

9.2.32. “Нарангийн энгэр”, “Цагаан даваа”-ны төвлөрсөн хогийн цэгийн ландфильн талбайг бүрэн хааж, нөхөн сэргээнэ.

9.2.33. Хотын барилга байгууламжийг паспортжуулах, тэдгээрийн чанар, насжилтыг тодорхойлох, газар хөдлөлтийн үед тэсвэрлэх чадварт хянан баталгаажуулалт хийх, эрсдэлтэй байгууламжийг хүчитгэх, эсвэл буулгаж шинэчлэн барилгажуулах ажлыг зохион байгуулна.

9.2.34. Улаанбаатар хотын үерийн хамгаалалтын барилга байгууламж төлөвлөх арга аргачлал, загварчлал хийх, инженерийн бэлтгэл

арга хэмжээний мастер төлөвлөгөө боловсруулан батлуулж, эрсдэлтэй бүсүүдэд гидрогеологийн хэмжилт хийж, цооног байгуулж хяналтын нэгдсэн системд холбоно.

9.2.35.Болзошгүй аюулт үзэгдэл, ослын үеийн мэдээлэл, харилцаа холбооны тогтолцоо, нөөцийн удирдлагыг боловсронгуй болгох, инженерийн бэлтгэл арга хэмжээг бүрэн хангасан үерийн эрсдэлгүй хот болно.

9.2.36.Улаанбаатар хотын ногоон байгууламжийн талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх, хотыг цэцэрлэгжүүлэх үйл ажиллагааг идэвхжүүлж, дэмжих санхүүжилт, татвар, зээл, урамшууллын оновчтой хөшүүргийг бий болгоно.

9.2.37.Хот, суурин газрын ногоон байгууламжийн усалгааны арга технологид шинэчлэлт хийж, усалгааны горимыг мөрдүүлэх, үерийн эрсдэлтэй бүсүүдэд шинээр далан суваг барих, хөрс болон замын ус зайлуулах шугам барихдаа ус хуримтлуулах хөв цөөрөм, далд усан сангууд барьж байгуулах усыг олон зориулалтаар ашиглах, голуудын урсац тохируулга хийх шийдлийг тусган барьж байгуулна.

9.2.38.Хотын ногоон байгууламжийг хамгаалах, нэмэгдүүлэх, хотын соёлыг бүрдүүлэхэд иргэдийн оролцоотой хяналтын тогтолцоог бэхжүүлнэ.

9.2.39.Ногоон бүсийн ойн экосистемийн үнэ цэнийг шинэчлэн тогтоож, ой хамгааллын олон талт арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

9.2.40.Гудамж талбайн гэрэлтүүлгийг нэмэгдүүлж бүрэн камержуулан, ард иргэдийн аюулгүй байдлыг хангаж, гудамж, талбайн нэр, байшин барилгын хаягийн нэгдсэн стандарт хангуулж, хотын соёлыг нэмэгдүүлнэ.

9.2.41.Улаанбаатар хотын ойн түймрээс хамгаалах шороон зурвасуудыг шинээр болон шинэчлэн байгуулах замаар түймрийн эрсдэлийг бууруулна.

9.2.42.Орон нутгийн хамгаалалттай газруудын сүлжээг нэмэгдүүлж, биологийн олон янз байдлын өсөж, үржих таатай нөхцөлийг бүрдүүлэн экологийн тэнцэл алдагдахаас сэргийлнэ.

Төлөвлөлт төвтэй хөгжил

Зорилт 9.3.Орон зайн оновчтой төлөвлөлт бүхий суурьшлын зөв тогтолцоотой, эрчимтэй хөгжиж байгаа дагуул хотуудтай олон улсад өрсөлдөгч метрополитан болж хөгжинө.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

9.3.1.Улаанбаатар хотын төвлөрөл, суурьшсан нутаг дэвсгэрийн тэлэлт, хязгаарлалт, газар зохион байгуулалт, авто замын сүлжээ, нийтийн тээвэр, газар доорх орон зай гэх мэт шаардлагатай төлөвлөлтийг тооцон хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, мэдээллийн нэгдсэн системд холбон хот байгуулалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

9.3.2.Соёл, боловсрол, худалдаа үйлчилгээ, орон сууц, нийгмийн дэд бүтцийн хангамж бүхий хотын шинэ төв, дэд төв, төрөлжсөн төв, олон нийтийн төвүүдийг шинээр байгуулж, хот доторх төвлөрлийг багасгана.

9.3.3.Хотыг дахин хөгжүүлэх төслийн хүрээнд орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлнэ.

9.3.4.Олон төрлийн (орлогод нийцсэн, түрээсийн, ногоон) орон сууцны хангамжийг нэмэгдүүлж, 150,000 айлын орон сууцны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

9.3.5.Хотын бүсчлэлийн дүрмийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

9.3.6.Түүх, соёлын өвийг хадгалж, хамгаалах, сэргээн засварлах үйл ажиллагааг тогтмол хэрэгжүүлнэ.

9.3.7.Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг хотоос шилжүүлэх нэгдсэн бодлого хэрэгжүүлнэ.

9.3.8.Газар доорх орон зайг оновчтой ашиглаж зам, тээвэр, инженерийн шугам сүлжээнд ашиглана.

9.3.9.Хиймэл оюун ухаанд суурилсан ухаалаг системийн дараагийн үе шатны технологийг хот байгуулалтын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлнэ.

9.3.10.Олон улс, бүс нутгийн хэмжээнд өрсөлдөгч метрополитан хот болж хөгжинө.

9.3.11.Хотын орон зайн түвшинд аюулгүй байдлыг хангасан дохиолол, хяналт удирдлага автоматжуулалтын нэгдсэн сүлжээг байгуулна.

9.3.12.Олон төрөлт, ухаалаг нийтийн тээврийг хэрэглээнд нэвтрүүлнэ.

9.3.13. Хотын хэвтээ, босоо, тойрог чиглэлийн авто замын сүлжээ, дагуул, хаяа хотын авто замын сүлжээг барьж байгуулах ажлыг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.

9.3.14. Зорчигч урсгал ихтэй томоохон коридор дагуу багтаамж ихтэй “Цахилгаан соронзон тээвэр”-ийг нэвтрүүлнэ.

9.3.15. “Агаарын дүүжин замын тээвэр”-ийг нэвтрүүлж, зориулалтын зогсоол, дэд бүтцийг барьж байгуулна.

9.3.16. Тусгай замын автобусны сүлжээг байгуулна.

9.3.17. Авто зам, замын байгууламжийн хамгаалалтын зурваст орсон айл өрх, аж ахуйн нэгж байгууллагыг нүүлгэн шилжүүлэх, газар ашиглалт, зохион байгуулалтын менежментийг хийж, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний гудамж, замын сүлжээг барьж байгуулна.

9.3.18. Замын сүлжээнд ухаалаг системийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

9.3.19. Авто үйлчилгээний бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн сан байгуулж, авто үйлчилгээний салбарт баталгаат үйлчилгээний тогтолцоог сайжруулна.

9.3.20. Хотын дэд төвүүдийг түшиглэсэн түгээлтийн төвүүдийг байгуулж, тээвэрлэлтийг хотын захын гол замуудаар хүнд даацын том оврын тээврээр хийх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

9.3.21. Зорчигчийн урсгалаас хамааруулан дагуул, хаяа хотуудыг холбосон их багтаамжийн тээврийг нэвтрүүлнэ.

9.3.22. Зорчигч тээврийн үйлчилгээний дамжин суулт хийх терминал болон зогсоолуудыг нэгдсэн уялдаатайгаар барьж байгуулна.

9.3.23. Сургуулийн хүүхдэд зориулсан тээврийн үйлчилгээг хөгжүүлнэ.

9.3.24. Тээврийн хэрэгслийг цахилгаан болон хийн эх үүсвэрээр цэнэглэх сүлжээг байгуулна.

9.3.25. Нийтийн тээврийн удирдлага, мэдээллийн болон хяналтын төвийг шинэчлэн замын сүлжээнд ухаалаг системийг бүрэн нэвтрүүлнэ.

9.3.26.Явган хүний болон унадаг дугуйн зам барьж байгуулах, өргөтгөх, нүхэн, гүүрэн гарцыг нэмэгдүүлж хяналтын системийг бий болгоно.

9.3.27.Авто зогсоолын менежментийн боловсронгуй тогтолцоог бий болгоно.

9.3.28.Улаанбаатар хотын авто замын бүсчлэлийг тогтоож тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зохицуулна.

9.3.29.Улаанбаатар хотод авто машиныг хамтран эзэмших, авто машин түрээслэх үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

9.3.30.Хотын такси үйлчилгээг хөгжүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлнэ.

9.3.31.Богдхан уулыг тойрсон зорчигч тээврийн сүлжээг байгуулна.

9.3.32.Ачаа тээврийн Богдхан төмөр зам барьж байгуулна.

9.3.33.Хот, тосгоныг холбосон хурдны зам барьж байгуулна.

9.3.34.Бүс нутгийг Улаанбаатар хоттой холбосон тусгай замын өндөр хурдтай тээврийг нэвтрүүлнэ.

9.3.35.Инженерийн дэд бүтцийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэн шинэ технологийг нэвтрүүлж, бүрэн хангамжид хүргэнэ.

9.3.36.Эрчим хүчний хэмнэлтийн үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

9.3.37.Нийслэлийн алслагдсан бүсүүдэд байгаль орчинд ээлтэй, дэвшилтэт технологи бүхий оргил ачааллын үед ажиллах хэсэгчилсэн, бие даасан дулааны эх үүсвэрүүдийг барьж байгуулан төвлөрсөн дулаан хангамжийн системд холбож, үр ашгийг дээшлүүлнэ.

9.3.38.Улаанбаатар хотын “Төв цэвэрлэх байгууламж”-ийг шинэчлэн барьж ашиглалтад оруулна.

9.3.39.Хаягдал лаг, тунадсыг боловсруулан эцсийн бүтээгдэхүүн болгох, эргүүлэн ашиглах гол шугам сүлжээг барих төслийг хэрэгжүүлнэ.

9.3.40.Улаанбаатар хотын ус хангамжийн баруун доод эх үүсвэр, ус цэвэршүүлэх үйлдвэр, дамжуулах шугам барьж ашиглалтад оруулна.

9.3.41.Усны нөөцийн газрыг бохирдлоос хамгаалж дэглэмийг мөрдүүлэх, байгаль орчин бохирдуулсны нөхөн төлбөр тооцох эрх зүйн орчныг бүрдүүлж гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулна.

9.3.42.Инженерийн бэлтгэл арга хэмжээг бүрэн хангасан, үерийн эрсдэлгүй хот болно.

9.3.43.“Шингээгч технологи” хөтөлбөрийн техник, эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах, олон улсад мөрдөгдөж байгаа норм стандартыг нутагшуулах, эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

9.3.44.Инженерийн дэд бүтцийн шинэ шийдэл, технологийг нутагшуулна.

9.3.45.Ус дахин ашиглах технологийг бүсийн хэмжээнд хэрэгжүүлсэн байна.

9.3.46.Улаанбаатар хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу нийслэл болон дагуул, хаяа хот, тосгоны инженерийн дэд бүтцийг үе шаттай барьж байгуулан өргөтгөж шинэчилнэ.

9.3.47.Хот дахин төлөвлөлтийн хүрээнд гэр хорооллыг төвлөрсөн, хэсэгчилсэн болон бие даасан инженерийн хангамжид холбон сэргээгдэх эрчим хүчийг ашиглана.

9.3.48.Тив, дэлхийн аварга шалгаруулах тэмцээн, томоохон спортын наадмыг зохион байгуулах шаардлага хангасан, олон улсын жишигт нийцсэн 30,000-40,000 хүний суудалтай цэнгэлдэх хүрээлэн барьж байгуулна.

9.3.49.Монгол хүний оюуны бүтээлийг дэлхийн зах зээлд сурталчлах төсөл хэрэгжүүлж, үндэсний уламжлалт соёлын өвийг харилцаат хотуудын хамтын ажиллагааны хүрээнд сурталчилна.

9.3.50.Жуулчдад зориулсан үндэсний онцлог бүхий урлаг соёлын хөтөлбөрүүд бий болгож тогтмолжуулна.

9.3.51.Монголын уламжлалт спорт (сурын харваа, шагайн харваа гэх мэт), морин спортын төв (морин поло, тэмээн поло) байгуулж үндэсний багтай болох, гадаад, дотоодын багийг урьж тоглуулах тогтолцоог дэмжинэ.

Хотын сайн засаглал

Зорилт 9.4.Хууль, эрх зүйн тогтвортой орчинтой, хотын дүрэм стандартыг хангуулсан хот болж хөгжинэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

9.4.1. Хотын бие даан хөгжих хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, хотын багц дүрэмтэй болж, бүс нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдсан салбаруудын мастер төлөвлөгөөг боловсруулна.

9.4.2. Хотын нэгдсэн стандартыг боловсруулж мөрдүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ хийх тогтолцоог бий болгоно.

9.4.3. Хотын засаглалын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэн бүх шатны төлөвлөлт, төлөвлөгөөг боловсруулах, батлах, шийдвэр гаргахад иргэд, олон нийтийн оролцоог хангаж, иргэдийн мэдээлэл олж авах сувгийг нээлттэй, хүртээмжтэй, ил тод болгоно.

9.4.4. Хотын засаглалд төр, төрийн бус, хувийн хэвшлийн байгууллага, олон нийтийн оролцоо, түншлэлийг бэхжүүлэх, хувийн хэвшлийн байгууллагуудын нийгмийн хариуцлагын хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа төсөл, хөтөлбөрүүдийг дэмжиж ажиллана.

9.4.5. Төрийн байгууллагуудын менежмент, уялдаа холбоог сайжруулан хүний нөөцийг чадавхжуулна.

9.4.6. Олон улсын дээд арга хэмжээг зохион байгуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

9.4.7. Мэдээллийг цахимжуулж, иргэдэд төрийн үйлчилгээг цогц байдлаар, цахим хэлбэрээр хүргэх тогтолцоог бий болгож хэрэгжүүлнэ.

9.4.8. Ухаалаг аюулгүй байдлыг хангасан аялал жуулчлалын үйлчилгээний тогтолцоог бүрдүүлнэ.

9.4.9. Улаанбаатар хотод авто машиныг хамтран эзэмших, авто машин түрээслэх үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

9.4.10. Хотын татварыг төрөлжүүлэн онцгой татвар бий болгоно.

9.4.11. Хотын эрүүл аюулгүй, ногоон хөгжлийг дэмжсэн, нийгэм, соёлыг бүрдүүлсэн эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгоно.

9.4.12. Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн болон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн нийгмийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх бодлого, хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

9.4.13. Иргэдийн ажиллаж, амьдрах таатай орчин бүрдүүлсэн олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц төрийн “ухаалаг” үйлчилгээтэй хотын засаглалыг төлөвшүүлнэ.

9.4.14.Иргэн төвтэй хотын сайн засаглалыг бэхжүүлнэ.

9.4.15.Олон улсын жишигт нийцсэн хотын цахим засаглалыг бэхжүүлнэ.

9.4.16.Цахим засаглалын технологийг бүх түвшинд бүрэн хэрэгжүүлж, авлига хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ.

9.4.17.Нийслэлийн захиргааны бүх байгууллагад ISO9000 стандартыг нэвтрүүлнэ.

Дагуул хот

Зорилт 9.5. Үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлал, соёлын үйлчилгээ, үйлдвэрлэлийг бий болгосон, Зүүн хойд азийн тээвэр, логистикийн болон олон улсын харилцааны зангилаа төв болсон дагуул хотуудыг хөгжүүлнэ.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

9.5.1.Дагуул, хаяа хот, тосгоныг тус бүрд нь худалдаа, үйлчилгээ, боловсрол, соёл, эрүүл мэнд, хөдөө аж ахуй, хүнс, хөнгөн үйлдвэрлэл, тээвэр логистик, аялал жуулчлалын чиглэлээр төрөлжүүлэн хөгжүүлж ажлын байрыг нэмэгдүүлэх замаар Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулна.

9.5.2.“Шинэ Зуунмод”, “Майдар” шинэ дагуул хотын бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлж, инженерийн шугам сүлжээ, орон сууцжуулах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

9.5.3.Хөшигийн хөндийд байрлах олон улсын нисэх онгоцны буудлыг даган байгуулагдах “Шинэ Зуунмод” шинэ хотын бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлнэ.

9.5.4.Улаанбаатар хотын олон улсын шинэ нисэх онгоцны буудлыг ашиглалтад бүрэн оруулж, Зүүн хойд азийн зорчигч, ачаа тээврийн нэгдсэн зангилаа төвийг байгуулна.

9.5.5.Улаанбаатар хотод сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийг нэгдсэн бодлого төлөвлөлттэйгөөр дагуул хотуудад шилжүүлэн үйл ажиллагааг нь дэмжин ажиллана.

9.5.6.Зарим их, дээд сургуулийг мэргэжлийн чиглэл, салбараар нь төрөлжүүлж, дагуул хотуудад хотхон байгуулан шилжүүлэх замаар хотын төвлөрлийг сааруулна.

9.5.7. Олон улсын дээд хэмжээний уулзалт, арга хэмжээг зохион байгуулах цогцолбор, үйлчилгээний менежмент, аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог бий болгоно.

9.5.8. Улаанбаатар хотын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээг эдийн засаг, нийгмийн үр ашгаар эрэмбэлэн санхүүжүүлэх, санхүүгийн хувьд бие даан асуудлуудаа шийдвэрлэх боломжит суурь орчныг бий болгож, нөөц бүрдүүлнэ.

9.5.9. Аж үйлдвэрийн бүсүүдийг салбар чиглэл бүрд төлөвлөн, кластер байдлаар дагуул хотуудыг хөгжүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг татахын тулд үйлдвэр технологийн паркуудын газрыг худалдах, түрээслэх замаар эзэмшүүлнэ.

9.5.10. Улаанбаатар хотын бүсийн хэмжээнд өндөр технологийн үйлдвэрүүдийг нутагшуулж, дэлхийн зах зээлд өрсөлдөх боломжтой эдийн засгийн чөлөөт бүсийг байгуулна.

9.5.11. Хот, тосгоныг холбосон хурдны тойрог замын дагуу аялал жуулчлалын цогцолборуудыг байгуулж, Монгол брэндийн худалдааны төв нээн бизнес эрхлэгчдийг дэмжинэ.

9.5.12. Соёлын аялал жуулчлал, бүтээлч үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, соёл, урлагийн зах зээлийг өргөжүүлэхэд салбар хоорондын уялдаа холбоог сайжруулна.

9.5.13. Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлнэ.

9.5.14. Олон улс, тив, дэлхийн томоохон наадмуудыг хүлээн авч зохион байгуулах шаардлага хангасан спортын барилга байгууламжийг барина.

9.5.15. Жуулчдад зориулсан үндэсний онцлог бүхий урлаг соёлын хөтөлбөрүүд бий болгож тогтмолжуулна.

9.5.16. Өндөр технологи, мэдлэгт суурилсан үйлдвэрлэлийг дэмжиж хөгжүүлнэ.

9.5.17. Газар зүйн байршлын давуу талаа ашиглан олон улсын “Мэдээллийн дата төв”-ийг байгуулна.

9.5.18. Хөдөө орон нутгаас нийлүүлдэг органик хүнсний бүтээгдэхүүний Монгол брэндийн худалдааны сүлжээг өргөтгөнө.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны
52 дугаар тогтоолын 3 дугаар хавсралт

**“АЛСЫН ХАРАА-2050” МОНГОЛ УЛСЫН УРТ ХУГАЦААНЫ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГИЙН
ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ, ХҮРЭХ ТҮВШИН**

№	Шалгуур үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	Суурь түвшин	Хүрэх түвшин			Шалгуур үзүүлэлтийн тайлбар	Мэдээллийн эх үүсвэр	Мэдээлэл цуглуулах арга зүй	Мэдээлэл цуглуулах давтамж	Хариуцах байгууллага
				2025	2030	2050					
НЭГ ҮНДЭСНИЙ НЭГДМЭЛ ҮНЭТ ЗҮЙЛ											
1	Шинэ бүтээл патентын мэдүүлэг, дотоодын мэдүүлэг	тоо	82	150+	200+	600+	2019 он суурь түвшин	Оюуны өмчийн газар	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Оюуны өмчийн газар
2	Номын сангийн нийт сан хөмрөгт цахим сан хөмрөгийн эзлэх хувь	хувь	0.3	5	7	15	2019 он суурь түвшин	Соёл, урлагийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Соёл, урлагийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
3	1,000 хүн тутамд ногдох соёл, урлагийн соёл, урлагийн байгуулалын суудлын тоо	тоо	31.7	35	37	45	2018 он суурь түвшин	Соёл, урлагийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Соёл, урлагийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
ХОЁРХУНИЙ ХӨГЖИЛ											
4	Хүний хөгжлийн үзүүлэлт	индекс	0.74	0.77	0.85	0.9	2018 он суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо
5	Жендэрийн тэгш бус байдлын үзүүлэлт (хэмжүүр)	индекс	0.301	0.25	0.2	0.1		Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн Хөтөлбөр	Экспертийн ярилцлага	Жилд нэг удаа	Жендэрийн үндэсний хороо

6	Сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин	хувь	81.5	89.4	95	100	Хүйсээр, хот, хөдөөгөөр, аж байдлаар ялгаж гаргана. 2019 он суурь түвшин	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
7	Суурь боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин	хувь	94.9	95.9	96.8	100	Хүйсээр, хот, хөдөөгөөр, аж байдлаар ялгаж гаргана. 2019 он суурь түвшин	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
8	7-14 насны хүүхдийн суурь чадвар (унших, тоо бодох)	хувь	61.6, 51.5	70	75	90	2018 он суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо	Нийгмийн үзүүлэлтийн түүвэр судалгаа	5 жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо
9	Нийт төгсөгчид ажил эрхэлж байгаа төгсөгчдийн эзлэх хувь (МСУТ, их, дээд сургууль)	хувь	76.5	90	95	100	Хөдөлмөр эрхлэлтийн мөшгөх судалгаа хийнэ. (2019 суурь түвшин)	Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын төв	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
10	Бүлэг дүүргэлт (боловсролын бүх түвшнээр)	тоо	Цэцэрлэг -33, ЕБС хотод-35, хөдөө - 28	25-30	20-30	20-30		Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
11	Хүн амын дундаж наслалт	жил	70.2	74	78	82	Төрөлтөөс тооцсон дундаж наслалтын хэмжээ	Үндэсний статистикийн хороо	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо

12	Төрөлтийн нийлбэр коэффициент (нэг эмэгтэйд ногдох)	тоо	2.9	3.3	3.3	3.5	15-49 насны нэг эмэгтэйн амьдралынхаа туршид төрүүлсэн дундаж хүүхдийн тоо	Үндэсний статистикийн хороо	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо
13	1,000 амьд төрөлтөд ногдох нягхсын эндэгдлийн түвшин	промилль	13.4	9	8	2.3	2018 он суурь түвшин	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
14	100,000 амьд төрөлтөд эхийн эндэгдлийн түвшин	промилль	27.1	20	15	5	2018 он суурь түвшин	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
15	Тухайн жилийн төвлөлт дархлаажуулалтад хамрагдсан хүүхдийн эзлэх хувь	хувь	98.9	99	99	99.5	2018 он суурь түвшин	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

16	Артерийн даралт ихсэх өвчний эрт илрүүлэг үзлэгт хамрагдсан хүний эзлэх хувь	71.7	82	93.7	100	2018 он суурь түвшин	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
17	10,000 хүн амд вирус гепатитын өвчлөл	3.4	2.5	2	-		Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
18	Эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдсан иргэдийн нийт хүн амд эзлэх хувь	88.9	92	95	100	2018 он суурь түвшин	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
19	Шинжлэх ухаан, технологийн судалгаа, туршин нэвтрүүлэх санхүүжилтийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	0.18	2.5	3	4	2018 он суурь түвшин	Шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Жилийн тайлан	Жилд нэг удаа	Шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

20	Органик, баяжуулсан, зохицуулах үйлчилгээтэй инновац нэвтрүүлсэн шинэ бүтээгдэхүүн	тоо	-	10	15	25	2019 он суурь түвшин	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Жилийн тайлан	Жилд нэг удаа	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
ГУРАВ.АМЬДРАЛЫН ЧАНАР БА ДУНДАЖ ДАВХАРГА											
21	Дундаж ба түүнээс дээш давхаргын иргэдийн эзлэх хувь	хувь	71.6	80	85	95	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	2 жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо	
22	Ядуурлын түвшин	хувь	28.4	20	15	5	Амьжиргааны зайлшгүй хэрэглээнээс доогуур хэрэглээтэй хүн амыг хэлнэ.	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	2 жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо
23	Өрсөлдөх чадварын үзүүлэлт	оноо	52.6	58.0	61.0	73	Дэлхийн банкны судалгаа	Үндэсний хэмжээний түүвэр судалгаа	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо	
24	Бизнес эрхлэлтийн үзүүлэлт	оноо	67.8	70.0	72.5	82.5	Дэлхийн банкны судалгаа	Үндэсний хэмжээний түүвэр судалгаа	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо	
25	Хэрэглээний тэгш бус байдлын үзүүлэлт	нэгж	0.33	0.31	0.29	0.21	Дэлхийн банкны судалгаа	Үндэсний хэмжээний түүвэр судалгаа	2 жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо	

26	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын нийгмийн даатгалд хамрагдсан хувь	хувь	84.4	90	99	100	2014 он суурь түвшин	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
27	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	хувь	61	63	65	70	2018 он суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо, Ажиллах хүчний судалгаа	Үндэсний хэмжээний түүвэр судалгаа	Улирал бүр	Үндэсний статистикийн хороо
28	Ажилгүйдлийн түвшин	хувь	8.6	7.8	7	3	2018 он суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо, Ажиллах хүчний судалгаа	Үндэсний хэмжээний түүвэр судалгаа	Улирал бүр	Үндэсний статистикийн хороо
29	Инженерийн бүрэн хангамжтай орон сууцаар хангалдсан өрхийн нийт өрхөд эзлэх хувь	хувь	25.3	33	35.8	49.8	Орон сууцанд амьдардаг нийт хүн амын тоог улсын нийт хүн амын тоонд харьцуулж тооцно. 2015 оны завсрын тооллогоор гарсан дүн. 2020 оны хүн ам, орон сууцны тооллогоор энэ үзүүлэлт шинэчлэгдэнэ .	Үндэсний статистикийн хороо	Хүн ам, орон сууцны тооллого	5 жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо

30	Сорилд хамрагдсан бие бялдрын хөгжлийн суурь үзүүлэлт (насны ангиллаар)	хувь	53	60	65	99	Сорилд хамрагдсан А, В, С үнэлгээтэй хүний тоог сорилд хамрагдсан хүний тоонд харьцуулж 100-гаар үржүүлнэ.	Спортын асуудал эрхэлсэн төв захиргааны төв байгууллага	Судалгаа	Жилд нэг удаа	Спортын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
ДӨРӨВ.ЭДИЙН ЗАСАГ											
31	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн	тэрбум ам. доллар	13.1	23.9	47.6	209.0	Оны үнээр ДНБ	Үндэсний статистикийн хороо, Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
32	Эдийн засгийн өсөлт	хувь	7.2	6	6	6		Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
33	Инфляц	хувь	8.1	6	6	2	Мөнгөний оновчтой бодлогыг инфляцын түвшнээр хэмжинэ.	Үндэсний статистикийн хороо, Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо
34	Нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ	ам. доллар	4009	6520	12054	38359	Оны үнээр илэрхийлсэн.	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар

35	Уул уурхайн салбарын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	хувь	24.3	30.6	31.4	25.3	Эдийн засгийн салбаруудын хөгжлийн түвшинг ДНБ-д эзлэх хувиар хэмжинэ.	Үндэсний статистикийн хороо, Уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
36	Боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	хувь	10.9	12	14.6	27.4	Эдийн засгийн салбаруудын хөгжлийн түвшинг ДНБ-д эзлэх хувиар хэмжинэ.	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
37	Тээвэр агуулахын салбарын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	хувь	4.6	5.1	4.8	11.6	Эдийн засгийн салбаруудын хөгжлийн түвшинг ДНБ-д эзлэх хувиар хэмжинэ.	Үндэсний статистикийн хороо, Зам тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
38	Хүн амын хэрэгцээнд нийлүүлж байгаа үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан махны нийт хэрэгцээнд эзлэх хувь	хувь	31.7	50	70	100	2019 он суурь түвшин	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

39	Хүн амын хэрэгцээнд нийлүүлж байгаа үйлдвэр-лэлийн аргаар боловсруулсан сүүний нийт сүүний хэрэгцээнд эзлэх хувь	хувь	14.9	30	50	70	2019 он суурь түвшин	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэр-лэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
40	Гол нэр, төрлийн шатахууны хэрэгцээг Евро 5 стандартад нийцүүлэн дотоодос хангах хувь	хувь	8	70	100	100	Импорт, хэрэглээний хэмжээ, нийт шатахуунд эзлэх хувь, 2015 он суурь түвшин	Уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Газрын тосны бүтээгдэхүүний тусгай зөвшөөрөл-тэй холбоотой нарийвчилсан журам болон тус журмын хавсралт	Жилд нэг удаа	Уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
41	Экспорт	сая ам.доллар	7011.8	14020	29660	139870	Дотоодын үйлдвэрлэл сайжирснаар бүтээгдэхүүн экспортлож эхэллээ.	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар
42	Хүлээн авах гадаад жуулчдын тоо	сая.хүн	0.6	1	2	6	Аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийг Монгол Улсад ирж байгаа жуулчдын тоогоор хэмжинэ.	Үндэсний статистикийн хороо	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Засгийн газар

43	Бизнесийн орчны судалгааны ерөнхий үзүүлэлтийн үнэлгээ	нэгж	3.03	3.5	4.03	5.23	ТАВ.ЗАСАГЛАЛ				Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим	Тайлан	Жилд нэг удаа	Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим	
							Төрийн үйлчилгээ, төрийн албаны чанар, түүний улс төрийн нөлөөлөөс ангид байгаа эсэх, бодлого боловсруулалт, хэрэгжилтийн чанар, Засгийн газрын бодлогод тавих хяналт, хариуцлага								Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага
44	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт: Засгийн газрын үр нөлөө	хувь	45.7	54.3	71.9	92.5	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт	Экспертийн ярилцлага, тоон судалгаа	Жилд нэг удаа					Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага	
45	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт: Зохицуулалтын чанар	хувь	54.8	64.9	72.2	90.6	Засгийн газрын зөв бодлого боловсруулж, хэрэгжүүлэх чадвар болон хувийн салбарын хөгжлийг дэмжих эрх зүйн таатай орчин	Экспертийн ярилцлага, тоон судалгаа	Жилд нэг удаа					Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага	

46	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт: Хуулийн засаглал	хувь	44.7	51.2	60.7	90.8	Нийгмийн дүрэм журмыг сахиж итгэл үнэмшлэйн хэр хэмжээ, гэрээний хэрэгжилт, өмчлөх эрх, цагдаа болон шүүхийн чанар, гэмт хэрэг, хүчирхийлэл гарах магадлал	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт	Экспертийн ярилцлага, тоон судалгаа	Жилд нэг удаа	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн
47	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт: Иргэдийн дуу хоолой ба хариуцлага	хувь	57.1	67.6	70.2	85.8	Тухайн улс орны иргэд төр засгаа сонгох үйл явцад оролцож чадаж байгаа эсэх, түүнчлэн үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх, чөлөөт хэвлэл мэдээлэл байгаа эсэх	Дэлхийн банкны засаглалын үзүүлэлт	Экспертийн ярилцлага, тоон судалгаа	Жилд нэг удаа	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага
48	Цахим засгийн хөгжлийн үзүүлэлт	нэгж	0.5824	0.6358	0.8	0.9	Цахим засгийн хөгжлийн үзүүлэлтийг тооцоходоо тухайн улс орны а/цахим үйлчилгээ,	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага	Экспертийн ярилцлага, тоон судалгаа	Жилд нэг удаа	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Хариуцаа, холбоо, мэдээллийн технологийн газар

51	Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн эзлэх хувь	хувь	20.1	27	30	35	2019 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
52	Улсын тусгай хамгаалалтад авсан гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн талбайн эзлэх хувь	хувь	48.3	55	60	75	2019 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
53	Ойгоор бүрхэгдсэн талбайн эзлэх хувь	хувь	7.9	8.7	9	10.5	2019 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
54	Газрын доройтлын хувь	хувь	22.9	22.9	22.9		2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Шинжлэх ухааны академийн Газарзүй, геоэкологийн хүрээлэн	Олон улсын аргачлал	5 жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
55	Гидрогеологийн дунд маслтабын зуралгал хийгдэх газар нутгийн нийт газар нутагт эзлэх хувь	хувь	14	23	30	50	2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

56	Шаардлага хангасан ундны усны эх үүсвэрээр хангагдсан хүн амын эзлэх хувь	хувь	82.5	85	87	90	2018 он суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо	Түүвэр судалгаа	5 жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо
57	Шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжаар хангагдсан хүн амын эзлэх хувь	хувь	69	70	75	90	2018 оны суурь түвшин	Үндэсний статистикийн хороо	Түүвэр судалгаа	5 жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо
58	Хүлэмжийн хийн ялгарлын бууралтын хувь	хувь	суурь сценари	12.3	22	-		Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	2 жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

59	Дахин боловсруулсан хог хаягдлын эзлэх хувь	хувь	7.6	27	40	50	Тухайн жилд боловсруулсан хог хаягдлыг нийт хог хаягдлын хэмжээнд харьцуулж, хувиар илэрхийлнэ. 2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
60	Хот, суурин газрын тогтмол цуглуулж, шаардлага хангасан байдлаар устгах хог хаягдлын эзлэх хувь	хувь	25.6	52	64	90	2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
61	Засгийн газрын ногоон худалдан авалтын эзлэх хувь	хувь	-	10	20	50		Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Худалдан авах ажиллагааны газар	Салбарын тайлан	Жилд нэг удаа	Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Худалдан авах ажиллагааны газар

ДОЛОО АМАР ТАЙВАН, АЮУЛГҮЙ НИЙГЭМ											
Нэгж ам.долларын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд ногдох дотоодын материалын хэрэглээ	кг/ ам.доллар	15	10	6	3	2018 он түвшин	Үндэсний статистикийн хороо	Үндэсний аргачлал	Жилд нэг удаа	Үндэсний статистикийн хороо	
62	Дэлхийн энх тайвны үзүүлэлт	индекс	1.79	1.6	1.49	1	2020 оны түвшин, хүрсэн үр дүнгээс тооцно.	Эдийн засаг, энх тайвны хүрээлэн	Дэлхийн энх тайвны үзүүлэлтийн тайлан	-	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
64	Даяаршлын үзүүлэлт	индекс	56.97	61.29	63.99	74.79	Суурь түвшнийг 2017 оноор авсан, 2020 оны түвшин, хүрсэн үр дүнгээс тооцно.	Швейцарын Эдийн засгийн хүрээлэн	Даяаршлын тайлан	-	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, Гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

НАЙМ. БУС, ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

65	Бүсийн тээвэр логистикийн шинээр нэмэгдэх төв	тоо	-	4	7	11	Шалгуур үзүүлэлт нь шинээр байгуулагдах бүтээн байгуулалтын хэмжээг илэрхийлэх бөгөөд өссөн дүнгээр тооцно. Жич: Суурь түвшин 0-ээс эхэлнэ.	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
66	Хөдөө аж ахуйн үйлдвэргэл технологийн шинээр байгуулагдах парк	тоо	-	10	20	84	Шалгуур үзүүлэлт нь шинээр байгуулагдах бүтээн байгуулалтын хэмжээг илэрхийлэх бөгөөд өссөн дүнгээр тооцно. Жич: Суурь түвшин 0-ээс эхэлнэ.	Үндэсний хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Үндэсний хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
67	Цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан хүн амын эзлэх хувь	хувь	-	95.5	100	100	2015 он суурь түвшин	Эрчим хүчний эдийн засгийн хүрээлэн	Эрчим хүчний статистик үзүүлэлт	Жилд нэг удаа	Эрчим хүчний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

68	Шинээр баригдах улсын чанартай автозамын урт	км	-	6616	8055	8831	Шалгуур үзүүлэлт нь шинээр байгуулагдах бүтээн байгуулалтын хэмжээг илэрхийлэх бөгөөд өссөн дүнгээр тооцно. Жич: Суурь түвшин 0-ээс эхэлнэ.	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага
69	Шинээр баригдах төмөр замын урт	км	-	1174	1960	4838	Шалгуур үзүүлэлт нь шинээр байгуулагдах бүтээн байгуулалтын хэмжээг илэрхийлэх бөгөөд өссөн дүнгээр тооцно. Жич: Суурь түвшин 0-ээс эхэлнэ.	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага
70	Улсын зэрэглэлтэй болох нисэх буудлын тоо	тоо	1	4	7	9	Шалгуур үзүүлэлт нь шинээр байгуулагдах бүтээн байгуулалтын хэмжээг	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Зам, тээврийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

ЕС.УЛААНБААТАР БА ДАГУУЛ ХОТ												
							илэрхийлэх бөгөөд өссөн дүнгээр тооцно. Жич: Суурь түвшин 0-ээс эхэлнэ.					
							Улаанбаатар хотын индекс тооцдог аргачлалын дагуу 1. Хүрээлэн байгаа орчин, 2. Дэд бүтэц, 3. Амьжир-гааны зохистой түвшин, 4. Боловсрол, 5. Эрүүл мэнд, 6. Соёл, урлагийн үйлчилгээ, 7. Хувь хүний аюулгүй байдал, 8. Засаглалын индексүүд		Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар, Нийслэлийн статистикийн газар	Статистик мэдээ	Жилд нэг удаа	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
71	Хотын хөгжлийн үзүүлэлт	индекс	0.504	0.572	0.626	0.931						

72	Улаанбаатар хотын агаар дахь PM2.5 тоосонцрын жилийн дундаж агууламж	мкг/м3	64	40	25	-	2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дүн	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага
73	Улаанбаатар хотын агаар дахь PM10 тоосонцрын жилийн дундаж агууламж	мкг/м3	141	88	50	-	2018 он суурь түвшин	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дүн	Жилд нэг удаа	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

Хаяг:
 “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн редакци,
 Улаанбаатар-14201, Төрийн ордон 124 тоот
 И-мэйл: tugin_medeele@parliament.mn
 Утас: 262420
 Хэвлэлийн хуудас: 11
 Индекс: 200003